

LUKUPIIRIN LUMOUS
– LUKEMISEN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS
LUKUPIIREISSÄ

Anna Mikkonen

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011

Ihmiset ovat kokoontuneet yhteen keskustelemaan lukemistaan teksteistä ihmiskunnan syntyhistoriasta saakka. 1700-luvun kirjalliset salongit kokosivat porvaristoa yhteen ja 1800-luvulta alkaen kirjaseurat muodostuivat myös keski- ja työväenluokkien vapaa-ajan viettopaikoiksi. Yhdysvalloissa sisällissodan jälkeiset valkoihoisten naisten lukupiirit käynnistivät laajan yhteiskunnallisen liikkeen. Oprah Winfreyn televisiossa vuosina 1996–2002 toiminut lukupiiri toimi osaltaan alkusysäyksenä lukupiiri-ilmiolle, jota länsimaissa edelleen todistetaan. Lukupiirien määrän valtaisasta kasvusta huolimatta lukupiireihin kohdistuva empiirinen tutkimus keskittyy yhä neljän urauurtavan tutkimuksen ympärille (Fister 2005, Hartley 2002, Long 2003 & Rehberg Sedo 2002).

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata ja verrata lukemisen sosiaalista ulottuvuutta kahden fyysisesti kokoontuvan lukupiirin toiminnassa, ja syventää tietämystä luettuihin teoksiin liittyvästä keskustelusta sekä tämän ohella tapahtuvasta lukupiirien jäsenten välisestä sosiaalisesta kanssakäymisestä. Tutkimuksen tarkoitukseen haettiin vastauksia esittämällä neljä tutkimuskysymystä: Miksi lukupiiriin kuulutaan? Millaisista aiheista lukupiirien tapaamisissa keskustellaan? Kuinka lukeminen lukupiirin jäsenenä eroaa yksinlukemisesta? Mikä merkitys lukupiirin jäsenten välisellä sosiaalisella kanssakäymisellä on lukupiirin jäsenille? Aiemmasta lukupiireihin kohdistuvasta tutkimuksesta tunnistettiin lukemisen sosiaalista ulottuvuutta ilmentävät elementit, jotka olivat luettujen teosten teemoista lähtökohtansa saava keskustelu sekä sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirin jäsenten välillä. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä lukemisen sosiaalisesta ulottuvuudesta luotiin ilmiön ulottuvuuksia kuvaava jäsenitys aiempien empiiristen tutkimusten havaintojen perusteella.

Tutkimusaineisto kerättiin kvalitatiivista tutkimusotetta käyttäen. Tutkimusaineistoksi valittiin kaksi erilaista lukupiiriä, joiden jäsenistä 14 osallistui teemahaastatteluihin. Täydentävänä tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia kummankin lukupiirin tapaamisessa. Tutkimusaineisto analysoitiin induktiivisesti.

Tutkimuksessa tunnistettiin lukupiiriin kuulumiselle kirjallisuuteen, sosiaaliseen kanssakäymiseen, vapaa-ajan orientaatioon sekä itsetuntemuksen kasvattamiseen liittyviä perusteita. Lukupiirin keskusteluissa luetut teokset toimivat lähtökohtina, joista keskustelunaiheet laajenivat koko elämän mittaisiksi kysymyksiksi. Lukupiirien keskusteluista tunnistettiin sillanrakentajia, jotka olivat luetuista teoksista esiin nousseita seikkoja, jotka toimivat lukupiirin jäsenten persoonallisen elämän heijastajina. Lukukokemuksen havaittiin eroavan lukupiirissä lukutyylin tarkentumisen sekä tulkinnan laajentumisen vuoksi. Tutkimuksessa tunnistettiin neljä erilaista lukupiiriharrastajatyyppeä, joiden avulla lukupiirin jäsenten väliselle sosiaaliselle kanssakäymiselle haastatteluvastauksissa annettuja vaihtelevia merkityksiä pystyttiin ymmärtämään. Tutkimuksessa sosiaalisen kanssakäymisen nähtiin liittyvän kiinteästi lukupiirien olemukseen pienryhminä, ja sen nähtiin saavan erilaisia merkityksiä riippuen lukupiiriläisten toiminnan sisällöllisistä ja tavoite-orientaatioista.

Avainsanat: lukupiirit, kirjapiirit, lukemisen sosiaalinen ulottuvuus, lukeminen

UNIVERSITY OF TAMPERE, The School of Information Sciences
MIKKONEN ANNA: The enchantment of reading groups – The social dimension of reading.
Master's Thesis, 114 pages + 18 appendix pages.
Information Studies and Interactive Media
May 2011

Since humankind has existed, people have gathered together to discuss texts they have read. In the 18th century the literary salons gathered together the bourgeoisie, and from the 19th century the middle and working classes also began to spend their leisure time in literal societies. In the post-civil war United States the book clubs of white women started a widespread social movement. From 1996 to 2002 Oprah Winfrey led a reading group on television which helped to create the phenomenon of reading groups that is still witnessed in western countries. Despite of the enormous growth in quantity of reading groups the academic interest towards them is mainly focused on four major studies (Fister 2005, Hartley 2002, Long, 2003 & Rehberg Sedo 2002).

The purpose of the study was to describe and examine the social dimension of reading in two different reading groups and deepen the knowledge about discussion and social interaction in these reading groups. The following research questions were asked: Why do people participate in reading groups? What kinds of topics are discussed in reading group meetings? How does reading in a group differ from solitary reading? What kinds of meanings do the reading group members give to the social interaction within the group? The core elements of the social dimension of reading were identified from previous research. These elements include discussions on the topics arising from the books that the group had read, and the social interaction between members of the reading group. In the theoretical background of this research a theoretical analysis of the social dimension of reading was created based on previous research.

The data for this study was collected by using qualitative research methods. 14 members of two different reading groups were selected as subjects for the study. Research methods used were semi-structured interviews and participant observation. The data was analyzed inductively.

The research identified four different categories of reasons for belonging to a reading group: literature, social interaction, leisure time orientation and reinforcing one's self-esteem. Discussion topics in reading groups arose from the books the group had been reading. The research showed that certain topics would function as facilitators for adding personal information into the discussion. Reading experience in group was established to differ from solitary reading due to differences in reading style and interpretation. The research identified four different categories of reading group participants. These categories clarified the different meanings of social interaction that were given by the interviewees. Research showed that the social interaction was tightly connected to the reading group's nature as a small group, and it was seen to have different meanings depending on the goals and orientations of reading group members.

Keywords: reading groups, book clubs, social dimension of reading, reading

Esipuhe

Tämä pro gradu -työ ei olisi ollut mahdollinen ilman siinä mukana olleita lukupiirejä. Sydämellinen kiitos teille lukupiiriläisille sekä lukupiireille, jotka otitte minut avosylin vastaan ja osoititte suurta kiinnostusta aiheeseeni.

Kiitos ohjaajalleni professori Pertti Vakkarille kannustavasta ja innostavasta palautteesta koko opinnäytetyöprosessin aikana.

Kiitos läheisilleni, jotka ovat omalla kannustuksellaan, tuellaan ja ystävyydellään olleet opinnäyteprosessissa mukana ja vieneet sitä eteenpäin: kiitos Sanna, Jenni, Samuel, Kari, Eija, Helmi, Hannele-kummi, Kissu-täti.

Lämmin kiitos isovanhemmilleni Mirjamille, Toivolle, Anjalle sekä Kaukolle, Teidän kauttanne olen oppinut intohimon kirjoihin ja lukemiseen jo lapsuudessani.

Erityiskiitokset opiskeluystävilleni Hannelelle ja Karoliinalle, joiden ansiosta moni epätoivon hetki kääntyi nauruksi ja toiveikkuudeksi.

Lämmin kiitos Tarjalle perheineen, olette avanneet minulle kotinne ja saaneet minut tuntemaan itseni aina tervetulleeksi elämääne.

Mikko-veljeni, kiitos tuestasi ja rohkaisustasi, sekä esimerkillisestä elämänsenteestasi.

Vanhempani Teija ja Heikki, kiitos siitä koko elämänmittaisesta vankkumattomasta tuesta ja rakkaudesta, jota olen saanut tuntea kaikissa elämänvaiheissani ja kaikkien päätösteni aikana. Ilman teitä en olisi tässä.

Aviopuolisoni Sami, olet esimerkilläsi rohkaissut minua astumaan pää pystyssä ja pelkäämättä tuntemattomille, uusille urille ja seissyt rinnallani jokaisena päivänä, niin harmaana kuin kauniinakin. Kiitos rakkaudestasi, jonka saan tuntea päivittäin.

Hämeenlinnassa 4.5.2011

Anna Mikkonen

Sisältö

1 TUTKIMUKSEN AIHE	8
2 LUKUPIIRIT ENNEN JA NYT	11
2.1 Lukupiirin käsite	11
2.2 Lukupiirien historia	13
2.1.1 Suomen lukupiirien historia	14
2.1.2 Lukupiirien lähihistoria	15
2.3 Lukupiirien käytännöt	16
3 LUKUPIIRIEN SOSIAALISET PIIRTEET	20
3.1 Sosiaaliset kontaktit lukupiireissä	20
3.2 Lukupiirit individualisoitumisen vastaiskuna	21
3.3 Kasvotusten ja verkossa	23
3.4 Luetun jaetut tulkinnat lukukokemuksen muuttajina	26
3.5 Lukupiirit pienryhminä	27
3.5.1 Ryhmään kiinnittyminen	29
3.5.2 Lukupiireissä ilmenevä yhteisyys	29
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	31
4.1 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä	31
4.2 Tutkimuskysymykset	32
5 TUTKIMUSAINIESTON HANKINTA	34
5.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	34
5.2 Miksi päädyin teemahaastatteluun	35
5.3 Haastattelujen sopiminen, haastattelutilanne ja haastattelujen tallentaminen	36
5.4 Tutkimusaineisto	37
5.4.1 Kirjaston kirjaston lukupiiri	39
5.4.2 Kirjallisuuspiiri	39
5.4.3 Tutkimusaineiston valinnan perustelu	40
5.5 Teemahaastattelurungon laatiminen	42
5.6 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä	48
5.6.1 Miksi päädyin osallistuvaan havainnointiin	50
5.6.2 Osallistuvan havainnoinnin toteuttaminen	50
6 AINEISTON ANALYYSI	54
6.1 Haastatteluaineiston analyysi	56

6.1.1 Tyypittely	61
6.2 Havainnointiaineiston käsittely	64
7 LUKUPIIRIIN KUULUMINEN JA KIRJALLISUUS	65
7.1 Lukupiiriin kuulumisen ja sen merkitys jäsenilleen.....	65
7.1.1 Kirjallisuusperusteet.....	66
7.1.2 Ihmissuhdeperusteet.....	71
7.1.3 Vapaa-ajan orientaatioon liittyvät perusteet	74
7.1.4 Inhimilliset ja itsetuntemukseen liittyvät perusteet.....	76
7.2 Keskustelut lukupiirien tapaamisissa.....	77
7.2.1 Kirjavasti kirjallisuudesta	78
7.2.1.1 Kerrontateknisten keinojen analyysi	79
7.2.1.2 Tulkintaan tähtäävä pohdiskelu	82
7.2.1.3 Lukemattomat luetut teokset ja muu kirjallisuus	83
7.2.2 Maailmasta ja minästä.....	83
7.3 Lukukokemus lukupiiriin jäsenenä.....	86
7.3.1 Erilainen lukemistyyli lukukokemuksen muuttajana.....	86
7.3.2 Jaettu puhe lukukokemuksen avartajana.....	88
8 SOSIAALINEN KANSSAKÄYMINEN LUKUPIIREISSÄ.....	90
8.1 Lukupiirit sosiaalisina pienryhminä	90
8.1.1 Kirjaston lukupiiri pienryhmänä	93
8.1.2 Kirjallisuuspiiri pienryhmänä	94
8.2 Lukupiiriin jäsenyydet.....	97
8.3 Yhteenveto.....	99
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	101
9.1 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus	101
9.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	105
9.3 Lukupiirit ja kirjastotoiminta.....	109
10 LÄHTEET	111
11 LIITTEET	115

LUETTELO KUVIOISTA

Kuvio 1.	Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä.	32
Kuvio 2.	Tutkimusaineiston keräys.	51
Kuvio 3.	Laadullisen tutkimusaineiston käsittely.	55
Kuvio 4.	Aineistolähtöisen analyysin päävaiheet.	57
Kuvio 5.	Lukupiirin jäsenyydet.	64
Kuvio 6.	Lukupiiriin kuulumisen perusteet.	65
Kuvio 7.	Lukeminen lukupiirin jäsenenä.	86
Kuvio 8.	Lukupiirit pienryhminä.	92
Kuvio 9.	Lukupiirin jäsenyydet.	97
Kuvio 10.	Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus.	104

LUETTELO TAULUKOISTA

Taulukko 1.	Haastattelun teema-alueet.	43
Taulukko 2.	Aineistosta poimitun otteen pelkistäminen.	59
Taulukko 3.	Esimerkki pelkistettyjen ilmausten ryhmittelystä luokaksi.	60
Taulukko 4.	Esimerkki aineiston abstrahoinnista.	60

1 TUTKIMUKSEN AIHE

Tämän pro gradu – työn aiheena on *lukemisen sosiaalinen ulottuvuus* lukupiireissä. Tutkimuksen tarkoituksena on tunnistaa lukemisen sosiaalista ulottuvuutta lukupiireissä ilmentävät tekijät sekä kuvata ja verrata niiden ilmenemistä kahden fyysisesti kokoontuvan lukupiirin toiminnassa. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä luodaan kuva aihepiiriä käsittelevään aiempaan keskeiseen empiiriseen tutkimukseen. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevasta ilmiöstä, lukemisen sosiaalisesta ulottuvuudesta, luodaan ilmiön ulottuvuuksia kuvaava jäsenitys aiempien empiiristen tutkimusten huomioiden perusteella. Aiempaan tutkimukseen perustuvaa jäsenystä sekä laadullista tutkimusotetta käyttäen tavoitteena on syventää tietämystä luettuihin teoksiin liittyvästä keskustelusta ja tämän ohella tapahtuvasta lukupiirien jäsenten välisestä sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Lukupiireihin kohdistuva akateeminen mielenkiinto heräsi viime vuosikymmenen lopussa Pohjois-Amerikassa, jossa tutkijat (muun muassa Hartley 2002, Rehberg Sedo 2002 & 2003) kiinnittivät huomiota lukupiirien kasvavaan määrään. Suositun tv-juontaja Oprah Winfreyn televisiossa toimineen, miljoonia katsojia keränneen lukupiirin voidaan sanoa osaltaan käynnistäneen 2000-luvun lukupiiri-ilmiön, jota länsimaissa edelleen todistetaan. Aiempi empiirinen tutkimus (muun muassa Hartley 2002, Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003) on lähestynyt lukupiirejä sekä kvalitatiivisella että kvantitatiivisella tutkimusotteella ja kartoittanut lukupiirien jäsenten sosioekonomisia taustatietoja, kirjavalintojen perusteluita, lukupiirien historiaa, lukupiirien käytäntöjä sekä lukupiirejä osana kirjallisuuden opetusta.

Aiemmassa empiirisessä tutkimuksessa on havaittu, ettei lukupiirin toiminta koostu yksinomaan luettuihin teoksiin liittyvästä keskustelusta, vaan sen rinnalla usein yhtä tärkeänä tekijänä on sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirin jäsenten kanssa. Hartleyn (2002, 127) kyselyyn vastannutta henkilöä suoraan lainatakseni, lukupiireissä on ennen kaikkea kyse siitä, että ”*ihmiset ja kirjat*” kohtaavat. Lukupiireissä teokset muodostavat perustan ja lähtökohdan. Sosiaalinen kanssakäyminen, kirjoista tehdyt tulkinnat sekä tiedon ja ajatusten jakaminen kirjoihin liittyvän keskustelun välityksellä voivat lisäksi saada aikaan lukupiirin jäsenten välisten ystävyys-suhteiden muodostumisen ja tiiviiden yhteisöjen rakentumisen (Rehberg Sedo 2002, 16, 19–20). Lukeminen lukupiirin jäsenenä muuttaa lukemisen aktiiviseksi vuorovaikutukseksi, joka tapahtuu tekstin, lukijan tekstistä tekemien tulkintojen ja lukupiirin jäsenten välillä. Vuorovaikutus ilmenee

lukupiirin kokoontumisissa tapahtuvissa keskusteluissa, joissa erilaiset mielipiteet ja muiden lukupiirin jäsenten tekemät tulkinnat avartavat yksittäisen lukijan käsityksiä luetusta (González 1997, 223; Rehberg Sedo 2002, 13, 19, 21; Rehberg Sedo 2003, 66–67.) Hartleyn (2002, 127) kyselyyn vastanneen henkilön mukaan ”*lukeminen ryhmässä eroaa valtavasti yksinlukemisesta.*”¹

Suomessa lukupiireihin kohdistuva tieteellinen kiinnostus on vasta herännyt. Toimittaja, kirjallisuuskriitikko Suvi Ahola on parhaillaan tekemässä Helsingin yliopistossa kotimaisen kirjallisuuden alaan kuuluvaa väitöskirjaa lukupiireistä Suomessa. Kyseinen tutkimus kartoittaa Suomen lukupiirien historiaa, määrää ja toimintaa. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat lukupiirin jäsenten taustatiedot sekä kirjoista käyty keskustelu (Matero, Hapuli & Koskivaara 2010, 9). Helsingin Sanomien internet-sivuilla toimivaa, Kirsi Pihan ylläpitämää Lukupiiri-blogia on tarkastelu kahdessa pro gradu – työssä. Meriranta (2009) kartoitti tutkielmassaan kirjallisten teosten arvottamista ja tulkitsemista Lukupiiri-blogissa ja Riikonen (2010) puolestaan tarkasteli suomalaisten lukijoiden kokemuksia kirjailija Paulo Coelho teoksista sekä eritteli näiden kokemusten jakamista Lukupiirin-blogin kirjallisuuskeskusteluissa. Lisäksi Toivio (2010) kuvasi tapaustutkimuksen avulla pro gradu -työssään peruskouluissa toimineita lukupiirejä sekä lukupiirien lukuharrastukselle tuottamia merkityksiä. Tämän kirjallisuudenopetukseen liittyvän tutkimuksen lisäksi varsinaista lukupiireihin kohdistuvaa laadullista tutkimusta ei Suomessa aiemmin ole tehty.

Tässä tutkimuksessa painottuu tutkittavien merkityks maailman korostamisen myötä fenomenologishermeneuttinen tutkimusperinne. Tutkimuksen lähtökohtana ovat ne merkitykset, joita lukupiirin jäsenet löytävät kokemuksistaan lukupiiriin kuulumisesta. Fenomenologisen tutkimuksen kohteena nähdään ihmisten elämämaailma ja kokemukset, jotka muotoutuvat merkitysten pohjalta. Fenomenologisen tutkimuksen mukaan ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua (Heikkinen & Laine 1997, Tuomen & Sarajärven 2009, 34 mukaan; Omery 1983, Lukkarisen 2001, 121 mukaan; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34).

Opetusministeriön julkaisussa Kirjastostrategia 2010 korostetaan kirjastojen roolin moninaistumisen tärkeyttä sekä kirjaston roolia yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman rakentajana sekä tukijana. Kirjastostrategiassa esitetään yhtenä tulevaisuuden tavoitteena asiakkaille suunnattujen vuorovaikutteisten ja personoitujen palvelujen kehittäminen. Lisäksi strategiassa

¹ “*Reading in a group is so different from reading on your own*”.

korostetaan kirjastoa paikkana, joka tarjoaa fyysisen tilan erilaisille kansalaisten hyvinvointia tukeville toiminnoille (Kirjastostrategia 2010, Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, 6-7, 11.13.) Lukupiiritoiminta voidaan nähdä yhtenä esimerkkinä personoiduista palveluista, joiden tavoitteena on sosiaalisen pääoman rakentaminen sekä kiinnittymisen ja yhteisöllisyyden tukeminen. Tutkimus pyrkiikin osaltaan antamaan kirjastoille lisätietoa lukupiiritoiminnasta ajatellen sitä tulevaisuudessa yhtenä kirjaston toimintamuotona. Suomessa yksittäiset kirjastot ovat järjestäneet lukupiirejä, mutta toiminta ei ole ollut säännöllistä. Kuitenkin esimerkiksi Balling, Henrichsen & Skouvig (2008) kuvaavat lukupiiritoiminnan olevan erittäin hyvä mahdollisuus kirjastoille uudistaa imagoaan, hankkia uusia kirjastonkäyttäjiä sekä muuttaa asiakaspalvelua vastaamaan paremmin nykyajan kirjastonkäyttäjien tarpeita.

2 LUKUPIIRIT ENNEN JA NYT

Kahdessa seuraavassa pääluvussa esitellään aiempaa tutkimusaiheeseen liittyvää empiiristä tutkimusta, joka on tutkimusongelman kannalta relevanttia ja joka jäsentää tutkielman teoreettista viitekehystä. Lukupiireihin kohdistuvaa tutkimusta on tehty aiemmin etenkin kasvatustieteen alalla, jossa lukupiirejä on tarkasteltu osana kirjallisuuden ja äidinkielen opetusta. Aihepiirin tutkimuksista hyviä esimerkkejä ovat muun muassa Begeny ym. (2009), Whittingham & Huffman (2009), Avalos ym. (2007) sekä Casey (2008). Kasvatustieteessä lukupiireihin kohdistuva tutkimus suuntautuu etenkin kirjallisuuden opetukseen ja tarkastelee muun muassa lukupiirien mahdollisuuksia toimia sujuvamman lukutavan opettajina tai lukuinnostuksen aikaansaajina koulu- ja opiskeluympäristössä. Tässä tutkimuksessa lukupiirejä lähestytään varsin erilaisesta näkökulmasta, joten äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen liittyvät aiemmat tutkimukset on rajattu kirjallisuuskatsauksesta pois.

Kirjallisuuskatsauksessa keskitytään kuvaamaan lukupiirejä sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistavina paikkoina, joissa ryhmässä käydyt keskustelut liikkuvat kirjallisuusteemojen sekä muiden aiheiden ympärillä. Lukupiirejä lähestytään kirjallisuuskatsauksessa ensin käsitteellisen määrittelyn sekä historiallisen näkökulman avulla. Menneisyyteen suuntautuva tiivis katsaus muistuttaa siitä, että vaikka lukupiirit elävät parhaillaan uutta kukoistuskauttaan, on niillä pitkä ja merkityksellinen historia, joka juontaa juurensa ihmiskunnan syntykauteen saakka. Lukupiirien historian tarkastelusta edetään lukupiirien moninaisten käytäntöjen kuvaamiseen. Kuvaamalla lukupiirien vaihtelevia toimintatapoja luodaan käsitys siitä, mistä lukupiireissä nykyään on kyse, ja millaisissa puitteissa lukemisen sosiaalinen ulottuvuus toteutuu. Toisessa pääluvussa keskitytään tarkemmin lukupiirien sosiaaliseen olemukseen, ja kuvataan siihen liittyviä keskeisiä aiemman tutkimuksen havaintoja.

2.1 Lukupiirin käsite

Koska lukupiirit ovat ilmiönä laaja ja joustava, on lukupiirien käsitteellisessä määrittelyssäkin vaihtelua. Jokaiselle toiminnassa olevalle lukupiirille heidän piirinsä merkitsee eri asioita, ja jokainen lukupiiri luo itse omat sääntönsä sekä toimintatapansa. Näin ollen lukupiirin ulkopuolelta tulevat valmiit lukupiirin määritelmät saattavat lukupiiriin kuuluvista tuntua vierailta ja heidän lukupiiriinsä sopimattomilta.

Hartleyn (2002, 2) mukaan lukemista harrastavien ihmisten yhteisöä voidaan kutsua lukupiiriksi, mikäli se täyttää lukupiirin minimivaatimukset. Hartleyn (2002, 2) mukaan lukupiirissä ryhmä ihmisiä kokoontuu säännöllisesti yhteen keskustelemaan kirjoista. Määritelmä ei ota kantaa siihen, missä tai kuinka usein kokoontumisen tulee tapahtua, eikä määrittele, tuleeko kokoontumisen tapahtua fyysisesti kasvokkain vai esimerkiksi Internetissä. Hartley (2002) lähestyy tutkimuksessaan lukupiirejä myös niiden käytäntöjen mukaan. Hän pyrkii määrittelemään lukupiirin olemuksen kuvaamalla missä lukupiiri kokoontuu, onko lukupiiri suljettu vai avoin uusille jäsenille, kuinka lukupiirin tapaamiset yleensä rakentuvat sekä huomioimalla muita lukupiirien toiminnan keskeisiä seikkoja. Lähestymistapa on toimiva ja tuo esiin lukupiirien moninaisen olemuksen sekä lukupiiri-ilmion joustavuuden. Kuitenkin lähestymistavasta puuttuu sen olennaisen seikan huomioiminen, ettei mikä tahansa luettuun liittyvä keskustelu vielä muodosta lukupiiriä. Matero, Hapuli & Koskivaara (2010, 7) puolestaan toteavat lukupiirien olevan kirjallisuutta harrastavien henkilöiden muodostamia yhteisöjä. Kyseinen määritelmä sisältää ajatuksen, jonka mukaan lukupiiri vaatii toimiakseen jäsenten välisen sopimuksen siitä, että kirjoista käydyt keskustelut ovat juuri lukupiiritapaamisia ja tapaamisia edeltävästi luetaan luettavaksi valittu kirja. Kyseisen määritelmän heikkoutena voidaan pitää sitä, että se rajaa lukupiirin jäsenet kirjallisuutta harrastaviksi henkilöiksi. Lukupiirien suosiossa eräs tärkeä piirre on kuitenkin osallistumisen mahdollistuminen ilman varsinaista kirjallisuuden harrastuneisuutta tai muodollista kirjallista kompetenssia. Materon, Hapulin & Koskivaaran (2010, 7) edellä esitetty määritelmä lukupiireistä jättää myös huomiotta säännöllisyyden lukupiiritoiminnan keskeisenä elementtinä. Pysyäkseen toiminnassa lukupiirien kokoontumisten on oltava säännöllisiä, eivätkä ne useinkaan ole sattumanvaraisia, jäsenten hetken mielihohteesta koolle kutsuttuja tapaamisia.

Tässä tutkimuksessa lukupiirillä tarkoitetaan erilaisista lukijoista muodostuvaa pienryhmää, jonka jäseniä yhdistää lukuhalu, ja joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä luettavaksi valituista kirjoista. Määritelmässä lukupiirin jäsenten muodollinen kirjallinen kompetenssi jätetään avoimeksi. Määritelmässä käytetyn lukuhalun lisäksi lukupiirin jäseniä yhdistävä tekijä on halu puhua lukemastaan, jakaa lukukokemustaan ja rikastaa sitä muiden kautta (vrt. Hapuli 2010, 16).

Tiivistäen voidaan esittää tutkimuksessa käytetty lukupiirin määritelmä:

Lukupiiri tarkoittaa pienryhmää, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä luettaviksi valituista kirjoista.

2.2 Lukupiirien historia

Lukupiirien historian tarkastelussa korostuu Longin (2003) etnografinen tutkimus, joka keskittyy kuvaamaan Yhdysvaltain Houstonin alueen naisten lukupiirejä. Tutkimuksessa taustoitetaan tutkimusaihetta kuvaamalla lukupiirien historiaa 1800-luvulta nykypäivään. Myös Rehberg Sedo (2003) on lukupiireihin kohdistuvissa tutkimuksissaan huomionut historiallisen näkökulman. Lukupiirien historian voidaan nähdä juontavan juurensa ihmiskunnan syntyhetkiin. Ihmiskunnan historiassa yhteisesti jaetut kertomukset ovat muodostaneet ihmisyhteisöjä koossapitävän voiman, ja ihmiset ovat kautta aikojen kokoontuneet yhteen keskustelemaan lukemastaan ja luetun herättämistä ajatuksista sekä tulkinnoista (Matero, Hapuli & Koskivaara 2010, 7; Rehberg Sedo 2002, 12.) Varsinaisten kirjallisuuspiirien historia voidaan jäljittää 1700-luvulle, jolloin länsimaissa ja etenkin Ranskassa kaupunkilaisporvaristo alkoi perustaa salonkeihin ja kahviloihin lukuseuroja, joissa keskusteltiin vapaamuotoisesti ajankohtaisista, yhteisön jäseniä koskettavista asioista (Balling, Henrichsen & Skouvig 2008, 58; Tunturi 2010, 63). 1700-luvulta 1800-luvun alkupuolelle lukuseurojen jäsenet olivat pääsääntöisesti valkoihoisia, yläluokkaisia miehiä, eikä naisilla ollut oikeutta osallistua lukuseurojen kokoontumisiin. Toisaalta jo 1700–1800-luvuilla ympäri Eurooppaa toimi myös kirjallisia salonkeja, jotka olivat naisille tärkeitä lukemisharrastuksen ja yhteiskunnallis-poliittisen keskustelun foorumeja. Nämä kirjalliset salongit olivat kuitenkin vain etuoikeutetun, yläluokkaisen naisväestön kohtauspaikkoja (Leskelä-Kärki 2010, 79.)

1800-luvun alusta lähtien lukupiirien historiassa alkaa vahvasti painottua feministinen näkökulma. Erilaisten yhteiskunnallisten murrosten mukanaan tuomat muutokset alkoivat muuttaa myös länsimaisissa yhteiskunnissa vallitsevaa sukupuolten välistä epätasa-arvoa, ja kokoontuminen kodin ulkopuolella alkoi olla mahdollista myös naisille (Matero, Hapuli & Koskivaara 2010, 7; Rehberg Sedo 2002, 12.) Nämä kodin ulkopuoliset tapaamiset alkoivat pian keskittyä kirjallisuuden ympärille. Huomionarvoisena seikkana voidaan nähdä, kuinka lukupiireihin osallistuminen alkoi rikkoa yhteiskuntaluokkien välisiä raja-aitoja, ja lukupiireihin alkoi osallistua yhä enenevässä määrin naisia myös keski- ja työväenluokista (Rehberg Sedo 2002, 12). González (1997), Radway (1984) ja Long (2003) ovat tuoneet tutkimuksissaan esiin, kuinka kaunokirjallisten teosten lukeminen ja niistä keskustelu alkoivatkin rikastuttaa ennen kaikkea valkoihoisten naisten elämää. Long (2003, 34) kuvaa, kuinka sisällissodan jälkeen Yhdysvalloissa koettiin ennennäkemätön ja nopea valkoihoisten naisten lukuseurojen leviäminen, ”*The literary club movement*”. Lukuseuroihin osallistuneille naisille lukuseuran merkitys ei muodostunut ainoastaan kirjallisuuteen liittyvistä teemoista, sillä usein kirjallisuutta tärkeämpää oli uudenlaisen poliittisen ja

yhteiskunnallisen tietoisuuden kasvattaminen. Lukuseurat halusivat katsoa rohkeasti tulevaisuuteen ja ne olivat uudistusmielisiä edistäjiä. Erään lukuseuraan kuuluneen naisen mukaan nämä 1800-luvun lukuseurat olivat välttämätön askel naisten evoluutiossa² (Long 2003, 35.)

Kirjallisuuspiirien ja lukuseurojen avulla naiset kykenivät historian saatossa saamaan äänensä kuuluviin aikana, joka yhteiskunnallisesta murroksesta huolimatta oli edelleen hyvin vahvasti miessukupuolen dominoiva. Kaunokirjallisten teosten lukemisen ja niistä keskustelun avulla naiset kykenivät muodostamaan merkittäviä yhteisöjä, jotka tarjosivat mahdollisuuden oman tietämyksen avartamiseen, identiteetin vahvistamiseen ja sosiaaliseen muutokseen. Yhteisen identiteetin luominen ja vahvistuminen näissä kirjallisuuteen liittyvään keskusteluun perustuvissa yhteisöissä muodostui ratkaisevaksi tekijäksi tiellä kohti feministisen liikkeen perustamista, naisten vahvempaa poliittista osallistumista ja sosiaalista muutosta kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa (Long 2003, 50.)

Rehberg Sedo (2002, 12) kuvaa, kuinka 1900-luvun alussa Yhdysvalloissa perustetut lukupiirit olivat elinvoimaisia ja merkittäviä poliittisen ja sosiaalisen osallistumisen paikkoja etenkin pienemmissä kaupungeissa. Samoin Long (2003, Ballingin, Henrichsenin & Skouvingin 2008, 58 mukaan) kuvaa, kuinka lukupiiri-ilmiö laajeni merkittävästi toisen maailmansodan aikana vaikuttaen myönteisesti myös kirjallisuuden määrän kasvuun. Tämä elinvoimaisuus kuitenkin hiipui 1960-luvulle tultaessa uusien joukkoviestimien vallatessa alaa kirjojen lukemiselta. Vastaavaa lukupiireihin kohdistunutta suosiota todistettiin Yhdysvalloissa seuraavan kerran vasta Oprah Winfreyn perustaessa kuuluisan lukupiirinsä 1990-luvulla (Balling, Henrichsen & Skouvig 2008, 58; Rehberg Sedo 2002, 12.)

2.1.1 Suomen lukupiirien historia

Suomen lukupiirien historiaa tarkasteltaessa Etelä-Pohjanmaa näyttäytyy merkittävänä lukuseurojen ympäristönä. Etelä-Pohjanmaalla Vaasan ympäristöpitäjissä toimi 1760-luvulla useista papeista ja maanmittareista muodostunut lukupiiri, jota jäsenet itse kutsuivat kirjatosieteetiksi. Kyseinen lukupiiri oli oman aikansa edelläkävijä, sillä vastaavia yhteenliittymiä ei näin varhaiselta ajalta tunneta edes Tanskasta, jonka nähdään olevan merkittävä lukuseurainnovaation välittäjä Saksasta Pohjoismaihin. Suomen kirjatosieteetin jäsenet avasivat yksityiskirjastonsa muiden jäsenten käyttöön ja lisäksi kierrättivät ostamiaan kirjoja jäsenten kesken. Kirjatosieteetin aloittama

² “A necessary step in the evolution of women.”

lukuseuraa muistuttava innovaatio levisi Etelä-Pohjanmaalla myös suomenkielisen talonpoikasväestön keskuuteen. Laajemmin Suomen lukuseurojen perustamisalta ajoittuu Itämeren alueen lukemiskulttuurin kehitykseen ja lukuseuroja perustettiin vuoteen 1830 mennessä rannikkokaupunkeihin. Sisämaassakin lukuseuroja syntyi ainakin Leppävirralle ja Hämeenlinnaan (Mäkinen 2009, 36, 40, 44.)

Turussa toimi 1798 vuodesta alkaen miehinen saksalaistyyppinen lukuseura, jonka toiminta keskittyi aluksi sanoma- ja aikakauslehtien ympärille. Turun lukuseura poikkesi muista Suomen aikalaislukuseuroista, sillä sen jäsenistö oli akateemisesti koulutettua ja ylempään sosiaaliluokkaan kuuluvaa. Kokkolassa samoihin aikoihin toiminut lukuseura oli pienen kaupungin henkisen elämän keskus, joka miesten kokoontumispaikan ohella tarjosi lukemista ja sivistystä myös naisille ja nuorisolle. Kyseinen lukuseura hajosi sensuurin hyökätessä, ja 1800-luvun myötä Kokkolan lukuseura muuttui porvarillisluonteiseksi, samoin kuin lukuseurat Uudessakaarlepyyssä, Raahessa ja Oulussa. Helsingissä lukuseuratoimintaa oli 1820-luvulta alkaen ja tärkeä Helsingissä kokoontunut lukuseuratyypinen organisaatio oli Akateeminen lukuyhdistys, joka perustettiin 1846. Akateemisen lukuyhdistyksen tärkeimpänä tehtävänä oli pitää luettavana koti- ja ulkomaisia sanoma- ja aikakauslehtiä ja tarjota näin tietoa sekä ylioppilaille että yliopistojen opettajille (Mäkinen 2009, 55–58, 60–61.)

Hiukan myöhempää aikakautta edustava merkittävä historiallinen esimerkki Suomen lukupiiritoiminnasta on vuosina 1918–1926 Parolassa Aune Krohnin perustamana toiminut lukupiiri. Lukupiirin kokoontumisissa käsiteltiin aikakauden merkittäviä kirjallisen kaanonin edustajia ja erityisesti yhteiskunnallisia aiheita sivunneita romaanikirjailijoita, kuten Minna Canthia ja Juhani Ahoa. Kyseinen kirjapiiri oli ennen kaikkea naisten oma kokoontumispaikka, joka tarjosi naisille tilan ja mahdollisuuden ajankohtaisaiheita käsitelleeseen keskusteluun (Leskelä-Kärki, 2010, 76–81.)

2.1.2 Lukupiirien lähihistoria

Kuten edellä on todettu, voidaan lukupiirien suosiossa nähdä parhaillaan uusi kukoistuskausi. Lukupiirien lähihistoriassa merkittävin yksittäinen vaikuttaja on ollut tv-tähti Oprah Winfreyn televisiossa vuodesta 1996 vuoteen 2002 toiminut lukupiiri, joka keräsi miljoonia katsojia ja jonka on väitetty tuoneen vapaa-ajan lukemisen uudestaan etenkin yhdysvaltalaisen tietoisuuteen (Barstow 2003, 4; Nishikawa 2006, 653). Winfreyn lukupiirin vaikutukset eivät koskettaneet

ainoastaan lukuharrastuksen suosion nousua, sillä kustantamot hyötyivät Winfreyn lukupiiristä taloudellisesti merkittävästi. Teos, joka Winfreyn lukupiirissä valittiin luettavaksi, keräsi helposti erittäin korkeat myyntiluvut (Fister 2005, 303.)

Devlin-Glass (2001, 572) kuvaa kaupallistumisen ja markkinatalouden tunkeutumista lukupiirien toimintaan viime vuosituhaten vaihteessa. Winfreyn aikaansaama lukuinnostus toimi etenkin Yhdysvalloissa tuhansien uusien lukupiirien innoittajana, ja nämä uudet lukupiirit nähtiin pian kirjakustantamoissa mahdollisena markkinarakona. Kustantamot julkaisivat lukuisia oppaita, joissa kuvattiin lukupiireille sopivia teoksia ja annettiin vinkkejä teosten käsittelyyn. Samoin esimerkiksi Australiassa The Victorian Council of Adult Education perusti kirjaston, josta australialaiset lukupiirit saivat lainata 15 teoksesta koostuvia kirjapaketteja, jotka toimitettiin lukupiireille yksitellen kerran kuukaudessa.

Merkittävä lukupiirien lähihistoriassa näkynyt seikka on myös lukupiirien siirtyminen enenevässä määrin Internetiin erilaisiksi verkkoyhteisöiksi, joissa osallistujia voi yhtäaikaisesti olla ympäri maailman. Etenkin tiettyyn genrelajiin mieltyneet lukijat löytävät verkon lukupiireistä vaivattomasti keskustelukumppaneita, joita yhdistää mieltymys samaan genrelajiin. Fister (2005) kuvaa tutkimuksessaan tämänkaltaisia uusia verkkoyhteisöjä, joihin palataan tarkemmin seuraavassa pääluvussa.

Lopuksi lukupiirien lähihistoriassa voidaan erottaa jälleen mielenkiintoisia kaikuja menneisyydestä, kun lukupiirit ovat uudelleen alkaneet toimia lähtökohtina voimaantumiselle ja mahdolliselle yhteiskunnalliselle muutokselle. Esimerkiksi Pruit (2010, 123) kuvaa tutkimuksessaan viittä Yhdysvaltain Wisconsinissa toiminutta, homoseksuaaleista miehistä koostunutta lukupiiriä, ja sitä, kuinka miehet kykenivät rakentamaan omaa seksuaali-identiteettiään ja vahvistamaan asemaansa yhteisössä lukupiirin valitsevien kirjojen avulla. Lukupiirit kokoontuivat yleisissä kirjastoissa, ja tutkimuksessaan Pruit (2010) havaitsikin, kuinka yleiset kirjastot voivat edesauttaa yhteiskunnan marginaaliryhmiä saamaan äänensä kuuluville yleiseen keskusteluun esimerkiksi tarjoamalla fyysisiä tiloja lukupiirien kokoontumisia varten.

2.3 Lukupiirien käytännöt

Aiempi lukupiireihin kohdistunut empiirinen tutkimus on ansiokkaasti kuvannut erilaisia lukupiirin toimintaa ohjaavia käytäntöjä. Etenkin Gonzálezin (1997), Hartleyn (2002), Longin (2003) ja Rehberg Sedon (2002, 2003) urauurtavissa tutkimuksissa on kartoitettu lukupiirien toimintaa

kohdistuen huomiota lukupiirien jäsenten sosioekonomisiin taustatietoihin ja sukupuoleen, lukupiirien tapaamispaikkoihin sekä tapaamisten rakenteeseen, kirjavalinnan prosessiin, yhdessä lukemisen antiin sekä keskustelun sisältöön lukupiirien tapaamisissa. Fister (2005) on puolestaan suunnannut tarkastelun Internetissä kokoontuviin lukupiireihin ja valottanut erästä verkkolukupiiriä tutkimalla lukupiirien laajenevia toimintamuotoja. Barstow (2003) on keskittynyt vertailemaan keskusteluissa havaittavia eroja naisten lukupiirien ja korkeakoulujen kirjallisuustieteessä pidettävien luentojen välillä. Aikaisemmissa tutkimuksissa kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote ovat vaihdelleet. Hartley (2002) keräsi laajalla survey-kyselyllään tietoa 350:ltä Iso-Britanniassa toimivalta lukupiiriltä ja sai arvokasta perustietoa lukupiirien toiminnasta. Long (2003) toteutti laajan etnografisen tutkimuksensa osallistuen ja havainnoiden 121:ä Yhdysvaltain Houstonissa kokoontuvaa lukupiiriä ja kykeni syventämään Hartleyn aiempia havaintoja. Rehberg Sedo (2002 & 2003) yhdisti tutkimuksessaan laadullisen ja määrällisen tutkimusotteen keräten tietoa viidestä lukupiiristä ensin osallistuvan havainnoinnin menetelmällä, ryhmähaastatteluilla sekä yksilöhaastatteluilla. Aineistoa laajennettiin lisäksi survey-kyselyllä, johon saatiin 252 vastausta. González (1997) sekä Fister (2005) keskittyivät tarkastelemaan yksittäisiä lukupiirejä, González etnografian keinoin ja Fister seuraamalla sekä osallistumalla Internetissä toimivan lukupiirin keskusteluihin.

Lukupiireihin kohdistuvan empiirisen kiinnostuksen taustalla voidaan nähdä lukupiirien määrän merkittävä lisääntyminen 1990-luvulta lähtien. Varsinkin Pohjois-Amerikassa lukupiirien määrän suureen kasvuun alettiin kiinnittää huomiota ja ensimmäisissä lukupiireihin kohdistuvissa akateemisissa tutkimuksissa (mm. Hartley 2002, Long 2003) olikin lähtökohtana lukupiirien toimintatapojen tarkastelu. Sekä Hartley (2002), Long (2003) että Rehberg Sedo (2002 & 2003) havaitsivat, että lukupiirien osallistujien sosioekonomisessa taustassa korostui useimmiten naissukupuoli, valkoihoisuus sekä korkeakoulutuneisuus. Kokoontuessaan lukupiireihin naiset kokivat saavansa kaivattua työn vastapainoa ja omaa perhe-elämän ulkopuolista aikaa intellektuaalisen keskustelun merkeissä muiden vastaavassa elämäntilanteessa olevien naisten kanssa. Vaikka miesten osallistuminen lukupiireihin on edelleen huomattavasti vähäisempää kuin naisten, keräsivät Hartley (2002) ja Long (2003) havaintoja myös sekä ainoastaan miehistä koostuvista lukupiireistä että niin sanotuista sekapiireistä, joissa mies- ja naisjäseniä oli yhtä paljon.

Lukupiirien toimintaa säätelevät käytännöt on havaittu kirjaviksi ja varsin erilaisiksi. Lukupiirit kokoontuvat yleisissä kirjastoissa, vuorotellen kunkin jäsenen kodissa, kahviloissa, työpaikoilla sekä Internetissä. Kokoontumisajat vaihtelevat viikoittaisista tapaamisista pari kertaa vuodessa

pidettäviin tapaamisiin. Huolimatta tapaamisten lukumäärästä ne ovat poikkeuksetta säännöllisiä ja etukäteen sovittuja. Lukupiireissä tarjotaan usein syötävää ja juotavaa, toisinaan tarjoilut kootaan luetun teoksen aihepiiristä. Toisaalta etenkin yleisissä kirjastoissa kokoontuvat lukupiirit eivät aiemman tutkimuksen mukaan sisällytä ruoka- ja juomatarjoiluja tapaamisiinsa.

Lukupiireissä saattaa olla varsinainen vetäjä, joka alustaa tapaamisia esittelemällä lyhyesti kullakin kerralla käsitellyssä olleen teoksen ja vastaa keskustelun etenemisestä. Kokoontumiset saattavat rakentua myös täysin vapaasti keskustelun vaihdellessa joustavasti aiheesta toiseen. Kirjoista käyty keskustelu käsittelee muun muassa teoksen juonta, henkilöitä, teoksen aihetta ja kerronnan rakennetta. Huomioitavaa keskusteluissa on se, että usein luetuista teoksista käydyt keskustelut ovat vilkkaita ja mielipide-erot tuodaan selvästi esiin. Myös luetut teokset vaihtelevat kattuen laajasti koko kirjallisuuden kirjon. Osa lukupiireistä keskittyy täysin tiettyyn genrelajiin, kun taas osassa luetut teokset kuuluvat laajasti eri genrelajeihin. Useat lukupiiriläiset kokevat genrelajista riippumatta hyväksi lukupiirilukemiseksi sellaiset teokset, jotka kykenevät herättämään jäsenissä monipuolisesti erilaisia mielipiteitä, mikä rikastuttaa keskustelua (Hartley 2002; Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003.)

Huolimatta siitä, että aiempi tutkimus osoittaa suurta vaihtelua lukupiirien käytännöissä ja toimintatavoissa, yhdistää niitä poikkeuksetta kolme keskeistä seikkaa:

1. lukupiirin käytännöt ja säännöt ovat yhteisesti sovitut
2. kirjavalinnan prosessi ilmentää lukupiirin identiteettiä
3. lukupiirin toiminnassa korostuu sosiaalinen kokemus.

Lukupiirit neuvottelevat omat toimintatapansa ja sääntönsä kollektiivisesti huomioiden pääsääntöisesti jokaisen jäsenen mielipiteen. Jokainen lukupiiri toimii omilla, hyväksi havaituilla tavoillaan, joihin mahdolliset uudet jäsenet perehdytetään alusta lähtien. Myös kirjavalinta tapahtuu yhteisten sääntöjen puitteissa. Lukupiirin kirjavalintaan liittyy tärkeä ryhmäidentiteettiä muodostava elementti. Kuten Long (2003, 114–115) havaitsi, jokaisessa lukupiirissä, johon hän osallistui tutkimusta tehdessään, koettiin merkittävänä lukupiirin lukemien teosten ja kirjavalinnan kuvaus. Kirjavalintaan oli keinoja yhtä monta kuin oli lukupiirejä. Toiset noudattivat äänestysperiaatetta, toiset sallivat jokaisen jäsenen vuorollaan valita seuraavaksi luettavan teoksen ja toiset käyttivät apuna valmiita lukupiireille laadittuja listoja lukupiiriteoksista. Tapahtuipa kirjavalinta minkä periaatteen mukaisesti, oli se tärkeä osa lukupiiriläisten yhteishengen luomisessa. Lukupiiri oli

yhdessä päätyntyt toteuttamaan kirjavalintaa yhdessä sopimallaan tavalla, ja teoksia luettavaksi valitessaan sen voitiin Longin (2003, 114) mukaan nähdä neuvottelevan samalla siitä, millaista kirjallisuutta se ryhmänä arvosti. Lopuksi lukupiirien toiminnan ytimessä voitiin kaikissa lukupiireissä nähdä keskustelu, jonka lähtökohtana luetut teokset toimivat. Keskustelu oli perustana sille, että lukupiirien tapaamiset olivat ennen kaikkea sosiaalisia kokemuksia (Fister 2005; Hartley 2002, Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003.) Lukupiirien sosiaaliseen olemukseen keskitytään seuraavassa pääluvussa.

3 LUKUPIIRIEN SOSIAALISET PIIRTEET

Kirjallisuuskatsauksen toisessa luvussa kuvataan lukupiirien sosiaalisia piirteitä esittämällä aikaisemman tutkimuksen keskeisiä havaintoja. Fisterin (2005, 303) mukaan lukupiirien viime vuosina näkynyt suuri suosio kertoo siitä, että kaunokirjallisuuden lukemisessa painottuu erityisen paljon lukukokemusta laajentava sosiaalinen ulottuvuus. Aiempien lukupiireihin kohdistuneiden tutkimusten (Fister 2005, González 1997, Hartley 2002, Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003) havainnot osoittavat, että luettuihin teoksiin liittyvä keskustelu ja ajatusten sekä tulkintojen vaihto ovat luonnollisesti lukupiirien toiminnan ydin, mutta niiden ympärille rakentuu myös paljon muuta.

Lukupiirien sosiaalisten piirteiden kuvaus aloitetaan tarkastelemalla lukupiirien jäsenten välistä sosiaalista kanssakäymistä sekä lukupiirien yhteiskunnallista potentiaalia yhteisöllisyyden tunnetta luovana toimintana. Tarkastelussa edetään kuvaamaan sosiaalisia piirteitä sekä kasvokkain että verkossa kokoontuvissa lukupiireissä, sekä lukupiirien tapaamisissa kollektiivisen tulkinnan myötä tapahtuvaa lukukokemuksen muuttumista. Kirjallisuuskatsauksen lopuksi kuvataan vielä lukupiirejä pienryhminä sekä lukupiirien jäsenten ryhmään kiinnittymistä.

3.1 Sosiaaliset kontaktit lukupiireissä

Lukupiirien toiminnassa sosiaalisuus on kiinteästi läsnä oleva elementti, joka näkyy luettuihin teoksiin liittyvässä keskustelussa sekä lukupiirin jäsenten välisessä ajatusten ja tulkintojen vaihdossa. Longin (2003, 110) mukaan lukupiirien keskusteluissa opitaan yhtä aikaa sekä kirjallisuudesta, itsestä että muista. Kun luetusta tehtyä tulkintaa muodostetaan yhdessä lukupiirien jäsenten kanssa, paljastetaan samalla omien näkökulmien taustalla olevia perusteluja, ja avataan näin ollen henkilökohtaista elämismaailmaa lukupiirille. Ainoastaan silloin, kun lukupiirin jäsenet kokevat olonsa niin turvalliseksi lukupiirissään, että he uskaltavat jakaa henkilökohtaisia asioita yhdistettynä kirjallisuudesta esille tulleisiin teemoihin, voi lukupiiri Longin (2003, 110) mukaan ylittää merkityksessään todelliseen syvyyteen.

Hartleyn (2002, 93–95; 130–131) mukaan lukupiirin jäsenten välinen luottamus ja sosiaalinen vuorovaikutus kehittyvät syvemmäksi sitä mukaa, kun lukupiiri ”ikäntyy”. Mitä paremmin lukupiirin jäsenet tutustuvat toisiinsa, sitä henkilökohtaisemmista asioista lukupiirin tapaamisissa keskustellaan. Lukupiirin jäsenet tarjoavat toisilleen tukea vaikeissa elämäntilanteissa ja todellisia

ystävyyssuhteita muodostuu lukupiirin jäsenten välille (Hartley 2002, 93–95; 130–131.) Toisaalta tutkimuksissa (Fister 2005, Rehberg Sedo 2003), jotka ovat tarkastelleet Internetissä toimivia lukupiirejä, on havaittu, ettei sosiaalisen kanssakäymisen ja ystävyyssuhteiden syntymiseen välttämättä tarvita monien vuosien tutustumista ja kasvokkain tapaamista. Internet- lukupiiriläiset kokevat usein positiivisena seikkana sen, että verkon kautta he voivat olla yhteydessä samanhenkisiin ihmisiin ympäri maailman. Osallistujien moninaisesta taustasta huolimatta myös Internet – lukupiirit koetaan tiiviiksi yhteisöiksi, joissa vertaistuki ja lukukokemusten rikastuttaminen on mahdollista (Fister 2005, Rehberg Sedo 2003.)

Lukupiireissä yhteisen kiinnostuksen kohteen jakavat henkilöt saavat tilaisuuden laajentaa omaa kirjallisuudentuntemustaan intellektuaalisessa keskustelussa. Kirjallisuuden analysointi yhdessä samanhenkisten henkilöiden kanssa voi parhaimmillaan nostaa ajattelua uudelle tasolle, toimia itsetuntemusta kehittävästi ja ystävyyssiteitä luovasti (Barstow 2003, 16; González 1997, 245.) Rehberg Sedon (2002, 16) mukaan varsinaisten ystävyyssiteiden luominen on kuitenkin harvoin lukupiirien jäsenten tärkein tavoite lukupiiriin liittyessä. Sen sijaan lukupiirin jäsenten välille kehittyvät ystävyyssuhteet voidaan nähdä ajan kanssa tapahtuvan toiminnan positiivisena, mutta usein tiedostamattomana seurauksena, ei lähtökohtana (Rehberg Sedo 2001, 16, 21).

Devlin-Glass (2001, 571) huomauttaa naisten lukupiirejä koskien, kuinka tärkeänä elementtinä sosiaalisuuden näkökulmasta voidaan nähdä lukupiirien irtisanoutuminen vallitsevasta kulttuurisesta sovinnaisuudesta sekä bourdieulaisesta makuteoriasta. Kokoontuessaan yhteen lukupiireihin naiset neuvottelevat omat, kiehtovat kulttuuriset käytäntönsä ja arvoasetelmansa kiinnittämättä huomiota eliittiajatteluun tai yhteiskunnassa kullakin hetkellä vallitsevaan kirjallisuuden kaanoniin (Devlin-Glass 2001, 571).

3.2 Lukupiirit individualisoitumisen vastaiskuna

Eräissä lukupiirejä koskevissa tutkimuksissa (muun muassa Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003) lukupiirien suosiota on pyritty selittämään yhteiskunnallisiin muutoksiin liittyvin seikoin. Lukupiireihin liittyminen on nähty vastaiskuna länsimaisissa yhteiskunnissa näkyvässä olevaan individualisoitumiskehitykseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa yhteisistä kokemuksista on tullut erityisiä, yksityisiä ja aiemmin vireät, yhteisölliset toimintamuodot ovat vähenemässä (Holmberg, Huvila, Kronqvist-Berg, Nivakoski & Widén-Wulff 2009, 136). Sosiologi Robert Putnam on esittänyt painavan huolensa etenkin amerikkalaisen

yhteiskunnan ja yhteisöelämän puolesta. Teoksessaan *Bowling alone, The collapse and revival of American community* (2000) Putnam kuvaa yksityiskohtaisesti muutoksia kansalaisten poliittisessa, uskonnollisessa, yhteiskunnallisessa ja työelämään liittyvässä osallistumisessa. Osansa saavat myös sosiaalisten suhteiden muutos vapaa-ajalla sekä ihmisten välisen vapaaehtoisuuden sekä altruismin väheneminen. Lukupiirit ovat Putnamin mielestä hyvä esimerkki sellaisesta ihmisiä yhteen liittävästä sosiaalisesta aktiivisuudesta, joka toimii muiden positiivisten vaikutustensa ohella myös investointina kunkin yksilön sosiaaliseen pääomaan (Putnam 2000, 93).

2000-luvun alussa Putnam oli huolissaan lukupiirien määrän laskusta, vaikka jo tuolloin etenkin Pohjois-Amerikassa oli havaittavissa selkeä lukupiireihin liittyvän innostuksen kasvaminen. Putnamin lukupiirejä koskeva huoli liittyi ennen kaikkea niiden sosiaalista kanssakäymistä ylläpitävään näkökulmaan, ei niinkään kirjallisuuden aseman heikkenemiseen ihmisten elämässä. Putnam näki 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alkupuolen lukupiirit yhteisöinä, joissa etenkin naisten oli mahdollista kehittää itseilmaisuaan, syviä ystävyys-suhteita sekä yhteiskunnallista tiedostamista ja avarakatseisuutta, mikä osaltaan oli merkittävässä asemassa myöhempien suurten yhteiskunnallisten reformien aikana. Putnam panee merkille myös lukupiirien pitkäikäisyyden, joka toimii oivana lähtökohtana inensiivisille keskusteluille, syvällisten vuorovaikutussuhteiden kehittymiselle ja laajemmalle yhteisöön suuntautuvalla aktiivisuudella (Putnam 2000, 149.)

Rehberg Sedo (2002, 11) tuo sosiologi Putnamin (2000) tapaan esiin ajatuksen, jonka mukaan kiinnostus kollektiivisesti tapahtuvaan kirjojen tulkintaan voidaan nähdä tuloksena ihmisten, etenkin naisten, kasvaneesta halusta liittyä yhteen selvästi havaittavissa olevan individualismin aikakautena. Lukupiirit voivat parhaimmillaan toimia ympäristöinä, joissa lukijat voivat tyydyttää tiedonjanoaan, kasvattaa tietämystään, ruokkia rakkauttaan kirjoihin ja lukemiseen sekä vahvistaa siteitään yhteisöönsä. Rehberg Sedo (2003, 85) toteaa tiivistäen lukupiirien suosion syyn piilevän juuri ihmisten halussa saavuttaa uudelleen tunteet yhteisöllisyydestä, elinvoimaisista yhteisöistä sekä osallisuudestaan niissä. Luettujen teosten kautta tapahtuva ajatusten vaihto ja keskustelu toimivat yhtenä keinona näiden tunteiden saavuttamiseen.

Myös Long (2003, 71–73) toteaa lukupiiri-ilmion olevan reaktio sirpaloituneeseen ja yksilöllisyyttä korostavaan yhteiskuntaan. Kuten Rehberg Sedo, myös Long (2003, 71–73) korostaa lukupiirien yhteisöllisyyttä tuottavia ominaisuuksia ja lukupiirejä yhteisöinä, joissa samanmieliset ihmiset voivat jakaa ajatuksiaan, tunteitaan, näkökulmiaan, ilonaiheitaan ja jopa pelkojaan. Niin Rehberg Sedon (2002, 2003) kuin Longin (2003) tutkimustuloksista voidaan löytää yhtymäkohtia edellä

esitettyihin Putnamin (2000) ajatuksiin lukupiirien voimasta ja mahdollisuuksista. Kun yksilöön kohdistuu yhä enemmän paineita, jotka he joutuvat kohtaamaan yksin, kärsii ihmisen perusolemus sosiaalisena olentona ja yksilöt voivat pahoin. Yksilöt alkavat etsiä yhdessäoloa, yhteisyyttä ja vuorovaikutusta toistensa kanssa, toisin sanoen yksilöt alkavat vastustaa yksilöllistymistä tuottamalla uudestaan yhteisöllisyyden kokemuksia (Holmberg ym. 2009, 136.)

3.3 Kasvotusten ja verkossa

2000-luvulla näkökulma on siirtynyt fyysisesti kokoontuvista, niin sanotuista off-line – lukupiireistä pelkästään internetissä toimiviin, niin sanottuihin on-line – lukupiireihin. Verkossa toimivat lukupiirit tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden tarkasteluun. Fister (2005) havaitsi tutkimuksessaan, että verkkolukupiiri tarjoaa parhaimmillaan jäsenilleen tiiviin yhteisön, jossa jäsenet tukevat toisiaan eri elämänalueilla, jakavat kokemuksiaan luetusta, kehittyvät yhdessä kriittisemmiksi lukijoiksi sekä keskustelevat aktiivisesti luetusta analysoiden sitä monipuolisesti. Fisterin tutkiman verkkolukupiirin voidaan sanoa olevan esimerkki uudenlaisista, virtuaalisista yhteisöistä, jotka ovat olemassa teknisesti konstruoidussa tilassa ja jotka ovat muodostuneet jonkin yhteisen kiinnostuksen kohteen ympärille. Virtuaalisiin yhteisöihin osallistuminen on vapaaehtoista ja fyysisen, kasvokkain tapahtuvan kommunikaation puuttuessa virtuaalisyhteisön yhteisöllisyys ilmenee välillisinä sosiaalisina verkkoina. Virtuaalisen yhteisön yhteenkuuluvuuden tunnetta luovat, uusintavat ja ylläpitävät vuorovaikutus sekä kommunikaatio (Peltola 1999, Kangaspunna 2006, 105 mukaan.)

Myös Rehberg Sedo (2003) päätyi samansuuntaisiin huomioihin tutkimuksessaan, jossa hän tarkasteli lukemisen roolia usean maan ihmisten elämässä sekä heidän osallistumistaan virtuaalisiin sekä kasvokkain kokoontuviin lukupiireihin. Kyseinen tutkimus osoitti, että niin verkossa kuin kasvokkainkin lukupiirit tarjoavat mahdollisuuden luetujen teosten monipuolisempiin tulkintoihin sekä lukupiirien jäsenten välisten sosiaalisten siteiden syntymiseen. Eroja ilmeni ennen kaikkea jäsenten välisissä sosiaalisissa suhteissa, sillä lähes 70 % kasvokkain kokoontuvien lukupiirien jäsenistä koki toiset lukupiirin jäsenet itselleen erittäin läheisiksi ystäviksi, kun vastaava osuus virtuaalisten lukupiirien osalta oli vain 18 %. Samoin 34 % kasvokkain kokoontuvien lukupiirien jäsenistä koki sosiaaliset siteet tärkeimmäksi syyksi kuulua lukupiiriin, kun virtuaalisissa lukupiireissä korostui monipuolinen keskustelu luetusta.

Eroja virtuaalisten ja kasvokkain kokoontuvien lukupiirien välillä on havaittu myös lukupiirien keskusteluissa. Balling, Henrichsen & Skouvig (2008) tarkastelivat kirjaston ylläpitämiä verkkolukupiirejä osana tutkimusta, jossa selvitettiin kansalaisten yleistä näkemystä kirjaston roolista muuttuvassa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa kerättiin sähköpostitse vastauksia laadullisiin kysymyksiin, jotka käsittelivät kokemuksia verkkolukupiiriin osallistumisesta sekä verkkolukupiireihin osallistuneilta kirjastonhoitajilta että lukupiiriläisiltä. Tulokset osoittavat, että verkkolukupiiriläiset kokivat verkon tarjoaman joustavuuden ennen kaikkea ajan ja paikan suhteen hedelmälliseksi lähtökohdaksi monipuolisille kirjallisuuskeskusteluille. Osallistujien mukaan verkkolukupiirissä käydyt keskustelut ovat huomattavasti antoisampia ja yksityiskohtaisempia kuin kasvokkain kokoontuvan lukupiirin keskustelut. Havaintoa voidaan selittää osittain sillä, että verkkolukupiireissä ei ole aikarajoitusta, jonka puitteissa kokoontuminen tapahtuu, ja keskustelua voidaan käydä useammin kuin kasvokkain kokoontuvissa lukupiireissä. Kun lukupiirin jäsen ei ole sidottu tiettyyn kellonaikaan tai paikkaan, lisää se vapautta keskusteluun ja kommentointiin. Ongelma on se, että verkkokeskustelun vapaaehtoisuus aiheuttaa lukupiiriläisten passivoitumista ja keskusteluun ottaa osaa yleensä vain pieni osa lukupiirin jäsenistä. Osa osallistujista kokee, että keskustelut verkkolukupiirissä ovat pinnallisia ja ne etenevät hitaasti ja ponnettomasti, sillä keskusteluita vievät eteenpäin vain muutamat lukupiirin jäsenet. Päinvastaisesti sekä Fisterin (2005) että Rehberg Sedon (2003) tutkimuksissa verkkolukupiirien jäsenet kokivat verkkolukupiirien keskustelut syvällisiksi sekä analyttisiksi, ja osallistujat olivat aktiivisia keskusteluissa.

Myös yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden kokemuksista verkkolukupiireissä on saatu Fisterin (2005) tutkimuksesta poikkeavia tuloksia. Riikonen (2010) tutki verkkolukupiiriläisten lukukokemuksia ja verkkokeskusteluissa syntyvää vuorovaikutusta Helsingin Sanomien Lukupiiri-blogin Paulo Coelhoa käsittelevien keskustelujen yhteydessä. Riikosen (2010, 73) mukaan verkkokeskustelut etenevät pääsääntöisesti hyvässä hengessä toimien osallistujille omien ajatusten tukena. Kuitenkaan varsinaista yhteisöllisyyttä tai syvällistä vuorovaikutusta keskusteluissa ei synny. Verkkolukupiiriin osallistumisen myötä osallistujat ovat löytäneet ihmisiä, jotka ovat heidän kanssaan samaa mieltä ja ovat kokeneet jotain samankaltaista, kuitenkin varsinainen yhteistoiminnallisuus jää keskusteluissa vähäiseksi. Keskusteluissa ajoittain nouseva dialogisuus tyrehtyy yleensä yksittäisiin vastauksiin tai kommentteihin. Keskustelut etenevät melko järjestelmällisesti pysyen jonkin tietyn aihealueen ympärillä, kunnes joku yksittäinen eriävä mielipide kääntää niiden suunnan. Keskustelijat eivät näytä pyrkivän löytämään jotain yhteistä mielipidettä tai totuutta Coelhoa, jonka kaikki keskustelijat voisivat allekirjoittaa. Keskustelijat eivät täten muodosta yhtenäistä ryhmää. He eivät

ole Coelhon faneja eivätkä vastustajia, vaan ainoastaan keskustelevat ja ilmaisevat mielipiteitään sitoutumatta sen tiiviimmin mihinkään yhteisöön (Riikonen 2010, 73.)

Kuinka edellä esitettyjä ristiriitaisia tuloksia verkossa ilmenevässä yhteisöllisyydessä ja sosiaalisuudessa voidaan selittää? Havaintoa selittääksemme on palattava virtuaalisen yhteisön määritelmään.

Rheingoldia (1998/1994, Kangaspunnan 2006, 105 mukaan) lainatakseni voidaan sanoa, että

”virtuaaliyhteisöt ovat sosiaalisia muodostelmia, jotka syntyvät internetissä, kun tarpeeksi monet ihmiset käyvät siellä julkisia keskusteluja riittävän kauan, riittävällä inhimillisellä tunteella, muodostaen henkilösuhteiden verkostoja kyberavaruudessa.”

Virtuaalinen yhteisöllisyys ei muodostu pelkistä tietokonevälitteisistä viesteistä, vaan vaatii syntyäkseen myös muita ehtoja, kuten riittävän suuren osallistujien määrän, riittävän pitkän jäsenyyden ja tarpeellisen vuorovaikutuksen tason (Kangaspunta 2010, 105). Näin ollen eroja Fisterin (2005) ja Riikosen (2010) havaitsemassa virtuaaliyhteisöllisyydessä voidaan selittää eroina niissä konteksteissa, joissa verkkokeskustelu tapahtuu. Fisterin tutkimuskohteena ollut verkkolukupiiri perustui yhden genrelajin ja sen harrastajien (mystery fans) ympärille, joka yhdisti jo valmiiksi samansuuntaisesti orientoituneita henkilöitä. Lisäksi kyseisen lukupiirin toiminta oli varsin strukturoitua, sillä kuukausittaiset keskustelut luettavana olleesta kirjasta olivat selvästi organisoituja, lukupiirillä oli selkeät, yhteisesti päätetyt säännöt ja lukupiirin jäsenet kokivat kuuluvansa yhteiseen, kiinteään ryhmään. Tutkimushetkellä kuudetta vuotta toiminut verkkolukupiiri oli yhdistänyt samanhenkisiä ihmisiä jo suhteellisen pitkään ja jäsenet olivat tulleet tutuiksi toisilleen vastavuoroisten verkkokeskustelujen myötä. Sitä vastoin Riikosen tutkimuskohteena ollut Lukupiiri-blogi on toiminnoiltaan varsin erilainen. Kuka tahansa voi kommentoida keskusteluja ilman aiempaa osallistumista ja keskustelijat saattavat vaihdella usein. Kuten Riikonen kuvaa (2010, 73) eivät keskusteluun osallistujat ole sitoutuneet mihinkään yhteisöön tai ryhmään, vaan keskustelu rakentuu pääsääntöisesti omien mielipiteiden ilmaisuun dialogisuuden ja vastavuoroisuuden ollessa niukkaa. Näin ollen vuorovaikutus ei Lukupiiri-blogin keskusteluissa ole tasoltaan riittävän monipuolista ja pitkäaikaista mahdollistaakseen yhteenkuuluvuuden tunteen sekä Fisterin (2005) havaitseman yhteisöllisyyden syntymisen.

Verkkolukupiirit ja virtuaalinen yhteisöllisyys tuovat ilmiöinä havainnollistavan lisän ennen kaikkea lukupiireissä ilmenevään sosiaaliseen kanssakäymiseen. Perinteinen ja virtuaalinen yhteisönäkökulma voidaan nähdä toisiaan täydentävinä, ilmiön eri aspekteja kuvaavina elementteinä. Lukupiirien tarkastelua yhteisöinä jatketaan alaluvussa 3.5.

3.4 Luetun jaetut tulkinnat lukukokemuksen muuttajina

Tarkasteltaessa aiempaa lukupiireihin kohdistuvaa kirjallisuutta (Barstow 2003, Fister 2005, Hartley 2002, Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003) voidaan huomata, että siinä toistuu havainto lukukokemuksen muuttumisesta lukupiireissä tapahtuvan kollektiivisen, yhteisesti jaetun tulkinnan myötä. Perinteisesti kaunokirjallisuuden lukeminen ja lukemisharrastus on mielletty yksin tapahtuvaksi toiminnaksi, jossa lukija lukee kaunokirjallista teosta henkilökohtaisella vapaa-ajallaan yksin (Fister 2005, 303; Steiner 1971, Rossin 1999, 787 mukaan). Yksin tapahtuva kaunokirjallisuuden lukeminen ei kuitenkaan ole passiivista toimintaa, vaan esimerkiksi reader-response-teoriassa lukeminen nähdään vastavuoroisena toimintana lukijan ja tekstin välillä. Tekstiä lukiessaan lukija hyödyntää sekä omakohtaista kokemusmaailmaansa että perehtyneisyyttään kirjallisuuteen rakentaessaan merkityksiä tekstistä ja ikään kuin uudelleen kirjoittaa tekstin sitä lukiessaan (Goodman 1997, Rossin 1999, 785 mukaan.) Lukupiireissä tätä yksinäistä lukemisen kokemusta viedään eteenpäin jakamalla se muiden kanssa.

Kaartisen (1996, 40–43) mukaan lukukokemuksen voidaan kuvata tarkoittavan prosessia, jossa lukija elää läpi lukemansa tekstin ja liittää sen omaan todellisuuteensa oman elämäkokemuksensa kautta. Yksintapahtuvaan lukukokemuksen syntymistä ja tekstiin eläytymistä voidaan kuvata nelitasoisen prosessin kautta. Ensinnäkin lukija menee tekstin ulkopuolisena sisään kuvitteluprosessiin, toiseksi lukija on lukiessaan tekstin sisällä ja kulkee kuvitteluprosessin läpi, kolmanneksi lukija palaa takaisin kuvitteluprosessista ja kohdistaa ajatuksensa kokemaansa sekä neljänneksi lukija astuu ulos kokemuksistaan ja kykenee tarkastelemaan niitä matkan päästä objektiivisesti (Kaartinen 1996, 40–43.)

Lukupiirien mahdollisuudet lukukokemuksen muuttajina perustuvat etenkin edellä kuvatulle neljännelle tasolle, jossa lukija voi tarkastella lukemaansa sekä kokemaansa objektiivisesti. Lukukokemuksen syventäminen mahdollistuu keskustelemalla siitä. Keskustelun avulla lukupiiriläisten kokemukset ja ajatukset voivat kohdata toisensa ja saada näin ollen uusia näkökulmia. Lukupiireissä erilaiset tulkinnat yhdistyvät ja yhdestä tarinasta syntyy monta jaettua

tarinaa. Tätä tulkinnan ja näkökulmien rikkautta ja monipuolisuutta on usein pidetty yhtenä merkittävänä lukupiirien suosion syynä (Hapuli 2010, 43; Kaartinen 1996, 40–43; Matero 2010, 119; Matero, Hapuli & Koskivaara 2010, 10.)

Barstow (2003), Fister (2005), Hartley (2002) sekä Rehberg Sedo (2002 & 2003) ovat havainneet, kuinka merkittävänä lukupiirin antina lukupiirien jäsenet kokevat lukukokemuksen muuttumisen useampien mielipiteiden kuulemisen myötä. Kuitenkin tarkempi erittely siitä, mitkä ovat tärkeimpiä esille tulevia eroja lukukokemuksen muuttumisen aikana, on aiemmassa tutkimuksessa jäänyt esittämättä. Barstow (2003, 6) on todennut lukukokemuksen muuttumisen perustuvan etenkin lukupiirin jäsenten välisiin kiintymyssuhteisiin, joita ilman lukupiiri ei voi toimia tehokkaasti. Rehberg Sedo (2002, 19–20) on puolestaan kuvannut lukukokemuksen laajentumisen perustuvan jokaisen lukupiiriläisen antamaan panokseen yhteisessä keskustelussa. Fister (2005, 307) selventää lukukokemuksen laajentumisen liittyvän kriittisemmän luetavan kehittymiseen, kun muilta lukupiiriläisiltä opitaan uusia keinoja luetun analysointiin. Edellä kuvatut havainnot ovat arvokkaita ja tärkeitä pohdittaessa lukukokemuksen laajentumista yhteisten tulkintojen myötä. Lisäinformaatiota ja tarkennuksia tarvitaan kuitenkin siitä, kuinka lukupiiriläisten henkilökohtainen kokemusmaailma ja kollektiivinen tulkintavaranto muokkaavat lukukokemusta.

3.5 Lukupiirit pienryhminä

Yhteisöön kiinnittymistä lukupiiriin kuulumisen perusteluna ovat aiemmin korostaneet varsinkin Fister (2005) sekä Rehberg Sedo (2003). Heidän lisäksi muun muassa González (1997), Devlin-Glass (2001) sekä Barstow (2003) ovat kiinnittäneet huomiota lukupiireihin yhteisinä, jotka yhdistävät samanhenkisiä ihmisiä ja luovat mahdollisuuden sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden kehittymiseen lukupiiriläisten välillä. Yhteisö-näkökulman voidaankin sanoa olevan tärkeä aiemmissa lukupiireihin kohdistuvissa tutkimuksissa, mutta niissä ei pääsääntöisesti ole avattu, mitä yhteisö- tai yhteisöllisyys-käsitteillä lukupiirin yhteydessä on tarkoitettu. Lehtosen (1990, 24) mukaan yhteisöstä puhuminen edellyttää, että on olemassa ihmisryhmä joka toimii aktorina vuorovaikutuksessa. Aktorilla tarkoitetaan toiminnan suorittajaa, jonka nähdään tässä yhteydessä olevan koko ryhmän. Kahden yksilön välinen vuorovaikutus ei siis riitä täyttämään pienryhmän kriteereitä, sillä kahden henkilön välisessä vuorovaikutuksessa toiminnan suorittajina ovat yksilöt. Tätä näkökulmaa lukupiireihin peilaten voidaan päätyä johtopäätökseen, jonka mukaan kahden ihmisen välinen keskustelu kirjallisuudesta ei vielä muodosta lukupiiriä, vaan lukupiiri yhteisönä vaatii kahta useampia jäseniä. Yhteisön perustana nähdään siis yksilöistä tavalla tai toisella

koostuva ryhmä, ja yhteisöllisyys syntyy ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa (Lehtonen 1990, 24).

Aiemmin lukupiirin määrittelyssä tiivistettiin lukupiirin tarkoittavan pienryhmää, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä luettaviksi valituista kirjoista. Pienryhmällä tarkoitetaan ihmisistä koostuvaa ryhmää, jossa ryhmän jäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään, jossa he ovat psykologisesti tietoisia toisistaan ja jonka jäsenet tuntevat olevansa ryhmä. Pienryhmän tärkeät piirteet viittaavat etenkin vuorovaikutukseen, joka voi olla kasvokkain tai jonkin välineen avulla tapahtuvaa. Keskeistä on, että ryhmän jäsenten välillä ilmenee vuorovaikutusta, jonka ei välttämättä tarvitse olla sanallista. (Hartley, 1997, 21; Pennington 2005, 8.) Lukupiirin mieltäminen pienryhmäksi voi helpottaa ymmärtämisen lukupiirin toimintaa ohjaavia seikkoja. Fisterin (2005), Rehberg Sedon (2003), Gonzálezin (1997), Devlin-Glassin (2001) sekä Barstowin (2003) tutkimien lukupiirien olemuksesta voidaan erottaa pienryhmälle luonteenomaisia piirteitä (Hartley 1997, 22–23):

- lukupiirin jäsenet ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa eri tavoin
- lukupiirin jäsenet näkevät itsensä ryhmän, eli lukupiirin jäsenenä
- lukupiirillä on tietyt tavoitteet, joihin pyritään.
- lukupiirillä on tietyt toimintaa ohjaavat, yhteisesti päätetyt käytännöt tai normit
- lukupiirin jäsenten välillä on erilaisia tunteita, esimerkiksi osa lukupiirin jäsenistä voi olla tekemisissä toistensa kanssa tiiviisti myös lukupiirin ulkopuolella
- lukupiirin jäsenillä on erilaisia rooleja lukupiirin tapaamisissa.

Barstowin (2003, 6) mukaan lukupiirin täytyy ryhmänä toimiakseen koostua vähintään seitsemästä jäsenestä, kirjavalinnan on tapahduttava prosessiluontoisesti ja lukupiirillä täytyy olla selkeästi erottuva vetäjä, joka johtaa keskustelua. Long (2003, 114–143) on aiemmin hyödyntänyt ryhmän käsitettä kuvatessaan lukupiirin ryhmäidentiteetin muodostumista kirjavalinnan kautta. Longin (2003, 114) mukaan lukupiirin ryhmäidentiteetti muodostuu selvimmin sen lukeman kirjallisuuden perusteella: ”*Jos olemme sitä mitä syömme, ovat lukupiirit sitä mitä ne lukevat*”.³ Hän ei kuitenkaan kuvaa tarkemmin lukupiirejä pienryhminä. Näin ollen lukupiirien tarkastelu pienryhmäkriteereiden avulla voi antaa uutta tietoa tutkimuskohteesta. Näkökulma voi esimerkiksi

³ “*If we are what we eat, book clubs are what they read.*”

auttaa selittämään eroja lukupiireissä esiintyvässä sosiaalisessa kanssakäymisessä ja jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa.

3.5.1 Ryhmään kiinnittyminen

Tärkeimmät syyt epävirallisiin ryhmiin liittymisessä ovat turvallisuuden hakeminen, itsetunnon koheneminen, tiedon saaminen ja usein myös sen jakaminen, jäsenyyden tuoma sosiaalisten tarpeiden tyydytys, tiettyjen päämäärien tai tavoitteiden edistäminen sekä samanhenkisten ihmisten kohtaaminen (Smith 1988, Gonzálezin 1997, 233 mukaan; Holmberg ym. 2009, 138; Napier & Gershenfel 1999, Penningtonin 2005, 14 mukaan.) Sosiaalinen vuorovaikutus muiden kanssa tuottaa mielihyvää ja myönteisten, merkityksellisten ihmissuhteiden ilmaantumisen elämään edistää hyvinvointia (Pennington 2005, 15.) Osallistumisen johonkin yhteiseen toimintaan katsotaan lisäävän ihmisten aktiivisuutta, ja kuuluminen ryhmään saattaa olla merkittävä kiinnekohta ihmisen elämässä. Sosiaalisella vuorovaikutuksella on merkitystä myös persoonallisuuden ja identiteetin rakentamisessa (Riihimäki 2003, 73.) Tiivistäen voidaan sanoa, että ne yhteisöt, joihin osallistutaan omasta tahdosta, tarjoavat yksilöille jotain sellaista, mitä he eivät yksin voi saavuttaa (Holmberg ym. 2009, 138).

Lukupiirit voidaan osaltaan nähdä aktiivisena kulttuuriin suuntautuvana harrastuksena, jonka on todettu edistävän yhteisöllisyyttä, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan ihmisten välistä vuorovaikutusta, verkostoitumista ja yhteenkuulumista (Hyypä 2002, Riihimäen 2003, 74 mukaan). Lukupiireissä tarjoutuu tilaisuuksia tutustua toisiin ihmisiin ja hankkia ystäviä, jolloin ihmisten välinen spontaani yhteistoiminta voi lisääntyä myös muilla alueilla (Riihimäki 2003, 106). Kuitenkin lukupiireissä voidaan nauttia muiden ihmisten seuran ohella myös kohtaamisten satunnaisuudesta, sitoutumattomuudesta ja yksityisyydestä (vrt. Toiviainen 2002, Riihimäen 2003, 74 mukaan).

3.5.2 Lukupiireissä ilmenevä yhteisyys

Lehtosen (1990, 23) mukaan yhteisö-käsitteeseen liittyy oletus, jonka mukaan yhteisön jäsenillä on oltava jotain yhteistä. Tämä yhteisyys voi ilmetä ryhmässä joko toimintana tai vaihtoehtoisesti tunteena yhteenkuuluvuudesta. Toimintana ilmenevää yhteisyyttä esiintyy toiminnallisissa yhteisöissä, joissa yhteisyyden tunne kehittyy vuorovaikutuksessa toisten ryhmän jäsenten kanssa. Näin ryhmän ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena. Toinen

yhteisyyden muoto, symbolinen yhteisyys, ilmenee ennen kaikkea tunteena yhteenkuuluvuudesta, ja se syntyy ryhmän jäsenten tietoisuudessa. Symbolinen yhteisyys voidaan ymmärtää ryhmäidentiteettiä vahvistavana tietoisuusmuotona. Toiminnallinen ja symbolinen yhteisyys voidaan nähdä toisiaan vahvistavina kehityssuuntina. Konkreettinen toiminta voi johtaa symbolisen yhteisyyden ja symbolinen yhteisyys yhteisöllisten vuorovaikutusmuotojen kehittymiseen. On tärkeä huomata, että määritelmän mukaan yhteisön syntyminen edellyttää konkreettista vuorovaikutusta ryhmän jäsenten välillä. Tietoisuus ja tunteet kehittävät ainoastaan symbolista yhteisyyttä, mutta yhteisyys, joka ei konkretisoidu vuorovaikutuksena ja toimintana, ei muodosta yhteisöä (Lehtonen 1990, 23–25.)

Toiminnallisen yhteisön ja symbolisen yhteisyyden eroa voidaan havainnollistaa ottamalla esimerkiksi keskustelu lukupiirin tapaamisissa. Gonzálezin (1997, 223) mukaan lukupiiritoiminnan ytimessä on keskustelu, jota käydään toisaalta lukijan ja tekstin, toisaalta myös lukijan ja toisten lukijoiden välillä. Tämän keskustelun voidaan nähdä muodostavan toiminnallisen yhteisön perustan. González (1997, 223) jatkaa pohdintaansa ja esittää, että edellä kuvattu monitasoinen keskustelu toimii tärkeänä välineenä, jonka avulla yksilö lisää tietoisuuttaan sekä itsestään että myös muista lukupiirin jäsenistä. Jokainen lukupiirin jäsen tuo keskusteluun oman sosiokulttuurisen panoksensa ja tietämyksensä, joita reflektoidessaan yksilön identiteetti voi kehittyä ja ryhmän kiinteys vahvistua (Rehberg Sedo 2003, 69). Jokainen tapaaminen toimii eräänlaisena ryhmän jäseniä toisiinsa sitovana mekanismina (Rehberg Sedo 2003, 69) ja ryhmän yhteinen historia muotoutuu käsiteltyjen teosten myötä. Keskustelun laatu voi Gonzálezin (1997, 223) mukaan vaikuttaa suuresti siihen, kuinka sitoutunut lukupiirin jäsen on ryhmäänsä. Keskustelun avulla yksittäinen lukupiirin jäsen kykenee näin ollen tutkimaan ja kehittämään omaa identiteettiään samalla kun yhteisön ryhmäidentiteetti vahvistuu tutustuttaessa toisiin ryhmäläisiin syvemmin. Toisiin tutustuminen kasvattaa tunnetta yhteenkuuluvuudesta, eli luo symbolista yhteisyyttä ryhmäläisten välille.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Aiemman tutkimuksen keskeiset havainnot voidaan koota yhteen ja todeta, että huolimatta lukupiirien vaihtelevista käytännöistä ja toimintatavoista, korostuu lukupiirien toiminnassa kaksi keskeistä seikkaa:

- luettujen teosten teemoista lähtökohtansa saava keskustelu sekä sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirin jäsenten välillä.

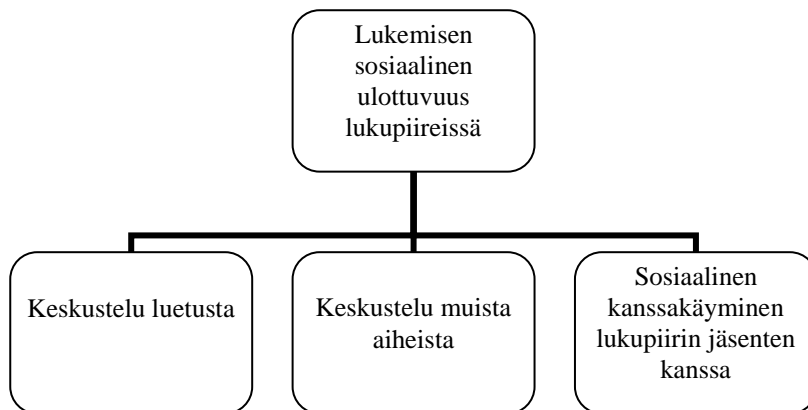
Aiempi tutkimus (Barstow 2003, Fister 2005, González 1997, Hartley 2002, Long 2003, Rehberg Sedo 2002 & 2003) osoitti selvästi, että kirjojen lukemisen ohella lukupiirin suurin merkitys, lukupiirin anti, on sosiaalinen vuorovaikutus, jota lukupiireissä tapahtuu. Tässä tutkimuksessa tarkastelun lähtökohtana on sosiaalinen kanssakäyminen, jonka puitteissa tapahtuu keskustelu luetuista teoksista. Teosten teemoista nouseva keskustelu sekä lukupiirin jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen yhdistetään yläkäsitteellä *lukemisen sosiaalinen ulottuvuus*. Fister (2005) ja González (1997) ovat maininneet kyseisen käsitteen, mutta he eivät ole tarkemmin kuvanneet, mitä he käsitteellä tarkoittavat. Seuraavaksi esitetään aiemman empiirisen tutkimuksen huomioiden pohjalta käsitteestä tehty jäsenitys sekä kuvataan tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset, joilla tutkimusongelmaan haetaan vastauksia.

4.1 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä

Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan sanoa lukupiirien toiminnassa korostuvan sosiaalisen kanssakäymisen luettujen teosten ympärillä. Tulokset osoittavat, että sosiaalinen kanssakäyminen lukupiireissä koostuu kahdesta keskeisestä osa-alueesta, jotka muodostavat toiminnan perustan:

- lukupiirin tapaamisissa keskustellaan luetusta teoksesta ja sen herättämistä ajatuksista, tunteista ja tulkinnoista. Lukupiirin jäsenet kuvaavat lukukokemuksen syventyvän näiden yhteisten keskustelujen myötä.
- lukupiirin tapaamisissa keskustellaan myös monista muista aiheista, usein henkilökohtaisiakin aiheita tuodaan esille. Lukupiirin jäsenten välille voi muodostua ystävyys-suhteita ja lukupiiriläiset kokevat usein lukupiirinsä kiinteiksi yhteisöiksi.

Kootusti voidaan sanoa, että lukukokemuksista käyty keskustelu yhdistyneenä säännöllisiin tapaamisiin muiden lukupiirin jäsenten kanssa luovat pohjaa toimivalle sosiaaliselle kanssakäymiselle ja yhteisöllisyyden tunteen syntymiselle. Ajatusten vaihto lukupiirin jäsenten välillä, jäsenten väliset ystävyysuhteet sekä yhteisesti rakennettu ryhmäidentiteetti lukupiirissä ovat luettuihin teoksiin liittyvän keskustelun ohella keskeisintä lukupiirin toiminnassa. Lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden voidaan sanoa koostuvan näistä toiminnan keskeisistä piirteistä, jotka voidaan havainnollistaa seuraavan kuvion avulla:

Kuvio 1. Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä.

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on täydentää aiempaa tutkimusta tunnistamalla ja kuvaamalla lukemisen sosiaalista ulottuvuutta lukupiireissä jäsentäviä tekijöitä. Näin syvennetään tietoa lukupiireissä ilmenevästä lukemisen sosiaalisesta ulottuvuudesta. Tähän pyritään laadullisen tutkimusotteen avulla. Lisäksi tutkimuksessa syvennytään niihin merkityksiin, joita lukupiirien jäsenet antavat lukupiiriin kuulumiselleen ja sosiaaliselle kanssakäymiselle lukupiirissä. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että lukeminen lukupiirissä eroaa yksinlukemisesta. Tutkimuksessa tarkennetaan tätä havaintoa tunnistamalla lukupiirien jäsenten käsityksistä keskeisiä erottavia tekijöitä yksin ja lukupiirin jäsenenä lukemisen välillä.

Tutkimuksen tarkoitukseen haetaan vastauksia seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Miksi lukupiiriin kuulutaan?
2. Millaisista aiheista lukupiirien tapaamisissa keskustellaan?
3. Kuinka lukeminen lukupiirin jäsenenä eroaa yksinlukemisesta?
4. Mikä merkitys lukupiirin jäsenten välisellä sosiaalisella kanssakäymisellä on lukupiirin jäsenille?

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2004) kehottavat tutkielman tutkimuskysymyksiä pohdittaessa kuvaamaan sitä, mihin tutkimuskysymykset perustuvat. Tämän tutkielman tutkimuskysymysten taustalla ovat aiemmassa tutkimuksessa keskeisiksi havaittuihin seikkoihin liittyvän tietämyksen syventäminen. Koska Suomessa lukupiireihin kohdistuvaa akateemista tutkimusta ei vielä juurikaan ole tehty, on kiinnostavaa kartoittaa, minkälaisia perusteluja kahden suomalaisen lukupiirin jäsenet antavat lukupiiriin kuulumiselleen, sekä voidaanko perusteluissa havaita eroja verrattuna aiempiin tutkimuksiin. Aiemmassa tutkimuksessa lukupiirien tapaamisten keskustelujen sisältöä on tarkasteltu etenkin luettuun liittyvän keskustelun osalta. Tämä tutkimus täydentää aiempaa tutkimustietoa, mutta kiinnittää huomiota myös niihin muihin aiheisiin, joihin keskustelu lukupiirien tapaamisissa mahdollisesti laajenee. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka keskustelu luetusta limittyy muihin keskustelunaiheisiin. Kolmannen tutkimuskysymyksen kohde, lukukokemuksen eroaminen lukupiirissä, on aiemmassa empiirisessä tutkimuksessa havaittu. Tutkimus pyrkii erittelemään aiempaa tutkimusta tarkemmin, mitkä ovat niitä keskeisiä tekijöitä, joiden perusteella lukukokemuksen voidaan lukupiirissä sanoa eroavan yksinlukemisen kokemuksesta. Neljännen tutkimuskysymyksen taustalla voidaan nähdä kiinnostus selvittää, minkälaisen merkityksen kahden suomalaisen, toisistaan verraten runsaasti eroavan, lukupiirin jäsenet antavat lukupiireissä tapahtuvalle sosiaaliselle kanssakäymiselle.

Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi hankitaan tutkimusaineisto laadullista tutkimusotetta käyttäen. Haastattelemalla ja havainnoimalla kahden erilaisen lukupiirin jäseniä ja tapaamisia pyritään saavuttamaan kattava kuva tutkimuskohteesta. Tutkimusaineistoa analysoimalla ja tulkitsemalla on mahdollista ymmärtää ja kuvata lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden keskeisten piirteiden ilmenemistä kahdessa erilaisessa lukupiirissä.

5 TUTKIMUSAINEISTON HANKINTA

Tässä luvussa esittelen tutkimusmetodin, tutkimuskohteen ja tutkimusaineiston hankintaprosessin.

5.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Teemahaastattelu muodostuu haastattelijan esittämistä kysymyksistä ja haastateltavan usein tarinoivista vastauksista (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 108). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan yksityiskohtaisten kysymysten sijaan teemoihin. Haastattelu etenee näiden keskeisten teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelu pyrkii asettamaan etusijalle tutkittavien äänen. Se nostaa keskiöön ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamansa merkitykset ja on kiinnostunut selvittämään, kuinka merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48, 66–67; Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 106; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelussa tutkija on vahvasti osa sosiaalista todellisuutta ja tutkimusprosessia. Tutkimuksen aikana tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavan henkilön subjektiivista merkitysmaailmaa sen ymmärryksen valossa, mitä hän on tutkimuskohteesta saavuttanut. Tutkijan ymmärrykseen ja tulkintoihin vaikuttavat hänen omat kokemuksensa, jolloin ymmärryksen ja tulkintojen taustalla voidaan nähdä myös tutkijan oma merkitysmaailmansa. Parhaimmillaan teemahaastatteluprosessin aikana tutkijan ja tutkittavan merkitysmaailmat kohtaavat, jolloin mahdollistuu sellaisen tulkinnan syntyminen, joka heijastaa tutkittavan maailmaa luotettavasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 18).

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä. Täysin vapaan haastattelun sijaan teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet ovat kaikille samat, kuitenkin teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle ominainen kysymysten tarkka järjestys (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Teemahaastattelun etukäteen valitut teemat perustuvat tutkittavasta ilmiöstä jo aiemmin tiedettyyn ja näitä teemoja esittämällä teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Tiivistäen voidaan sanoa, että teemahaastattelun avulla pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan luotettavasti tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66).

Teemahaastattelun ominaispiirteisiin kuuluu se lähtökohtainen ajatus, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen ja haastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin näistä kyseisistä tilanteista. Haastattelun taustatyönä tutkija perehtyy tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeisiin osiin ja kokonaisuuteen analysoiden niitä. Tehdyn analyysin perusteella kehitetään haastattelurunko (Merton, Fiske & Kendall 1956, Hirsjärven & Hurmeen 2008, 47 mukaan.) Haastattelurunkoa laadittaessa ei laadita yksityiskohtaisia kysymysluetteloita, vaan sen sijaan laaditaan teema-alueuuttelo niistä alueista, joihin varsinaiset haastattelukysymykset kohdistuvat. Teema-alueet toimivat haastattelutilanteissa haastattelijan muistilistoina ja keskustelua ohjaavina kiintopisteinä. Apukysymyksien ja tärkeiden asioiden listaaminen saattaa auttaa jäsentämään haastattelutilannetta ja pitämään haastattelun oikeassa suunnassa. Kuitenkaan nämä apuvälineet eivät saa olla liian tiukkoja tai sitovia, etteivät ne ala ohjata liikaa haastateltavien vastauksia. Kylmää & Juvakkaa (2007, 80) suoraan lainatakseni:

”Laadullisessa tutkimuksessa on perimmiltään kysymys tarinoiden kertomisesta toisillemme erilaisten merkitysten kautta. Jos raamitamme tätä kenttää liiaksi, rajaamme samalla tutkimuksen toimijoiden mahdollisuuksia saada oma tarinansa kerrottua.”

Teema-alueita tarkennetaan kysymyksillä haastattelutilanteessa. Se, miten jokin ilmiö konkretisoituu tutkittavan maailmassa, riippuu juuri tutkittavasta ja hänen elämäntilanteestaan. Haastattelutilanteessa myös tutkittava henkilö toimii ilmiöiden tarkentajana tutkijan ohella. Vaikka teema-alueet toimivat haastatteluissa runkona, on tärkeää pitää teema-alueet riittävän väljinä, jotta se moninainen rikkaus, joka tutkittavaan ilmiöön todellisuudessa sisältyy, tulisi mahdollisimman hyvin esille (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67.)

5.2 Miksi päädyin teemahaastatteluun

Tutkimuksen metodivalintaa tehtäessä pohdin, millä keinoin saisin parhaiten vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiini. Päädyin siihen, että tutkimukseni on ennen kaikkea kuvaileva. Kuvailevassa tutkimuksessa on tarkoitus muun muassa dokumentoida ilmiön keskeisiä piirteitä ja löytää vastaus kysymykseen, mitkä ovat tässä ilmiössä esiin tulevat näkyvimmit käyttäytymismuodot, tapahtumat, uskomukset ja prosessit. Sen sijaan esimerkiksi kartoittavan tutkimuspiirteen mukaan tarkoituksena on löytää uusia näkökulmia ja selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 134–135.) Kartoittavasta tutkimuspiirteestä ovat hyviä esimerkkejä ensimmäiset lukupiireihin

kohdistuneet määrälliset survey-tutkimukset, joissa pyrittiin selvittämään ennen kaikkea sitä, mistä lukupiireissä oikeastaan on kyse. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on siirtyä kuvailemaan tarkemmin ja syvemmin lukupiirejä sekä tunnistaa lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden keskeisiä piirteitä. Kiinnostus kohdistuu lukupiirien yksittäisten jäsenten subjektiivisiin kokemuksiin ja asioille antamiin merkityksiin. Tutkimus edustaa laadullista tutkimusotetta.

Tutkimuksen tutkimusaineisto kerättiin käyttäen sekä teemahaastattelua että osallistuvaa havainnointia. Hirsjärven & Hurmeen (2008, 66) mukaan teemahaastattelua käytettäessä ollaan yleensä kiinnostuneita tutkittavan ilmiön perusluonteesta ja -ominaisuuksista sekä hypoteesien löytämisestä pikemminkin kuin ennalta asetettujen hypoteesien todentamisesta. Menetelmänä haastattelu soveltui vastaamaan tutkielman tutkimuskysymyksiin, sillä haastattelussa ihminen nähdään subjektina, joka on merkityksiä luova osapuoli, ja haastattelun avulla voidaan syventää tietoja tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35). Tutkielman tutkimuskysymyksissä korostuivat lukupiirin jäsenten asioille antamien merkitysten ja subjektiivisten kokemusten tarkastelu, jolloin teemahaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi varsin luontevasti. Osallistuva havainnointi valittiin menetelmäksi teemahaastattelun rinnalle täydentämään tutkimuskohteesta saatavaa tietoa. Osallistuvaa havainnointia tutkimusmenetelmänä sekä sen funktiota tässä tutkimuksessa olen kuvannut alaluvussa 5.6.

5.3 Haastattelujen sopiminen, haastattelutilanne ja haastattelujen tallentaminen

Haastatteluajat sovittiin sähköpostitse tai puhelimitse. Tapaamista sovittaessa henkilöille kerrottiin tiiviisti tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma. Haastattelut tehtiin etukäteen sovituissa rauhallisissa tiloissa muun muassa yliopistolla, haastateltavien kodeissa, kirjaston tiloissa sekä kahvilassa. Haastattelutilanteet olivat pääsääntöisesti rentoja ja vapautuneita. Osa haastatteluista pidettiin haastateltavien työhuoneissa kesken työpäivän, tästä huolimatta haastattelutilanteissa ei ollut häiriötekijöitä. Kaksi haastattelua tehtiin parihaastatteluna, jolloin haastateltavat olivat aviopuolisoita. Näin toimittiin käytännöllisten syiden vuoksi: lukupiiriharrastus oli avioparille yhteinen, jolloin oli luontevaa haastatella heitä yhdessä. Myös parihaastatteluissa saatiin esiin kummankin osapuolen yksilöllisiä näkemyksiä, ja avioparin keskinäinen vuorovaikutus haastattelutilanteen aikana vaikutti positiivisesti haastattelukysymysten pohdintaan ja vastausten syventymiseen.

Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin, keskimäärin 1h ja 15 minuuttia. Yksi haastateltava kielsi nauhoituksen, muut haastattelut nauhoitettiin kokonaisuudessa digitaalisella nauhurilla. Nauhoittaminen oli tärkeää siksi, että haastattelutilanne saatiin dokumentoitua riittävän huolellisesti analyysivaihetta varten (vrt. Kylmä & Juvakka 2007, 90). Haastattelurunko lähetettiin haastateltaville etukäteen nähtäväksi sähköpostitse. Osa haastateltavista oli tutustunut runkoon tarkasti ennen haastattelua, osa tarkasteli sitä vasta haastattelun aikana.

5.4 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto muodostui osasta kahden Tampereella kokoontuvan lukupiirin jäseniä. Lukupiirit tavoitin Internetissä olevan www.lukupiirit.fi – sivuston kautta. Sivustolla esittäytyvät aktiivisesti eri puolilla Suomea kokoontuvat lukupiirit. Tutkimushenkilöiden hankkiminen tapahtui ottamalla yhteyttä kummankin lukupiirin yhteyshenkilöön sähköpostitse. Yhteydenotossani kuvasin tiiviisti tutkimukseni taustan ja tarkoituksen sekä tiedustelin aluksi yhteyshenkilöiden kautta halukkuutta osallistua tutkimukseen. Kummassakin tapauksessa sain positiivisen vastauksen. Toisen lukupiirin vetäjä välitti tutkijalle lukupiirin jäsenten yhteystiedot, ja tutkija otti heihin yhteyttä. Toisen lukupiirin yhteyshenkilö tiedusteli itse lukupiirinsä muilta jäseniltä kiinnostusta osallistua tutkimukseen ja välitti myöntävän vastauksen tutkijalle. Yleisesti voidaan sanoa, että tutkimuksen kohteeksi valikoituneiden lukupiirien jäsenet vaikuttivat innostuneilta tutkimuksesta, eikä haastateltavien saaminen tutkimukseen näin ollen ollut hankalaa.

Tutkimusaineistoon kuuluu 12 syksyllä 2010 tekemääni teemahaastattelua, joista kaksi toteutettiin parihaastatteluina (151 sivua litteroitua tekstiä). Kummastakin lukupiiristä haastateltavana oli 7 jäsentä. Varsinaisten teemahaastattelujen ohella tutkimuksessa tehtiin myös yksi esihaastattelu, jonka avulla testattiin teemahaastattelurungon toimivuutta ennen varsinaisten tutkimushaastatteluiden aloittamista. Kyseistä esihaastattelua ei kuitenkaan otettu mukaan analyysiin, sillä esihaastattelussa haastateltu henkilö erosi iältään suuresti haastateltavien yleisestä ikäjakaumasta ja edusti muusta tutkittavajoukosta pitkälti poikkeavia näkemyksiä. Haastatteluaineiston ohella tutkimusaineistoon kuuluvat lisäksi tutkijan kirjoittamat dokumentaatiot kahdesta osallistuvasta havainnoinnista.

Haastateltavat olivat sosioekonomiselta taustaltaan melko homogeenisiä: 11 henkilöä 14:sta haastateltavasta oli vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä, 3:lla haastateltavista oli opistoasteinen ammattitutkinto suoritettuna. Haastateltavien edustamat

ammattialat vaihtelivat runsaasti sisältäen muun muassa luonnontieteitä, yhteiskuntatieteitä, valtiotieteitä, humanistisia aloja sekä taidealoja. Sosioekonomisten taustatekijöiden homogeenisyys tukee aiempien tutkimusten havaintoja. Esimerkiksi Rehberg Sedon (2002, 14–15) laajassa lukupiirejä käsitelleessä tutkimuksessa todettiin lukupiirien jäsenten olevan yleisesti korkeasti koulutettuja, mutta edustavan runsaasti eri ammattialoja. Samoin Hartleyn (2002, 33) lukupiirejä käsittelevään kyselyyn vastanneista 350 lukupiiristä 88 % vastasi vähintään puolella niiden jäsenistä olevan korkeakoulutustaustaa.

Haastateltavien ikäjakauma vaihteli 39–70 ikävuoden välillä. Kokonaisuudessa haastateltavien ikäjakauma muodostui melko kapeaksi. Rehberg Sedo (2002, 14) totesi omassa tutkimuksessaan, että lukupiiriharrastajien ikäjakauma lukupiirin sisällä vaihtelee usein hyvin vähän lukupiirien ollessa suosituimpia 26–40-vuotiaiden keskuudessa. Toisaalta Hartley (2002, 29–30) havaitsi tutkimuksessaan, että lukupiirien jäsenten ikäjakauma vaihtelee laajasti 30 ja 90 ikävuoden välillä. Ikäjakauman kapeutta tässä tutkimuksessa selittää osaltaan se, että toisen lukupiirin jäsenet olivat kaikki hyvin samanikäisiä toistensa kanssa, jolloin variaatiota iän suhteen ei syntynyt. Myös toisen lukupiirin osalta tutkittavat edustavat jäsenkuntaa melko luotettavasti alle 20–35-vuotiaiden ollen ryhmässä tällä hetkellä harvinaisia.

Haastateltavista 12 oli naisia ja 2 miehiä. Myös haastateltavien sukupuolijakauma noudattaa aiempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan lukupiiriharrastus on ylivoimaisesti suosituimpaa naisten kuin miesten keskuudessa. (Rehberg Sedo 2002 & 2003, Hartley 2002, Fister 2005, Long 2003). Tutkimuksen lukupiireistä toinen eroaakin selvästi valtavirrasta, sillä jo parikymmentä vuotta toimineessa lukupiirissä on yhtä paljon naisia kuin miehiä sen koostuessa pariskunnista. Toisessa lukupiireistä ei tällä hetkellä ole lainkaan miesjäseniä, seikka, jota useat haastatelluista harmittelivat. Haastateltavat lukupiiriläiset ovat kummankin lukupiirin osalta varsin sitoutuneita lukupiiriinsä. Haastateltavista suurin osa on kuulunut lukupiiriinsä alusta lähtien, toimintaan he osallistuvat säännöllisesti.

Seuraavaksi esittelen tiiviisti kummankin lukupiirin sekä perustelen, miksi valitsin ne tutkimusaineistokseni.

5.4.1 Kirjaston lukupiiri

”Lukupiiri on kirjoista kiinnostuneiden ihmisten kohtaamispaikka, jossa puheenaiheemme liittyvät kirjoihin.” (Kirjaston lukupiirin säännöt 2010)

Näin määrittelee itsensä Kirjaston lukupiiri, joka on kokoontunut lokakuusta 2008 alkaen. Piiri sai alkunsa, kun piirin vetäjänä toimiva henkilö otti yksityishenkilönä yhteyttä Tampereen pääkirjastoon. Kirjasto innostui asiasta ja lupasi tarjota lukupiirille kokoontumispaikan sivukirjaston tiloista. Nykyään kirjasto hoitaa tilojen tarjoamisen ohella tiedottamisen lukupiiristä. Lukupiiri on kaikille avoin ja se on suunnattu kaikenikäisille aikuisille. Lukupiirissä on jäseninä hiukan vaihtelevasti 10–13 henkilöä, jäsenten ikäjakauma on noin 35–80 vuotta. Lukupiiri kokoontuu kerran kuukaudessa.

Lukupiiri toimii siten, että jokainen lukupiirin jäsen saa vuorollaan valita seuraavaksi luettavan teoksen. Valinnan tehnyt henkilö pitää edellisen tapaamisen lopussa tai seuraavan tapaamisen alussa lyhyen alustuksen luetusta teoksesta sekä mahdollisesti sen kirjoittajasta. Alustuksen jälkeen käydään läpi teoksen herättämiä ajatuksia ja lukukokemuksia. Piirin lähtökohtana on uteliaisuus omiin ja muiden mielipiteisiin luetusta. Erilaiset arvostelut ja mielipiteet ovat tervetulleita lukupiirin keskusteluihin, sillä ne tarjoavat uusia näkökulmia ja oivalluksia kirjan sisältämiin asioihin ja teemoihin sekä laajentavat perspektiiviä kirjallisuudesta.

5.4.2 Kirjallisuuspiiri

Tampereella toimii edelleen vuonna 1990 perustettu Kirjallisuuspiiri tai vain Piiri, kuten jäsenet sitä nimittävät. Piirin yhdistävänä tekijänä ovat piirin jäsenten aikanaan yhtä aikaa peruskoulussa opiskelleet lapset. Piiri sai alkunsa vanhempainyhdistyksessä. Piirissä on ollut jäseniä koko ajan noin 16 henkilöä. Naisia ja miehiä on piirissä suurin piirtein yhtä paljon, sillä jäsenistö koostuu pariskunnista. Piiriin ei tällä hetkellä oteta uusia jäseniä, ja piiriläiset kuvaavat Piiriin pääsyä seuraavasti:

”...et siihen aina kutsutaan ihmisiä, meidän jälkeekin on kutsuttu muutamia. Mutta siihen ei esimerkiksi pääse sillä lailla että pari eroaa ja tulee uusi puoliso, ei, se ei käy päinsä...”, ...kyllä siitä on tullu semmonen huumorin täyttämä keskustelu, et ei tähän piiriin ihan niin vaan siis tulla..”, ”...sinne pyritään...”, ” Ehkä se on haluttu pitää sen takia rajoitettuna että voidaan jatkaa semmosena kotipiirinä...”

Piirin jäsenet ovat iältään noin 60-vuotiaita. Piiri kokoontuu 5-6 kertaa vuodessa vuorotellen kunkin jäsenen / jäsenpariskunnan luona. Kesäisin piirejä järjestetään myös jäsenten kesämökeillä. Piiri valitsee seuraavana luettavan teoksen edellisen tapaamisen yhteydessä. 20-vuotisen historian aikana luettavia teoksia on ollut monipuolisesti kirjallisuuden eri puolilta. Usein keskustelu alkaa jonkun jäsenistä pitämällä lyhyehköllä alustuksella. Alustuksien pitäjinä piirissä ovat toimineet myös vierailevat kirjailijat tai kirjaan liittyvät asiantuntijat.

Piirin jäsen kuvaa piiriä seuraavasti:

”Tapaamme paljon muissakin kuin kirjallisuuden merkeissä. Meistä on tullut yhtä isoa perhettä, jossa jaamme kaiken hauskan kuin myös surut keskenämme. Olemme tehneet yhdessä kaksi ulkomaanmatkaa, käyneet teattereissa, konserteissa, toistemme syntymäpäivä- ja muissa perhejuhlissa. Usein sovimme tapaamisia myös erilaisiin kiinnostaviin tapahtumiin kaupungilla. Alkuun piiri toimi nyyttikestiperiaatteella, joissa juotiin kahvit ja ehkä myöhemmin illalla jotain suolapalaa. Nyyttikestejä piirit ovat edelleen, mutta isäntäperhe laittaa ruuan ja saa toivoa, mitä kenenkin ”nyytti”, viinipullon lisäksi, sisältää. Osallistuminen piirin tapaamisiin on miltei 100 %:sta. Seuraavan piirin ajankohdasta päätetään vasta, kun löydetään kaikille sopiva päivä, eikä pois jäädä ilman tosi pätevää syytä.”

5.4.3 Tutkimusaineiston valinnan perustelu

Kirjasta kiinni – hanke selvitti Suomessa kokoontuvien aktiivisten lukupiirien määrää ja toimintaa kyselyssään vuonna 2007. Kyselyssä saatiin selville, että Suomessa on nykyään satoja kirjallisuus- ja lukupiirejä, jotka ovat syntyneet erilaisin perustein ja joiden jäsenet muodostuvat niin työtovereista, tuttavista kuin entuudestaan toisilleen tuntemattomista henkilöistä. Toisinaan aloite lukupiirin perustamiseen on tullut yksityishenkilö(i)ltä, toisinaan kirjastolta tai kansalaisopistolta. Useissa lukupiireissä luetaan klassista kaunokirjallisuutta, toisissa myös tietokirjoja ja muutamissa vaihdellaan aina dekkareista, draamasta ja lyriikasta romaaneihin (Lukupiirit 2010.)

Tutkimusaineiston keruuta pohtiessani päädyin Kirjasta kiinni – hankkeessa perustetulle www.lukupiirit.fi -sivustolle, johon on kerätty aktiivisesti toimivien lukupiirien perustietoja ja piirien yhteyshenkilöiden yhteystietoja kaupungeittain. Kyseisen sivuston kautta tutustuin

Tampereella kokoontuvien lukupiirien esittelyteksteihin, joiden avulla pystyin pohtimaan toimivien lukupiirien luonnetta suhteessa tutkimuksen tarkoitukseen. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli laadullista tutkimusotetta käyttäen syventää tietämystä lukemisen sosiaalisesta ulottuvuudesta, oli tutkimushenkilöiden valinta perusteltua tehdä tarkoituksellisesti valiten.

Edellisessä alaluvussa esittelemäni lukupiirit sopivat erityisen hyvin tutkimuksen tutkimusaineistoksi, sillä ne eroavat toisistaan ennen kaikkea jäsenten tuttuuden asteen ja käytäntöjen suhteen. Kyseiset lukupiirit voidaanakin Koskivaaraa (2010, 172) mukaillen jakaa vapaamuotoiseen, toisilleen tutuista henkilöistä koostuvaan verkostoon sekä muodollisempaan, toisilleen aiemmin tuntemattomista ihmisistä koostuvaan pienryhmään. Ensin mainitut syntyvät yleensä spontaanista tarpeesta kokoontua yhteisen harrastuksen merkeissä, ja ne kokoontuvat yleensä jäsenten kodeissa, emännöinti- ja isännöintivuoron kiertäessä piiriläiseltä toiselle. Muodollisempien, ohjattujen piirien järjestäjinä kirjastot ovat yleistymässä. Tampereen kirjaston lukupiiri toimii kirjaston tiloissa, mutta piirin vetäjänä ei ole kirjaston henkilökunnan jäsen. Tästä huolimatta lukupiiri täyttää muodollisemman lukupiirin kriteerit, sillä niissä osallistujat harvoin tuntevat toisiaan etukäteen. Karkeasti yleistäen voidaan sanoa, että vapaat ja ohjatut lukupiirit eroavat toisistaan ennen kaikkea osallistujien samankaltaisuuden perusteella. Vapaamuotoiset piirit syntyvät samanhenkisten ihmisten yhteenliittymänä, ja erilaiset lukukokemukset paljastavat lukijoiden väliset eroavaisuudet. Ohjatuissa lukupiireissä sitä vastoin on yleensä enemmän hajontaa, ikähaarukka on laajempi ja jäsenten taustat kirjavia.

Kuten aiemmin on tuotu esille, lukemisen sosiaalinen ulottuvuus koostuu kolmesta keskeisestä osa-alueesta, jotka ovat luetun pohjalta tapahtuva keskustelu, keskustelu muista aiheista ja sosiaalinen kanssakäyminen muiden lukupiirin jäsenten kanssa. Kun halutaan saada näiden osa-alueiden ilmenemisestä ja painottumisesta lukupiirin toiminnassa mahdollisimman tarkka kuva, on tärkeää vertailla niitä erilaisissa lukupiireissä. Mikäli samat osa-alueet korostuvat erilaisissakin lukupiireissä, voidaan jäsenyyksen sanoa onnistuneen. Edellä esitellyt lukupiirit eroavat toisistaan jäsenten tuttuuden ja käytäntöjen lisäksi varsinkin ikänsä puolesta. Eroavaisuudet mahdollistavat mielenkiintoisena seikkana lukupiirien ryhmädynamiikan ja sen mahdollisten eroavaisuuksien vertailun.

Kvalitatiivista tutkimusta suunniteltaessa on pohdittava sitä, mikä määrä tutkittavia riittää antamaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Haastateltavien määrä voidaan ratkaista käyttämällä aineiston kylläntymisen tai saturaation käsitettä. Tällä tarkoitetaan sitä, että tietty määrä aineistoa riittää

tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, mikä tutkimuskohteesta on mahdollista saada. Konkreettisesti kylläntymispiste on saavutettu silloin, kun uudet haastateltavat eivät anna enää mitään olennaisesti uutta tietoa (Eskola & Suoranta 2008, 62–63; Hirsjärvi & Hurme 2004, 60.) Pohtiessani tutkittavien määrää tutkimuksessani pyrin pitämään mielessäni ajatuksen aineiston kylläntymisestä. Koska tutkimusaineisto koostui kahden, luonteeltaan hyvinkin erilaisen lukupiirin jäsenistä, oli tärkeää saada tutkimukseen mukaan riittävästi henkilöitä kummastakin lukupiiristä. Jokaisen lukupiirin jäsenen haastattelemisen kummankin lukupiirin osalta ei tutkimusekonomisten syiden vuoksi ollut mahdollista, koska haastateltavien määrä olisi noussut lähemmäs kolmeakymmentä. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa näin suuri tutkittavien määrä ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, sillä on osoitettu, että aineisto alkaa usein saturoitua noin 15 haastattelun jälkeen. Kvale (1996, Hirsjärven & Hurmeen 2004, 58 mukaan) toteaaakin, että haastateltavien määrä kvalitatiivisissa tutkimuksissa näyttää nykyisin olevan 15 henkilöä. Tätä viitteellistä tietoa ajatellen pyrin siihen, että haastateltavien määrä olisi tutkimuksessani ollut noin puolet kummankin lukupiirin jäsenistä, eli 12–15 henkilöä.

Ottaessani yhteyttä mahdollisiin haastateltaviin henkilöihin tein sen portaittain. Tein ensin muutamia haastatteluita, joiden jälkeen pyrin tekemään alustavan analyysin saamastani tiedosta. Tämän jälkeen sovin seuraavia haastatteluita sen mukaan, miltä aineiston saturaatio vaikutti. Näin toimien 14:sta haastattelun jälkeen olin saavuttanut kokemuksen siitä, että haastateltavien kommentit alkoivat toistaa toisiaan. Lopetin haastattelut tähän, kuitenkin minulla oli vielä jäljellä mahdollisten haastateltavien joukko ajatellen sitä, että pystyisin olemaan heihin yhteydessä haastattelun tiimoilta, mikäli siihen olisi myöhemmin ollut tarvetta.

5.5 Teemahaastattelurungon laatiminen

Keskeinen haastattelua ohjaava instrumentti on haastattelurunko, jolla on kaksi funktiota:

1. haastattelurunko antaa haastattelulle hahmon ja varmistaa, että tutkija esittää tarpeelliset kysymykset
2. haastattelurunko varmistaa, että haastattelu sujuu mahdollisimman luontevasti.

Hyvä haastattelurunko on pikemminkin haastattelijan muistin tuki kuin teoriaperusteinen kysymyslista. Haastattelurungon avulla tutkija muistaa mitä on jo käsitelty, mitä pitää seuraavaksi tehdä ja mitä pitää syventää. Teemahaastattelussa haastattelurungon teemat perustuvat tutkimuksen

viitekehukseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo aiemmin tiedettyyn (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 108–109; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Teemahaastattelun tekijä on selvittänyt ennen haastattelua tutkittavan ilmiön olennaisia piirteitä. Sen avulla hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilanteen määräävistä piirteistä, joiden mukaisesti hän kehittää teemahaastattelurungon (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47.) Aiemman empiirisen tutkimuksen perusteella hahmotin tutkimuskohteen keskeiset osa-alueet, jotka on esitetty kuviossa 1 (sivu 32). Tämä on haastattelurungon rakentamisen perusta.

Olen johtanut tutkielmani tutkimuskysymyksistä (s. 33) teema-alueet haastattelua varten. Teema-alueet perustuvat pitkälti lukemaani aiempaan empiiriseen tutkimukseen. Haastattelujen teema-alueet olen esittänyt taulukossa 1.

Taulukko 1. Haastattelun teema-alueet.

1. Aloitus ja taustiedot
2. Lukupiiriin kuuluminen
3. Luettuihin teoksiin liittyvä keskustelu
4. Keskustelu muista aiheista
5. Lukupiirin jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen ja sen merkitys lukupiirin jäsenille
6. Lukukokemus lukupiirin jäsenenä
7. Lukupiiri pienryhmänä

Haastattelurunkoa rakentaessani on mielestäni ollut tärkeää säilyttää haastatteluteemat riittävän väljinä, jotta haastatteluihin sisältyy mahdollisuus keskustella myös teema-alueiden ulkopuolisista aiheista, mikäli ne osoittautuvat tutkimuksen kannalta relevanteiksi. Aineistolähtöisen laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu se, että aineiston analyysia tapahtuu jo aineistoa hankittaessa, ja aineiston analyysi voi vaikuttaa uuden aineiston hankintaan (Coffey & Atkinson 1996, 6; Silverman 2005, 152). Näin ollen haastatteluissa saattaa nousta esille sellaisia tutkimuskysymysten kannalta mielenkiintoisia seikkoja, jotka eivät ennen haastatteluja ole vielä tiedossa. Väljät teema-alueet mahdollistavat haastattelun suuntaamisen myös tällaisiin ennalta tuntemattomiin seikkoihin.

Teema-alueiden järjestykseen päädyttiin Koskisen, Alasuutarin & Peltosen (2005, 100) ohjeiden mukaisesti: ensimmäinen teema on eräänlainen ”lämmittelyteema”, jossa kysytään taustatietojen lisäksi pari helpohkoa kysymystä lukupiiriin liittymisestä ja kuulumisesta vuosina. Tämän jälkeen siirrytään keskustelemaan niistä perusteluista, joita lukupiirin jäsenet esittävät lukupiiriin kuulumiselleen sekä keskustelusta luettuihin teoksiin liittyen. Tässä vaiheessa keskustelu käsittelee vielä melko neutraaleja asioita, joiden kautta keskustelua johdatetaan kohti viimeisiä teema-alueita, jotka käsittelevät mahdollisesti arempia aihealueita kuten lukukokemusta, ystävyyttä, ryhmädynamiikkaa ja ryhmäidentiteettiä. Koskisen, Alasuutarin & Peltosen (2005, 110) mukaan tällaiset aiheet kannattaa sijoittaa haastattelun keski- tai loppuvaiheille, jolloin niiden käsittelyyn on vielä riittävästi aikaa mutta ne eivät säikäytä haastateltavaa heti alussa.

Seuraavaksi käyn läpi kunkin teema-alueen ja kuvaan sitä, minkälaisiin asioihin kyseisellä teema-alueella haetaan tietoa ja minkälaisia aiheita haastattelukysymykset tulevat käsittelemään. Liitteessä 1 kuvaan, kuinka esitin teema-alueet haastattelutilanteessa.

Aloitukset ja taustatiedot. Koska laadullisessa tutkimuksessa tieto on aina sidoksissa siihen yhteisöön tai tutkimusympäristöön josta se on hankittu, on tutkimukseen osallistuvien henkilöiden taustatiedoilla tärkeä merkitys. Kuvaamalla haastateltujen henkilöiden taustatietoja voidaan luoda käsitys siitä, minkälaiset ihmiset tuottivat tutkimuskohteesta saadun kuvauksen. Taustatietoja kerätessä tutkijan kannattaa miettiä tutkimuskohteena olevaa ilmiötä, ja kerätä taustatiedoista tutkittavan ilmiön kannalta olennaisimmat (Kylmä & Juvakka 2007, 76, 79.) Aiemmissa lukupiireihin kohdistuvissa tutkimuksissa on huomattu, että suurin osa lukupiirien jäsenistä on yleensä varsin korkeasti koulutettuja, keski-ikäisiä naisia. Mielestäni on mielenkiintoista selvittää, minkälaisista jäsenistä tutkimani lukupiirit muodostuvat, joten haastattelun alussa haastateltavilta kerätään seuraavat tiedot:

- Ikä
- Sukupuoli
- Koulutustausta
- Lukupiiri-historia, tarkoittaen sitä, milloin lukupiiriharrastus on alkanut, minkälaisissa lukupiireissä on ollut mukana, kuinka kauan on kuulunut kyseiseen lukupiiriin ja osallistuuko myös muihin lukupiireihin.

Lukupiiriin kuuluminen. Tässä teema-alueessa pyritään kartoittamaan lukupiirin jäsenten perusteluja lukupiiriin kuulumiselle sekä sitä, mitä lukupiiriin kuuluminen merkitsee heidän elämässään. Teema-alue perustuu suoraan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jossa halutaan selvittää miksi lukupiireihin kuulutaan. Teema-alue toimii laajempaan kattokysymyksenä, jota seuraavissa teema-alueissa puretaan pienempiin osiin luettujen teosten, lukupiirin keskustelujen sekä lukupiireissä tapahtuvan sosiaalisen kanssakäymisen käsittelyssä. Kysymyksissä kartoitetaan seuraavanlaisia aiheita: Miksi liityit lukupiiriin? Mikä on ollut lukupiirin paras anti? Mitä lukupiiriin osallistuminen on sinulle merkinnyt? Mikä tekee lukupiiriharrastuksesta tärkeän?

Esihaastattelun perusteella kävi ilmi, että lukupiiriharrastus voi olla myös merkittävä tekijä oman identiteetin kannalta: teema-alueessa voidaan kartoittaa haastateltavan ajatuksia siitä, kuinka hän kokee lukupiiriharrastuksen ja oman identiteetin kehittymisen olevan yhteydessä toisiinsa.

Luettuihin teoksiin liittyvä keskustelu. Tämän ja seuraavan teema-alueen avulla pyritään löytämään vastaus toiseen tutkimuskysymykseen, jossa tarkastellaan sitä, minkälaisista aiheista lukupiirien tapaamisissa keskustellaan. Tällä teema-alueella halutaan selvittää, minkälaisia asioita luetuista teoksista nousee esille lukupiirien tapaamisissa ja kuinka keskustelu liikkuu luettujen teosten ja muiden aiheiden välillä. Devlin-Glass (2001, 576) havaitsi, että lukupiirien tapaamisissa luettuun liittyvässä keskustelussa painottuu keskustelu teoksen henkilöistä ja tarinasta. Mielenkiintoisia aiheita kysymyksissä ovat esimerkiksi seuraavat: Millaisia teoksia lukupiiri on lukenut? Verrataanko teosten tapahtumia omaan elämään? Onko luetusta keskustelu etusijalla lukupiirin tapaamisissa? Millaiset teokset herättävät eniten keskustelua? Lisäksi kysymyksissä voidaan kartoittaa hiukan lukupiirin tapaamisten tapoja kirjavalintaan ja keskustelun etenemiseen liittyen

Keskustelu muista aiheista. Tämä teema-alue jatkaa toisen tutkimuskysymyksen kannalta relevantin tiedon hankkimista. Kuten kirjallisuuskatsauksessani olen kuvannut, lukupiirin tapaamiset eivät yleensä sisällä vain luetusta keskustelua, vaan lukupiirin ominaispiirteenä on keskustelun liikkuminen myös muilla alueilla. Tässä teema-alueessa selvitetään, millaisia ovat ne muut aiheet, joita lukupiirien tapaamisissa nousee keskustelussa esille sekä kuinka keskustelu luetusta ja muista aiheista vaihtelee. Etukäteen ajatellen edellämainittu seikka saattaa olla haastatteluissa hankalaa saada esille, joten osallistuessani myöhemmin lukupiirien tapaamisiin pyrin kartoittamaan tätä seikkaa enemmän havainnoimalla itse keskustelun kulkua.

Monissa lukupiirejä koskevissa tutkimuksissa (kts. Fister 2005, Rehberg Sedo 2002 & 2003, Hartley 2002) kuvataan lukupiireissä jäsenten välille syntyviä ystävyyssuhteita ja tunnesiteitä (*emotional bonds*). Tutkimuskysymysteni kannalta olisi tärkeää saada selville haastateltavien käsityksiä siitä, syntyvätkö tällaiset tunnesiteet pelkästään luettuihin teoksiin liittyvän keskustelun kautta, vai vaaditaanko tunnesiteiden tai varsinaisten ystävyyssuhteiden syntymiseen myös muita elementtejä. Haastattelutilanteessa aihetta kartoitettaessa on tärkeää ensin tarkentaa, mitä haastateltava itse käsittää tunnesiteillä lukupiirin yhteydessä, tämän jälkeen aihetta voidaan syventää haastateltavan omien kokemusten avulla.

Teema-alueen loppupuolella on tärkeää selvittää lukupiirien jäsenten käsityksiä siitä, mikä keskusteluissa heidän mielestään on tärkeintä ja mikä merkitys keskusteluilla on heidän elämässään. Vaikka teema-alue sisältää monia tutkimuskysymysten kannalta tärkeitä seikkoja, ei haastattelutilanteessa ole välttämätöntä noudattaa niitä tiukasti, vaan haastattelutilanteessa edetään lopulta pitkälti sen mukaan, millaisia asioita haastateltava itse tuo esille.

Lukupiirin jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen ja sen merkitys lukupiirin jäsenille.

Tässä teema-alueessa ollaan kiinnostuneita selvittämään, mikä merkitys lukupiirin jäsenten välisellä kanssakäymisellä on lukupiirin jäsenille. Teema-alueella pyritään löytämään vastauksia neljänteen tutkimuskysymykseen. Teema-alueessa erityisen kiinnostavaa on saada tietoa siitä, miten lukupiirissä tapahtuva sosiaalinen kanssakäyminen ja lukupiirin jäsenten väliset sosiaaliset suhteet jäsentyvät haastateltavan sosiaalisen elämän kentässä. Tällä halutaan löytää tietoa seuraavista aiheista: Tapaako haastateltava lukupiirin jäseniä myös muulloin kuin lukupiirin tapaamisissa? Onko kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus muiden lukupiirin jäsenten kanssa tärkeää? Olisiko lukupiiritoiminta erilaista, mikäli tapaamiset olisivatkin internetissä? Kuinka kanssakäyminen muiden lukupiirin jäsenten kanssa eroaa haastateltavan muista sosiaalisista suhteista? Mikä merkitys muiden jäsenten tapaamisella on haastateltavan elämässä?

Lukupiirin tapaamisissa tapahtuvaa sosiaalista kanssakäymistä kartoitetaan ryhmädynamiikan ja erilaisten roolien näkökulmasta viimeisessä teema-alueessa, joka käsittelee lukupiiriä pienryhmänä.

Lukukokemus lukupiirin jäsenenä. Kuudes teema-alue pyrkii löytämään vastauksen kolmanteen tutkimuskysymykseen, jossa selvitetään, kuinka lukeminen lukupiirin jäsenenä eroaa yksinlukemisesta. Teema-alue aloitetaan kartoittamalla haastateltavan lukutottumuksia myös lukupiirin ulkopuolella. Tässä vaiheessa kiinnostavia kysymyksiä ovat seuraavat: Luetko myös

lukupiirin ulkopuolella? Eroavatko yksin lukemasi teokset lukupiirissä lukemistasi teoksista? Koetko lukutottumustesi muuttuneen lukupiiriharrastuksen myötä? Alkukartoituksen jälkeen siirrytään keskustelemaan haastateltavan ajatuksista siitä, eroaako lukeminen lukupiirissä yksinlukemisesta ja mikäli näin on, pyritään kartoittamaan mitkä ovat erottavia tekijöitä. Keskustelu saa edetä hyvin vapaasti sen mukaan, millaisia asioita haastateltava itse tuo esille. Koska teema-alueessa ollaan kiinnostuneita ennen kaikkea haastateltavan subjektiivisista kokemuksista, on tärkeää edetä sen varassa, millaisia merkityksiä haastateltava itse lukukokemuksilleen yksin ja lukupiirissä antaa.

Lukupiiri pienryhmänä. Viimeinen teema-alue liittyy lukupiirin käsitteelliseen määrittelyyn, jonka mukaan lukupiiri tarkoittaa pienryhmää, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan yhdessä luettavaksi valituista kirjoista. Kolmannessa luvussa olen kuvannut keskeisiä pienryhmän ominaisuuksia, joiden avulla myös lukupiiriä voidaan kuvata (s. 28). Lukupiirin mieltäminen pienryhmäksi helpottaa ymmärtämään lukupiirin toimintaa. Kuten minkä tahansa pienryhmän, myös lukupiirin olemuksesta voidaan erottaa pienryhmälle luonteenomaiset piirteet (Hartley 1997, 22–23). Tässä teema-alueessa tarkoituksena on kohdistaa varsinaiset haastattelukysymykset edellä (s. 28) esitettyihin pienryhmän ominaispiirteisiin ja kartoittaa tarkemmin pienryhmän ominaispiirteiden soveltuvuutta lukupiirin kuvaamiseen. Teema-alue on selvästi strukturoidumpi kuin muut teema-alueet, sillä se pohjautuu Hartleyn (1997) tekemään jäsenyykseen.

Ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta on kartoitettu jo aiempien teema-alueiden yhteydessä, joten tässä teema-alueessa keskitytään tunnistamaan ennen kaikkea ryhmän jäsenten rooleja, ryhmässä esiintyvää yhteisyyden tunnetta tai toimintaa, ryhmädynamiikkaa sekä ryhmän käytäntöjä. Näitä seikkoja selvittämällä saadaan tietoa myös Lehtosen (1990, 23–25) kuvaamasta yhteisyyden muodosta, ryhmästä *toiminnallisena yhteisönä*. Toiminnallisessa yhteisössä yhteisyyden tunne kehittyy vuorovaikutuksessa toisten ryhmän jäsenten kanssa, ja ryhmän ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena. Toiminnallinen yhteisyys ilmenee siis ennen kaikkea ryhmän toiminnassa. Teema-aluetta käsiteltäessä haastateltavaa pyydetään aluksi luonnehtimaan omaa lukupiiriään: minkälaisista jäsenistä lukupiiri koostuu, onko lukupiirillä ryhmänvetäjä, joka johtaa keskustelua, minkälaisia ovat lukupiiriläisten roolit ryhmässä, millainen on haastateltavan oma rooli ryhmässä sekä mikä on lukupiirin toiminnan tavoite. Haastattelukysymyksissä ollaan kiinnostuneita selvittämään, minkälainen ryhmädynamiikka lukupiirissä on esimerkiksi keskustelun aikana: kuka keskustelee, kuka esittää vastaväitteitä, kuka on ryhmän ”johtohahmo” sekä uskalletaanko ryhmässä esittää monipuolisesti erilaisia mielipiteitä.

Seuraavaksi kartoitetaan hiukan lukupiirin toimintaa ohjaavia käytäntöjä: kuinka usein tapaamisia on, missä kokoonnutaan, kuinka kirjat valitaan sekä kuuluuko lukupiirin tapaamisiin ruoan tai juoman tarjoaminen.

Seuraavaksi teema-alueessa siirrytään kartoittamaan toista Lehtosen (1990, 23–24) kuvaamaa yhteisyyden muotoa, symbolisen yhteisyyden syntymistä. Symbolinen yhteisyys ilmenee ennen kaikkea tunteena yhteenkuuluvuudesta, ja se syntyy ryhmän jäsenten tietoisuudessa. Symbolinen yhteisyys voidaan ymmärtää ryhmäidentiteettiä vahvistavana tietoisuusmuotona. Symbolista yhteisyyttä kartoitettaessa pyydetään haastateltavaa pohtimaan sitä, mitä hän ymmärtää yhteenkuuluvuuden tunteella sekä sitä, onko hän kokenut yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden lukupiirin jäsenten kanssa. Lisäksi pyydetään haastateltavaa kertomaan ajatuksiaan siitä, onko hänen lukupiirillään ryhmäidentiteetti ja kuinka se ilmenee. Tärkeää on pyrkiä kartoittamaan tunnetasolla koettua ryhmäidentiteetin vahvistumista, jota ei havainnoinnin keinoin voi tarkastella sen ollessa ryhmän jäsenten subjektiivinen tuntemus. Symbolisen yhteisyyden kartoittaminen saattaa osoittautua haastavaksi teemaksi, mutta pyrin haastattelutilanteessa etenemään mahdollisimman vapaasti jättäen haastateltavalle erityisen suuren vapausasteen assosoida aiheen herättämiä ajatuksia.

5.6 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa havainnointitutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa havainnoidaan luonnollisia tilanteita erilaisissa ympäristöissä. Luonnolliset tilanteet ovat tilanteita, joissa ihmiset toimittavat asioitaan ilman tutkijan vaikutusta. Erilaiset ympäristöt taas tarkoittavat kaikkia niitä paikkoja, joissa luonnolliset tilanteet tapahtuvat (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 77.) Havainnointia voidaan toteuttaa eri muodoissa, joista osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan (Becker & Geer 1957, Koskisen, Alasuutarin & Peltosen 2005, 77 mukaan; Eskola & Suoranta 2008, 98; Kylmä & Juvakka 2007, 97; Tuomi & Sarajärvi 2009, 82) aineiston keruutapaa, jossa

- tutkija osallistuu tavalla tai toisella tutkimansa ryhmän tai yhteisön toimintaan
- tutkija viettää aikaansa tutkimansa ryhmän tai yhteisön parissa ikään kuin yhtenä sen jäsenistä
- tutkijan tekemä havainnointi etenee tutkimusympäristön ehdoilla
- tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajien kanssa, jolloin sosiaaliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa.

Vaikka osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimiikin vuorovaikutuksessa havainnoitavien henkilöiden kanssa, tulisi hänen vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkimansa ryhmän tai yhteisön toimintaan ja tapahtumien kulkuun (Grönfors 1982, Eskolan & Suorannan 2008, 100 mukaan). Tutkija ei koskaan voi täysin eliminoida omaa vaikutustaan tutkimaansa yhteisöön, mutta vuorovaikutuksen tulisi tapahtua mahdollisimman pitkälle havainnoitavien henkilöiden ehdoilla ja tutkijan tulee tiedostaa vaikutuksensa tutkimaansa yhteisöön (Eskola & Suoranta 2008, 100).

Osallistuva havainnointi poikkeaa normaalista arkielämän tarkkailusta (Laitinen 1984, Eskolan & Suorannan 2008, 98 mukaan), sillä tutkijanrooli asettaa tutkijan toiminnalle tiettyjä rajoituksia ja toimintaa perustelevia tarkoituksia. Havainnoinnin tarkoituksena on kerätä aineisto, jonka avulla tutkija kykenee vastaamaan tutkimuskysymykseensä. Näin ollen tutkija tekee havaintojaan tiettyä tarkoitusta varten, tallentaa ja analysoi keräämänsä tiedot systemaattisesti ja tekee niistä tulkinnan, jolla pyrkii kuvaamaan tutkimuskohdettaan. Tutkijan tulee tiedostaa osallistuvan havainnoinnin luonne subjektiivisena toimintana. Havainnoitsija havainnoi valikoivasti ja liittyy helposti aiemman elämäkokemuksensa perusteella ihmisiin erilaisia ominaisuuksia ja piirteitä (Eskola & Suoranta 2008, 102.) Havainnoitsijan roolissa tutkija tulee myös itse vaikuttaneeksi havainnoimaansa ilmiöön (Eskola & Suoranta 2008, 102). Tutkijan on tärkeää tiedostaa oma havainnoijan roolinsa ja sen yhteys havainnoitavien henkilöiden käyttäytymiseen. Mikäli havainnoitavat henkilöt muuttavat toimintaansa liikaa siihen suuntaan, minkä uskovat olevan tutkimuksen tai tutkijan tutkimusintressien kannalta toivottavaa, törmätään väistämättä reaktiivisuuden ongelmaan, mikä voi heikentää tutkimuksen luotettavuutta.

Havainnointia käytetään usein haastattelua täydentävänä menetelmänä. Havainnoinnin ja haastatteluun käyttäminen toisiaan täydentävinä menetelminä on usein hedelmällistä, sillä havainnoinnin avulla tutkimuskohde nähdään oikeissa yhteyksissään, jolloin se saattaa laajentaa ja monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä saatavaa kuvaa. Eri tutkimusmenetelmien yhdistämisen (*menetelmätriangulaatio, monimetodinen lähestymistapa*) avulla voidaan myös pyrkiä lisäämään tutkimuksen luotettavuutta ja vähentämään tutkimuskohteesta saatua perusteetonta varmuutta. Yhden tutkimusmenetelmän ajatellaan yleisesti kuvaavan tutkimuskohdetta vain yhdestä näkökulmasta, useampaa menetelmää käytettäessä voidaan pyrkiä korjaamaan tätä luotettavuusvirhettä (Eskola & Suoranta 2008, 68; Hirsjärvi & Hurme 2008, 38–39; Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

5.6.1 Miksi päädyin osallistuvaan havainnointiin

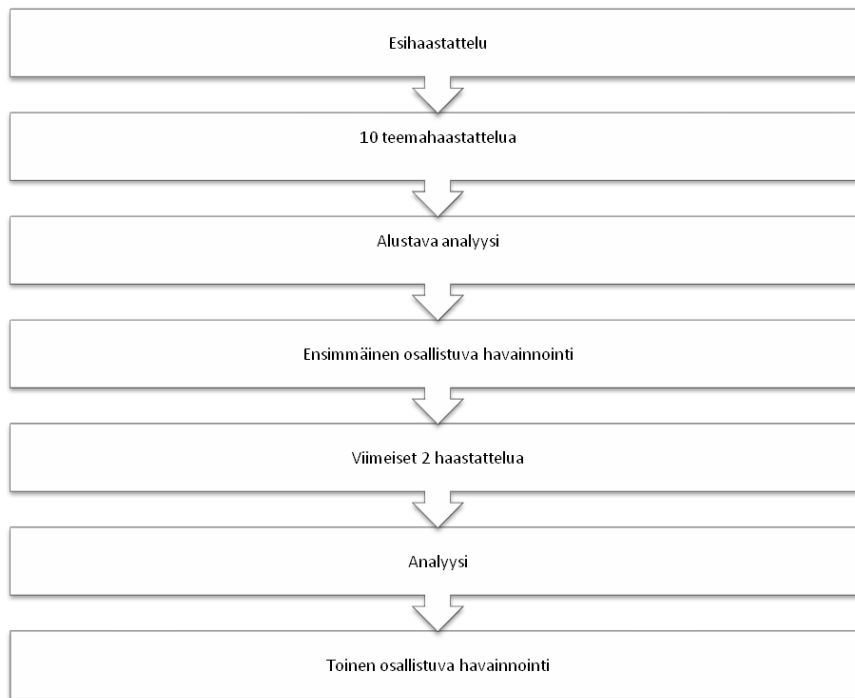
Teemahaastatteluaineisto kuvaa tutkimuskohdetta parhaimmillaankin epäsuorasti, siten kuin haastateltavat ovat sen haastatteluissa rekonstruoineet (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 106.) Mikäli tutkittavasta kohteesta saatua kuvaa halutaan monipuolistaa, on haastattelun rinnalla käytettävä täydentävänä menetelmänä esimerkiksi havainnointia. Tässä tutkimuksessa lukupiirejä lähestyttiin ensin haastateltavien luomien rekonstruktioiden kautta. Tämän jälkeen tarkastelunäkökulma siirrettiin tutkijan omiin tutkimuskohteesta tekemiin havaintoihin osallistumalla ja havainnoimalla lukupiirien toimintaa paikan päällä.

Osallistuvan havainnointi valittiin teemahaastattelun rinnalle tutkimuskysymysten luonteen vuoksi. Tutkimuskysymyksissä ollaan kiinnostuneita toisaalta ihmisten asioille antamista selityksistä, merkityksistä ja subjektiivisista kokemuksista, toisaalta ihmisten välisten keskustelujen sisällöistä ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Hirsjärven & Hurmeen (2008, 35) mukaan haastattelu soveltuu tutkimusmenetelmäksi erityisen hyvin silloin, kun halutaan korostaa ihmistä tutkimustilanteessa merkityksiä luovana ja aktiivisena subjektina. Sen sijaan Tuomi & Sarajärvi (2009, 71) kuvaavat Rileyn (Jyringin 1977 mukaan) tekemää yleisesitystä, jonka mukaan tutkimuskohteen ollessa selvä vuorovaikutuskäyttäytyminen, on havainnointiin perustuva aineistonkeruumenetelmä tarkoituksenmukaisin. Tutkimuskysymysten luonteen vuoksi päädyttiin siihen, että on tarkoituksenmukaista hyödyntää kahta menetelmää toisiaan täydentävästi. Varsinkin lukupiirin keskustelujen sisältö ja ryhmädynamiikka osana sosiaalista kanssakäymistä ovat seikkoja, joita pelkän haastattelun kautta on vaikea kattavasti tavoittaa. Toisaalta subjektiivisia kokemuksia esimerkiksi lukukokemuksesta tai lukupiirin merkityksestä haastateltavan elämässä ei pelkän havainnoinnin keinoin voi saada esiin. Näin ollen menetelmätriangulaatiota hyödyntäen tavoitteena oli saada kattavammat, luotettavammat ja tutkimuskohdetta totuudenmukaisemmin heijastavammat vastaukset tutkimuskysymyksiin.

5.6.2 Osallistuvan havainnoinnin toteuttaminen

Pohdin sitä, missä järjestyksessä hyödynnän tutkimukseeni valitsemiani tutkimusmenetelmiä. Olisin voinut toteuttaa osallistuvan havainnoinnin ensin, jolloin haastatteluissa olisin voinut keskittyä tarkentamaan havainnoinnin perusteella tutkimuskohteesta saamaani kuvaa. Päädyin kuitenkin toimimaan siten, että aloitin tutkimusaineiston keräyksen teemahaastatteluilla, jonka jälkeen havainnoinneissa pyrin täydentämään tutkimuskysymyksiini saamiani vastauksia niiltä osin, kuin ne

tuntuivat riittämättömiltä haastattelujen perusteella. Loppujen lopuksi tutkimusaineiston keräys tutkimusprosessin aikana eteni seuraavan kuvion mukaisesti:

Kuvio 2. Tutkimusaineiston keräys.

Kuten kuvioista käy ilmi, tutkimusprosessissa teemahaastattelut, aineiston alustava analyysi sekä osallistuva havainnointi vuorottelivat. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja analyysi tapahtuvatkin usein ainakin osittain limittäin, sillä tutkimuksen tekijä tarkentaa seuraavissa haastatteluissa käytettäviä kysymyksiä edellisten haastattelujen vastausten perusteella. Samoin aiemmissa haastatteluissa saattaa nousta esiin uusia tärkeältä vaikuttavia teemoja, joita pyritään kartoittamaan seuraavien haastatteluiden aikana. Näin ollen jo aineiston keruun aikana tapahtuu aineiston käsittelyä ja analyysia, kun tutkimuksen tekijä huomaa erilaisia tulkintaideoita. Esimerkiksi haastattelua tehdessään haastattelija voi pohtia haastateltavan vastauksia ja pyrkiä ymmärtämään hänen näkökulmaansa tutkittavaan ilmiöön, tutkija tekee siis aineiston analyysia (Kylmä & Juvakka 2007, 110.)

Jokaisen teemahaastattelun jälkeen tein haastattelusta alustavan analyysin, jossa nostin tutkimuspäiväkirjaani esiin kyseisessä haastattelussa tärkeimmiksi kokemiani seikkoja sekä mahdollisia uusia ideoita tai alustavia tulkintanäkökulmia. Teemahaastattelut olivat erilaisia, sillä eri ihmisten kanssa eri asiat korostuivat ja teemahaastattelurunko eli haastattelujen aikana. Vaikka samat tema-alueet käytiin läpi jokaisen haastateltavan kanssa, painottui tema-alueiden käsittely

haastateltavan omista ajatuksista riippuen. Haastatteluja tehdessäni ja niitä jälkeenpäin läpikäydessäni pyrinkin ”oppimaan” tutkimastani ilmiöstä jatkuvasti ja näin toimien pyrin selvittämään, oliko haastatteluissa tullut esille jotain sellaista, jota pitäisi syventää uusilla kysymyksillä (vrt. Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 129). Aiemmissa haastatteluissa saamiani ideoita tarkensin seuraavien haastateltavien kanssa. Näin toimimalla pyrin keräämään evidenssiä eli näyttöä alustavien tulkintanäkökulmieni ympärille.

Valmistautuessani ensimmäiseen osallistuvaan havainnointiin minulla oli käytettävissäni 10 teemahaastattelussa saamani tieto tutkimuskohteesta. Ennen haastattelujen aloittamista olin arvellut, että varsinkin lukupiirien tapaamisten keskustelujen sisältö sekä lukupiirissä ilmenevä ryhädynamiikka olisivat seikkoja, joista pelkän haastattelun perusteella ei saataisi kattavaa kuvaa. Haastattelut vahvistivat tätä näkemystä, jolloin osallistuvaa havainnointia suunniteltaessa oli selvää, että havainnointi kohdistettaisiin etenkin lukupiirien tapaamisissa tapahtuvan keskustelun sisältöön sekä jäsenten väliseen vuorovaikutukseen.

Ensimmäistä osallistuvaa havainnointia helpottamaan laadin taulukkomuotoisen apuvälineen, johon havainnot oli helppo kirjata ylös (liite 2.) Taulukon sarakkeet muodostin hyödyntäen teemahaastatteluissa saatua tietoa niistä seikoista, jotka korostuvat luetusta keskusteltaessa sekä niistä seikoista, joihin kaivattiin lisäaineistoa. Ensimmäinen osallistuvan havainnoinnin toteutin Kirjaston lukupiirissä. Haastattelujen aikana olin saanut tiedon, että piirin keskustelu etenee melko strukturoidusti jokaisen jäsenen kertoessa ensin omat mielipiteensä luetusta. Tämän käytäntö helpotti ensimmäistä havainnointia, sillä taulukkoa oli helppo täyttää jokaisen kertoessa vuorollaan omia ajatuksiaan. Kuten Kylmä & Juvakka (2007, 95) toteavat, voidaan havainnot dokumentoida nauhoittamisen tai videoinnin sijaan myös tutkimuksen tekijän omina, käsin kirjoitettuna muistiinpanoina. Pohtiessani havaintojen dokumentointia ennen havainnoiteja päädyin tähän ratkaisuun, sillä

- uskoin lukupiiriläisten olevan vaivautuneita, mikäli olisin videoinut tai nauhoittanut lukupiirin tapaamisen, mikä olisi saattanut vaikuttaa keskustelun luonteeseen ja vuorovaikutukseen negatiivisesti
- tiesin toisen lukupiirin tapaamisen kestävän useita tunteja ja sisältävän varsinaisen luetusta keskustelun ohella myös ruokailua ja seurustelua useissa huoneissa, jolloin videointi tai nauhoittaminen olisi ollut käytännön kannalta hankala toteuttaa.

Havainnoinnin jälkeen dokumentoin käsin kirjoitetut havainnot, eli koostin niistä yhteenvedon. Toisen osallistuvan havainnoinnin toteutin viimeiseksi ja otin siihen mukaan ensimmäistä havainnointia varten laatimani taulukon hiukan muunneltuna (liite 3.) Koska tiesin haastattelujen perusteella toisen lukupiirin tapaamisten olevan yleensä useita tunteja kestäviä ja keskustelun varsin rönsyilevää, oli tavoitteenani havainnoinnissa ennen kaikkea katsella ja kuunnella jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta. Haastattelujen perusteella olin mielestäni saanut varsin kattavan kuvan niistä seikoista, joita lukupiiri käsittelee keskustelussaan luetuista teoksista. Niinpä painotinkin toisessa havainnoinnissani ennen kaikkea muihin aiheisiin liittyvän keskustelun dokumentointia. Samoin pyrin suuntamaan havaintoni lukupiirin jäsenten väliseen huumoriin, jonka tiesin haastattelujen perusteella olevan merkittävä seikka ryhmän yhteishengen luomisessa.

Tiivistäen voidaan sanoa, että aineiston keräysvaiheessa kaksi menetelmää vuorottelivat ja limittyivät toistensa kanssa. Tämä osoittautui hyödylliseksi toimintatavaksi, sillä näin toimittaessa menetelmät toimivat kirjaimellisesti toistensa täydentäjinä. Olen esittänyt havainnointien pohjalta laatimani yhteenvedot liitteissä 4 ja 5.

6 AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa esittelen, kuinka olen toteuttanut edellisessä luvussa kuvaamani tutkimusaineiston analyysin. Virtasta (2010, 53) lainatakseni kuvaan, ”*minkälaiseen analyttiseen käsityöhön ja päättelyyn tutkimustulokset perustuvat*”. Aluksi kuvaan yleisesti analyysin perusteita siirtyen tämän jälkeen yksityiskohtaisempaan kuvaukseen analyysin etenemisestä.

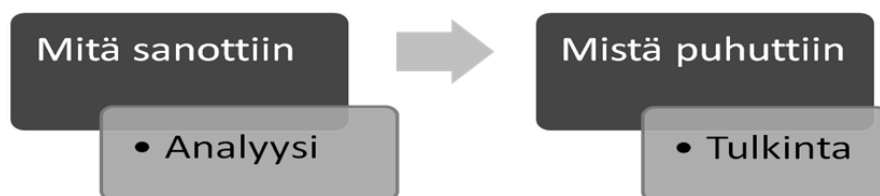
Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007, 112). Analyysilla aineisto pyritään tiivistämään kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysiin on olemassa useita tekniikoita, joista tässä tutkimuksessa hyödynnetään induktiivista eli aineistolähtöistä aineiston analyysia. Aineistolähtöisessä analyysissa tutkimuskysymyksiin pyritään löytämään vastaukset aineiston pelkistämisen, ryhmittelyn ja abstrahoinnin eli teoreettisten käsitteiden luomisen avulla (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 110–111.) Induktiivisen analyysin lisäksi seitsemännennen teema-alueen analyysissä hyödynnettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa aineistoa ryhmittävät teoreettiset käsitteet tuotiin ilmiöstä jo aiemmin tiedettynä (kts. Tuomi & Sarajärvi, 2009, 117).

Aiempi tutkimus osoitti, että lukemisen sosiaalinen ulottuvuus koostuu kolmesta keskeisestä osa-alueesta, jotka olivat keskustelu luetusta, keskustelu muista aiheista sekä sosiaalinen kanssakäyminen muiden lukupiirin jäsenten kanssa. Näin ollen tutkittavaa ilmiötä jäsentää aikaisempi tieto, mutta se ei tarjoa tarkempia teoreettisia käsitteitä, joita analyysissa olisi voitu hyödyntää valmiiksi annettuina. Aineistolähtöisessä analyysissa teoreettiset käsitteet luodaankin aineistosta, kun esimerkiksi teoriaohjaavassa aineiston analyysissa ne tuodaan valmiina, ilmiöstä ”jo tiedettynä” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116). Siksi aineistolähtöinen analyysitapa valikoituikin tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi luontevasti. Analyysia tehtäessä annettiin aineiston sisältöä kuvaavien luokkien ohjautua aineistosta käsin. Tutkijan tutkimuskohteesta omaava etukäteistieto tiedostettiin, mutta sen ei annettu häiritä aineistosta itsestään nousevia teemoja (Bryman 2004, Kylmän & Juvakan 2007, 112 mukaan; Eskola & Suoranta 2008, 137, 151–152). Lopulta tuloksia kirjoitettaessa kohdistettiin huomio alkuperäiseen tutkimuskohteesta tehtyyn jäsenyykseen, ja tarkennettiin sitä saadun uuden tiedon valossa.

Seitsemäs teema-alue käsitteli lukupiirien olemusta pienryhminä. Teemahaastattelurunkoa rakennettaessa teema-alueen sisältämät haastattelukysymykset haluttiin kohdistaa Hartleyn (1997, 22–23) laatimaan pienryhmien ominaisuuksia kuvaavaan jäsenyykseen, jolloin teema-alue oli muita teema-alueita strukturoidumpi. Lisäksi teema-alueessa pyrittiin tunnistamaan Lehtosen (1990, 23–25) kuvaamia, ryhmissä esiintyviä yhteisyyden muotoja. Aineiston analyysivaiheessa Hartleyn (1997) jäsenys sekä Lehtosen (1990) teoreettiset käsitteet toimivat aineistoa ylä- ja alaluokkiin ryhmittelevinä, jolloin analyysin voidaan sanoa edenneen teoriaohjaavasti. Seitsemännen teema-alueen haastatteluaineisto siis ryhmiteltiin ala- ja yläluokkiin valmiiden, ilmiöstä jo tiedettyihin teoreettisten käsitteiden perusteella, toisin kuin muissa teema-alueissa, joissa luokat muodostuivat täysin aineistosta käsin (kts. Tuomi & Sarajärvi 2009, 117).

Sisällönanalyysiprosessi voidaan karkeasti jakaa seuraaviin vaiheisiin: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen sekä aineiston luokittelu ja tulkinta (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 24). Analyysissa aineisto puretaan ensin osiin ja sisällöllisesti samankaltaiset osat yhdistetään. Analyysissa luokitellaan tekstin sanoja ja niistä koostuvia ilmaisuja niiden teoreettisen merkityksen perusteella, jolloin sisällönanalyysissa on keskeistä tunnistaa sisällöllisiä väittämiä, jotka ilmaisevat jotain tutkittavasta ilmiöstä. Seuraavaksi aineisto tiivistetään kokonaisuudeksi, joka vastaa tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimuskysymyksiin. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti, jolloin analyysissa ei tarvitse analysoida kaikkea tietoa. (Kylmä & Juvakka 2007, 112–113; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Laadullisen aineiston käsittelyn voisi Keski-Petäjää (2010, luennot) mukaillen tiivistää myös seuraavasti:

Kuvio 3. Laadullisen tutkimusaineiston käsittely.

Analyysivaiheessa tekstimassasta sanoja, lauseita ja ajatuskokonaisuuksia hakemalla pyritään tiivistämään se, *mitä haastattelun aikana sanottiin*. Analyysin kautta pelkistetty aineisto ei kuitenkaan vielä riitä antamaan vastausta tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymykseen vastaamista varten näkökulma on siirrettävä siitä mitä sanottiin siihen, *mistä puhuttiin* eli tulkintaan. Merkitysten tulkintaa tehdessään tutkija pyrkii löytämään aineistosta piirteitä, jotka eivät ole suoranaisesti tekstissä lausuttuina, jolloin tutkija ei tyydy pelkän näkyvissä olevan tarkasteluun (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137).

6.1 Haastatteluaineiston analyysi

Ennen analyysin aloittamista haastatteluaineisto litteroitiin, jolloin se oli helpommin hallittavissa. Koska tutkija on Koskisen, Alasuutarin & Peltosen (2005, 318) mukaan enemmän kosketuksissa litteroidun aineiston kuin varsinaisen aineiston kanssa, on litteraation tarkkuuteen kiinnitettävä huomiota. Todellisuudessa tutkimushaastattelutilanne ja sen pohjalta kirjoitettu teksti eivät koskaan vastaa täysin toisiaan, mutta mitä tarkemmin aineisto on litteroitu, sitä luotettavamman kuvan siitä saa (Kylmä & Juvakka 2007, 110). Tarkasti litteroidusta aineistosta voidaan poimia tekstiin suoria lainauksia, jolloin ne voivat toimia erittelyn kohteina sekä todistuksina tutkijan väitteille (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 318). Pohtiessani tutkimuskysymyksiäni ja niiden vastaamisen tarvittavaa haastatteluaineiston litteraatiotarkkuutta, päädyin litteroimaan aineiston ”sanatarkasti”. Tällä tarkoitetaan sitä, että haastattelunauhaa kuunneltaessa litteroidaan kuultu puhe juuri niin kuin puhuja on sen esittänyt. Kuitenkaan litteroinnissa ei kiinnitetä huomiota puhujan pitämiin taukoihin, yskäisyihin ja muihin yksityiskohtiin, jotka esimerkiksi keskusteluanalyysia tehtäessä ovat tärkeässä roolissa. Ainoastaan silloin, kun puhujan pitämä tauko tuntui merkitykselliseltä (esimerkiksi pitkä pohdinta kysymyksen jälkeen mahdollisena osoituksena hankalasta kysymyksenasettelusta), se merkittiin litteraatioon suluissa sekunteina. Sanatarkan litteraation keinoin saatiin aineistosta esille faktat, näkemykset ja tulkinnat, sitaatit suoria lainauksia varten sekä lisäksi materiaalia, jonka poimintaa ei ollut suunniteltu etukäteen (vrt. Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 330–331).

Litteraation jälkeen tutkimusaineisto koostui 151 sivusta tekstiä sekä tutkijan tekemistä osallistuvien havainnointien kuvauksista. Litteraation jälkeen aineiston analyysi eteni seuraavan kuvan esittämällä tavalla:

Kuvio 4. Aineistolähtöisen analyysin päävaiheet (Kylmä & Juvakka 2007, 116.)

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista litteroitu aineisto pyrittiin hahmottamaan kokonaisuutena lukemalla se kertaalleen läpi. Kokonaisuuden hahmottamista helpotti tutkimusmenetelmänä toiminut teema-haastattelu, sillä kunkin haastattelun keskeiset teemat olivat helposti poimittavissa haastattelurungon teema-alueiden mukaan. Litteraatiovaiheessa kullekin haastateltavalle oli annettu haastattelun yksilöiväksi tunnisteeksi kirjain-numeerinen tunniste. Kirjain-numeerinen tunniste muodostettiin siten, että tunnisteessa ilmaistiin, kumpaan lukupiiriin haastateltava kuului sekä haastattelun numero. Kirjaston lukupiiriläisten tunnisteet ovat muotoa S/1, S/2...S/7 ja Kirjallisuuspiirin tunnisteet ovat muotoa K/1, K/2...K/4x, K/4y, K/5x, K/5y. Kahteen viimeiseen haastatteluun lisättiin haastattelun numeron perään vielä kirjaintunnus erottamaan parihaastattelun vastaukset. Tunnisteiden avulla haastattelut kyettiin analyysivaiheessa erottamaan toisistaan, mikä oli olennaista myöhemmin kuvattavaa tyypittelyä tehtäessä. Haastateltavien vastaukset kuhunkin teema-alueeseen koottiin yhteen omiksi tiedostoikseen. Koska teema-alueet limittyivät toisiinsa joiltain osin ja haastateltavien puheen annettiin haastatteluvaiheessa rönsyillä melko vapaasti, oli yksittäisten teema-alueiden alla toisinaan myös muihin teema-alueisiin kuuluvaa aineistoa. Näissä tilanteissa tekstimassa siirrettiin sen teema-alueen alle, johon se luontevammin tuntui kuuluvan. On huomioitava, että haastatteluaineiston kokonaisuuden tunteminen auttoi tämänkaltaisen tekstimassan siirtelyn toteuttamisessa.

Kukin teema-alue käsiteltiin analyysia tehtäessä ensin omana kokonaisuutenaan. Kustakin teemasta lähdettiin tunnistamaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia tekstin osia, joita voidaan kutsua merkityksyksiköiksi (Graneheim & Lundman 2004, Kylmän & Juvakan 2007, 117 mukaan). Teema-alueiden rakentamisessa oli jo käytetty aiemmista tutkimuksista kerättyjä näkemyksiä, jolloin aineistosta ryhdyttiin seulomaan temahaastattelurungon avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertoivat kyseisistä asioista (Eskola & Suoranta 2008, 152). Merkityksyksiköt tai merkitykselliset

ilmaukset ovat haastateltavien litteroidusta puheesta löytyviä alkuperäisilmauksia, jotka ovat pohjana pelkistämislle eli koodaukselle. Merkitysyksikköä voidaan kutsua myös analyysiyksiköksi. Analyysiyksikkönä voi toimia yksittäinen sana, sanayhdistelmä, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus joka sisältää useita lauseita (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 25; Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Litteroitua haastatteluaineistoa luettaessa ja analyysiyksikköä määriteltäessä päädyttiin ratkaisuun, jossa analyysiyksiköinä toimivat sanayhdistelmät, lauseet, lauseen osat sekä myös ajatuskokonaisuudet, joista oli erotettavissa useita lauseita. Teemahaastattelussa haastateltavat vastasivat haastattelijan kysymyksiin usein monisanaisesti työstäen kysymysten aikaansaamia ajatuksia yhtäaikaaisesti puheen kanssa. Näin ollen analyysiyksikköä ei ollut mielekästä määritellä tiukan strukturoidusti, vaan analyysivaiheessa pyrittiin seuraamaan puhujan ajatuspolkua niin sanayhdistelmissä kuin useista lauseista koostuvissa ajatuskokonaisuuksissa.

Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevia analyysiyksiköitä ryhdyttiin seuraavaksi kokoamaan erilliseen tiedostoon ensin itsenäisiksi ”palasiksi”, jonka jälkeen samansisältöiset tai samaa ilmiötä käsittelevät analyysiyksiköt koottiin allekkain. Seuraavaksi analyysiyksikköjä ryhdyttiin pelkistämään yksittäisiksi ilmauksiksi tiivistämällä niitä siten, että niiden olennainen sisältö säilyi pelkistämisestä huolimatta (vrt. Kylmä & Juvakka 2007, 118.) Pelkistettyihin ilmauksiin liitettiin edellä kuvaamani tunnistetiedot, jolloin myöhemmin pystyttiin osoittamaan, mistä haastatteluista pelkistetyt ilmaukset olivat peräisin.

Taulukko 2. Aineistosta poimitun otteen pelkistäminen.

Ote alkuperäishaastattelusta	Pelkistetty ilmaus
<p><i>Ystäviäkin on, joita kun tapaa, sit jutellaan kaikesta muusta mutta ei oo aikaa syventyä jostakin kirjasta keskustelemaan että jos ne on lukuukin kirjan, taikka voidaan sanoa ooksä luku sen tai tän, niin joo mä luin sen tykkäsin en tykänny mutta sellasta analyysia että minkä takia ei tai näin niin siitä ei oikein tuu mitään...</i> (haastattelu S/3)</p>	<p>Keskustelu kirjoista ja teosten analysointi (haastattelu S/3)</p>
<p><i>..kirjojen lukemisen kannalta aivan olennainen merkitys on ollu se että kun siellä nostetaan niitä ihmeellisiä kirjoja aina esille, niin mä en löytäis niitä kirjoja ite... (haastattelu K/1)</i></p>	<p>Kirjallisuuden tuntemuksen laajentuminen (haastattelu K/1)</p>
<p><i>kun puhuu niin saa paremmin selkoa omista ajatuksistaan... (haastattelu S/2)</i> <i>...keskustelun kuluessa tulee mieleen asioita joita ei tiennyt tietävänsä mutta sitten siinä saa sanottua... (haastattelu S/2)</i> <i>...oon oppinu että kyllä mä uskallan sanoa mitä mieltä minäkin olen, että olen uskaltanut avata suuni vaikka emmä kauheen kriittinen yleensä ole että koetan enemmän löytää sitä hyvää niissä kirjoissa... (haastattelu S/3)</i> <i>Oppii silläkin tavalla varmaan sitten ilmaisemaan itseänsä enemmän... (haastattelu S/3)</i></p>	<p>Itseilmaisun kehittyminen (haastattelut S/2 ja S/3)</p>

Seuraavaksi pelkistettyjä ilmauksia vertailtiin keskenään ja ryhdyttiin yhdistämään sisällöllisesti samankaltaisia ilmauksia samaan luokkaan. Pelkistetyt ilmaisut siis ryhmiteltiin yhtäläisten

ilmaisujen joukoiksi, jolloin samaa tarkoittavat ilmaiset yhdistettiin samaan luokkaan ja annettiin kategorialle sen sisältöä kuvaava nimi. Luokituksia tehdessä aineisto tiivistyi edelleen, kun yksittäiset tekijät sisällytettiin yleisempiin käsitteisiin. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin luonteen mukaisesti pelkistettyjen ilmaisujen yhdistämistä ohjasivat tutkimusaineisto ja tutkimuksen tekijän tulkinta (Kylmä & Juvakka 2007, 118; Tuomi & Sarajärvi 2002, 113.)

Taulukko 3. Esimerkki pelkistettyjen ilmausten ryhmittelystä luokaksi.

Pelkistetty ilmaus	Ryhmittely luokaksi
Keskustelu kirjoista ja teosten analysointi (haastattelut S/2, S/3, S/4, K/2)	Kirjallisuusperusteet
Luetun jakaminen muiden kanssa (haastattelut S/1, S/2, S/3, S/4, S/5, K/4x)	
Kirjallisuuden tuntemuksen laajentuminen (haastattelut S/1, S/3, S/4, S/6, S/7, K/1, K/3, K/4x)	

Analyysia jatkettiin vaiheittain, jolloin ensin muodostuneita alaluokkia vertailtiin toisiinsa ja sisältönsä perusteella samansisältöiset alaluokat yhdistettiin toisiinsa saaden aikaiseksi yläluokkia (Kylmä & Juvakka 2007, 118; Tuomi & Sarajärvi 2002, 113).

Taulukko 6. Esimerkki aineiston abstrahoinnista.

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Keskustelu kirjoista ja teosten analysointi Luetun jakaminen muiden kanssa Luetun laajentaminen reflektoiden luettua muiden näkemyksiin Kirjallisuuden tuntemuksen laajentuminen	Kirjallisuusperusteet	Lukupiiriin kuulumisen perusteet
Työn vastapainon löytäminen Itseilmaisun kehittyminen Yhteiskunnallisiin asioihin kannanottaminen Humoristinen ja älyllinen leikittelyminen	Itsensä toteuttamisen perusteet	

Lopulta kaikki yläluokat yhdistettiin yhdeksi kaikkia kuvaavaksi kategoriaksi (Kylmä & Juvakka 2007).

Vähittäisen pelkistämisen ja ryhmittelyn kautta edettiin abstrahointiin, joka asettui limittäin edellisten vaiheiden kanssa. Abstrahoinnilla voidaan kuvata sitä analyysin tasoa, jossa konkreettisista ilmauksista pyritään pääsemään korkeammalle abstraktiotasolle, käsitetasolle. Abstrahoinnista eli käsitteellistämisen edetään alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114). Abstrahoinnista voidaan puhua silloin, kun aineistolle voidaan esittää kysymyksen *mitä sanottiin* jälkeen kysymys *mistä puhuttiin*, ja päätyä näin tulkinnan tasolle (vrt. Keski-Petäjä 2010, luennot.)

Edellä esitettyyn kuvioon 3 viitaten abstrahointivaiheessa ryhdyttiin siis pohtimaan, mitä löydetty luokitukset ja teoreettiset käsitteet merkitsivät tutkittaville, sekä mitä ne kertoivat tutkittavasta ilmiöstä. Pelkistämisen, ryhmittelyn ja abstrahoinnin avulla rakennettiin synteesi, jossa aiempaa tutkimustietoa ja johtopäätöksiä verrattiin koko ajan alkuperäisaineistoon. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitettiin teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettuja käsitteitä ja käsitejärjestelmiä sekä niiden sisällöt (vrt. Kylmä & Juvakka 2007, 119; Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.) Tuloksia kirjoitettaessa palattiin takaisin niihin asioihin, joista tutkimuksessa oltiin alun perin kiinnostuneita. Induktiivisella lähestymistavalla, yhden haastattelun tarjoaman kuvauksen kautta yleiskuvaukseen päätyen, vastattiin tutkimuskysymyksiin peilaten tutkimuksessa saavutettua tietoa aiempiin tutkimustuloksiin.

6.1.1 Tyypittely

Tutkimusaineistoa analysoitaessa lukupiiriharrastajista alkoi erottua toisistaan eroavia tyyppisiä, joilla lukupiiriin kuulumisen perustelut ja jäsenyydelle haastatteluissa määritetyt tavoitteet alkoivat toistua osittain samankaltaisina. Aineiston analyysia päätettiin näiden alustavien, osittain tutkijan intuitiivisten huomioiden perusteella jatkaa siten, että lukupiiriharrastajatyypeille ryhdyttiin hakemaan tutkimusaineistosta näyttöä ja vahvistusta. Eskolan & Suorannan (2008, 181) mukaan laadullisen aineiston analyysia voidaan teemoittelun jälkeen jatkaa pitemmälle rakentamalla vastauksista yleisempiä tyyppisiä. Tyypittelyssä on kysymys aineiston ryhmittelystä tyypeiksi, selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Kun aineistoa ryhmitellään tyypeiksi, siitä etsitään samankaltaisuuksia, jolloin aineisto esitetään yleensä yhdistettyjen tyyppien, eräänlaisten mallien avulla (Eskola & Suoranta 2008, 181.) Tutkimusaineiston perusteellisen läpikäymisen ja tätä kautta

saavutetun tutkimusaineiston tuntemisen myötä tutkija oli havainnut, että niin keskeiset erot kuin samankaltaisuutta luovat seikat eri haastateltavien välillä liittyivät suurimmaksi osaksi

1. lukupiiriin kuulumiselle asetettuihin tavoitteisiin sekä perusteluihin ja
2. eroihin siinä, arvostivatko haastateltavat enemmän lukupiirien sosiaalista toimintaa vai kirjallisuuteen liittyviä elementtejä.

Tyypittelyssä lähdettiin tämän huomion pohjalta rakentamaan nelikenttää, jonka kahdeksi ulottuvuudeksi valikoituivat vaaka-akselille tavoiteorientaation ulottuvuus ja pystyakselille toiminnan sisällöllisen orientaation ulottuvuus. Eskola & Suoranta (2008, 181) ovat todenneet, että tyypittely edellyttää aina jonkinlaista ”tarinajoukon” jäsentämistä, jota voidaan kutsua teemoitteluksi. Tämän ohjeen mukaisesti tyypittelyssä päätettiin edetä siten, että se tulisi perustumaan niille keskeisille luokille, jotka olivat teemoittelun kautta nousseet tutkimusaineistosta esiin. Teemoittelussa oli jo aiemmin havaittu, että lukupiiriläisten lukupiiriin kuulumisen tavoitteista voitiin erottaa instrumentaalisia sekä ekspressiivisiä tavoitteita. Tavoiteorientaation ulottuvuuden kahdeksi ääripääksi valikoituivatkin luontevasti instrumentaalinen sekä ekspressiivinen orientaatio. Vastaavasti toiminnan sisällölliset painotukset liikkuivat haastatteluvastauksissa selvästi kirjallisuuteen liittyvien teemojen sekä sosiaalisen kanssakäymisen välillä. Näin ollen toiminnan sisällöllisen ulottuvuuden ääripääksi valittiin kirjallisuusorientaatio sekä sosiaalinen orientaatio.

Seuraavaksi kahden eri ulottuvuuden ääripäitä kuvaavat luokat valittiin jo kertaalleen analysoidusta aineistosta. Lopputuloksena saatiin seuraavat ulottuvuuksia kuvaavat alueet:

Kirjallisuusorientaatio

Perusteluissa painottuu kirjallisuus

Muuhun kirjallisuuteen tutustuminen

Ei keskustelua muista aiheista

Kirjallisuus tärkeintä

Sosiaalinen orientaatio

Perusteluissa painottuvat ihmissuhteet

Keskustelu muista aiheista tärkeää

Sosiaaliset kontaktit tärkeintä

Ystävyysuhteet

Vaihtotalous

Tapaamiset lukupiirin ulkopuolella

Instrumentaalinen orientaatio

Perusteluissa painottuu itsetuntemuksen kehittyminen

Kerrontateknisten keinojen analyysi

Lukukokemus eroaa lukutyylin eroavaisuuden vuoksi

Verbalisointi jäsentää lukukokemusta

Ryhmä toimii kannustimena lukea teos loppuun

Keskustelukulttuurin ylläpitäminen tärkeää

Tavoitteet instrumentaalisia

Toiminnallinen yhteisyys korostuu

Ekspressiivinen orientaatio

Perusteluissa painottuu vapaa-ajan orientaatio

Tulkintaan tähtäävä pohdiskelu

Lukukokemus eroaa tulkinnan laajentumisen vuoksi

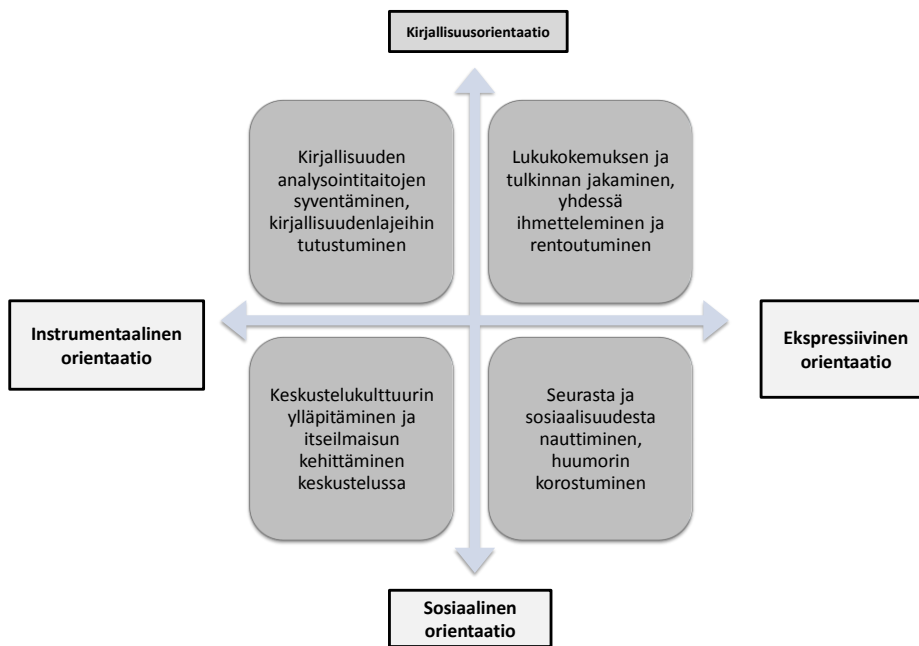
Ei suorittamista ryhmän vuoksi

Ihmiset 50 % / Kirjat 50 %

Tavoitteet ekspressiivisiä

Symbolinen yhteisyys korostuu

Seuraavaksi tyypittelyä varten laadittiin typologia, johon nämä edellä kuvatut luokat sisällytettiin. Typologian laatimisen jälkeen jokainen tutkimushaastattelu käytiin uudelleen kertaalleen läpi, ja typologiaan kirjattiin ylös kunkin haastateltavan haastatteluvastauksissa painottuneet, tyypittelyä varten havainnoidut seikat. Typologian avulla laadittiin ulottuvuuksien mukaiset tyypit, jotka on kuvattu liitteessä 6. Tyypittelyn lopputuloksena esitetään lukupiirin jäsentyyppit tavoite- ja toiminnan sisällöllisen orientaation ulottuvuuksilla.

Kuvio 5. Lukupiirin jäsenyyypit.

Tyypittelyyn palataan myöhemmin neljännen tutkimuskysymyksen käsittelyssä.

6.2 Havainnointiaineiston käsittely

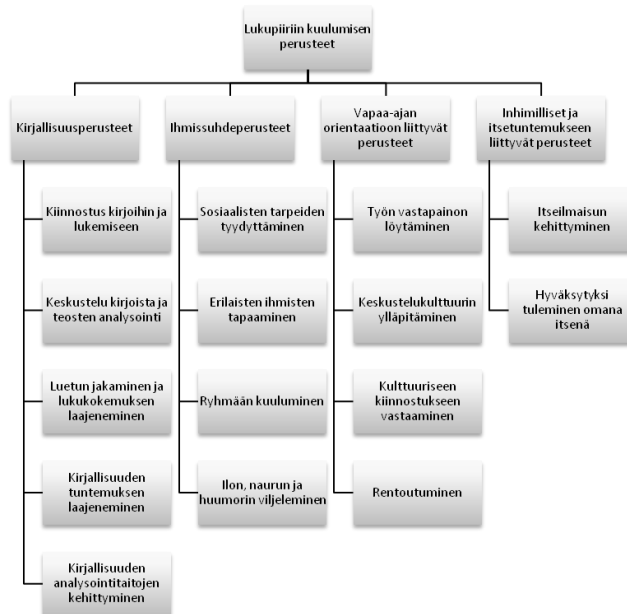
Koska osallistuvien havainnointien aikana ei hyödynnetty havaintojen dokumentointia nauhuria tai videokameraa apuna käyttäen, ei havainnointiaineistolle tarvinnut tehdä vastaavaa litteraatiota kuin haastatteluaineistolle. Havainnoinneissa havainnot kirjattiin etukäteen laadittuihin taulukoihin ja paperille melko vapaasti (taulukot liitteissä 2 ja 3). Näiden käsinkirjoitettujen muistiinpanojen pohjalta laadittiin kummastakin havainnointitilanteesta yhteenvedot, niin sanotut tiheet kuvaukset, joissa havainnoidut tilanteet pyrittiin hahmottamaan objektiivisesti antaen mahdollisimman tarkat kuvaukset siitä, mistä lukupiirien tapaamisissa oli kyse. Nämä tiheet kuvaukset on esitetty liitteissä 4 ja 5. Tiheitä kuvauksia on hyödynnetty osana tutkimuskohteesta tehtyä tulkintaa.

7 LUKUPIIRIIN KUULUMINEN JA KIRJALLISUUS

Tässä ja seuraavassa pääluvussa esittelen tutkimusaineiston perusteella löytämäni vastaukset esittämiini neljään tutkimuskysymykseen. Kukin tutkimuskysymys vastauksineen käydään läpi omassa alaluvussa peilaten tutkimustuloksia aiempaan kirjallisuuteen tutkittavasta ilmiöstä. Kun tutkimustulokset johtopäätöksineen on sidottu aiempaan kirjallisuuteen, tutkijan haastatteluista koostama tarina on tieteellisesti perusteltu (Aronson 1994, 2). Pro gradu – tasoisen opinnäytteen aineiston tuloksista ei aineiston suppeuden vuoksi pyritä löytämään laajoja, uutta tietoa tarjoavia johtopäätöksiä. Sen sijaan tuloksista pyritään hakemaan vahvistusta aikaisemmille tutkimustuloksille tai päinvastaisesti, tutkimustulosten niin osoittaessa, voidaan myös kyseenalaistaa aiempia tutkimustuloksia. Tutkimustulosten avulla myös haetaan tutkimusaiheeseen uusia näkökulmia, joita voidaan mahdollisissa jatkotutkimuksissa tarkemmin kartoittaa.

7.1 Lukupiiriin kuuluminen ja sen merkitys jäsenilleen

Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyi selvittämään, miksi lukupiirien jäsenet kuuluvat lukupiireihin. Tutkimusaineistosta löydettiin kirjallisuuteen, ihmissuhteisiin, vapaa-ajan orientaatioon sekä itsetuntemukseen liittyviä lukupiiriin kuulumisen perusteluita. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenä nähtiin inhimillisten tarpeiden tyydyttämiseen liittyvänä perusteena.

Kuvio 6. Lukupiiriin kuulumisen perusteet.

Kuten kuvioista käy ilmi, lukupiirit tarjoavat jäsenilleen varsinaisten kirjallisuuteen ja lukemiseen liittyvien tekijöiden lisäksi monipuolisesti elämää rikastavia aspekteja. Lukupiiriin kuulumisen perusteluina korostuvat kirjallisuuteen liittyvät perustelut. Lukupiirin jäsenet haluavat jakaa monipuolisesti lukemaansa muiden kanssa, laajentaa luetusta tekemiään tulkintoja sekä syventää kirjallisuuden tuntemustaan ja analysointitaitojaan. Kirjallisuusperustelujen ohella lukupiirin toiminnassa korostuvat ihmissuhteisiin liittyvät perustelut. Lukupiirin jäsenet haluavat tyydyttää sosiaalisia tarpeitaan ja tavata erilaisia ihmisiä älyllisessä ja humoristisessa hengessä. Lukupiiri voi merkitä

”elämässä olevaa pysyvää sosiaalista yhdessäoloa ja iloa tuottavaa asiaa” sekä tarjota *”älyllistä ilottelua ja sitten älytöntä ilottelua”* (haastattelu K/1).

Toisaalta lukupiiri tarjoaa vastapainoa hektiselle työelämälle ja toimii myös keskustelukulttuuria ylläpitävänä foorumina. Monet yhteiskunnallisesti ajankohtaiset sekä elämän arvoja käsittelevät aiheet limittyvät keskusteluissa luettujen teosten käsittelemiin teemoihin. Lukupiirin tapaamiset merkitsevät jäsenilleen parhaimmillaan rentouttavia irtiottoja arjesta hyväksyvässä ja sallivassa ilmapiirissä. Lukupiirissä jäsenet voivat kehittää verbaalista itseilmaisuaan ja saavuttaa kokonaisvaltaisen hyvänolon tunteen:

”kun tulee sieltä pois niin on yleensä aina niin hirveen hyvä mieli siitä että on saanu jotenkin, on paljon niinkun mustia möykkyjä pois harteilta” (haastattelu K/1).

7.1.1 Kirjallisuusperusteet

Kirjaston lukupiirin ja Kirjallisuuspiirin välillä voidaan tehdä selkeä ero siinä, korostavatko jäsenet kirjallisuus- vai ihmissuhdeperusteluja tärkeimpänä syynään kuulua lukupiiriin. Jokainen haastateltu Kirjaston lukupiiriläinen kertoi luetusta keskustelun olevan mielestään ilmiselvästi etusijalla lukupiirin tapaamisissa mainiten kirjallisuuteen liittyvät perustelut tärkeimpinä omalle lukupiirin jäsenyydelleen. Sen sijaan Kirjallisuuspiirin jäsenistä jokainen haastateltu painotti ensisijaisesti ihmissuhteisiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä perusteluja tärkeimpinä, lukemisen ja kirjallisuudesta keskustelun ollessa kuitenkin tärkeä lähtökohta kokoontumisille. Ajatuksiaan kysymyksestä, ovatko kirjat vai ihmiset lukupiirissä tärkeämpiä, kuvaavat kaksi Kirjallisuuspiirin jäsentä seuraavasti:

”...kyllä se on kombinaatio. Sitä ei pysty erottaan, jos ne ihmiset ei ois niitä niin mä en lähtis kirjojen vuoksi ja tota..ja niitä ihmisiä sinällensä mä en välttämättä niinku jos meillei ois tätä kirjallisuusteemaa siinä niin en lähtis varmaankaan muuten tapaan että kyllä se on tää teema joka on se mikä yhdistää.” (haastattelu K/1)

”Sit jos mä kuvittelisin että mä vaan tapaisin niitä ihmisiä näin vapaamuotoisesti, niin musta on ihan kiva että siinä on joku teema joka pitää sen jotenkin aisoissa sen kanssakäymisen, jos mä nyt kuvittelen että me vaan tavattas ja syötäis ja pidettä hauskaa, niin en mä ehkä tykkäis siitä niin paljon kuitenkaan kun mä tykkään siitä nyt.” (haastattelu K/5y)

Eroa kirjallisuuden ja ihmissuhteiden painotuksen tärkeydessä voidaan selittää osin lukupiirien erilaisilla lähtökohdilla. Kirjaston lukupiirissä jäsenet ovat alusta alkaen vieraita toisilleen ja ryhmä on alati avoin uusille jäsenille, jolloin ryhmän kiinteys kehittyy eri tavoin kuin suljetussa ryhmässä, jollaiseksi Kirjallisuuspiiri voidaan lukea. Kirjallisuuspiirin lähtökohtana sen sijaan olivat alun perin monille jo entuudestaan tutut ihmiset, joiden kanssa jatkettiin kokoontumisia kirjallisuusteeman parissa. Myös aika ja yhteinen historia merkitsevät paljon. Pian 21 vuotta kokoontuneessa Kirjallisuuspiirissä jäsenet ovat oppineet tuntemaan toisensa erittäin hyvin, sen sijaan kolmen toimintavuoden aikana Kirjaston lukupiirin jäsenkunta on elänyt jonkin verran, eivätkä jäsenet kerro tuntevansa toisiaan juurikaan kirjallisuuteen liittyvien aiheiden ulkopuolella. Lukupiirien välisiin eroihin sosiaalisen kanssakäymisen ja pienryhmäominaisuuksien osalta palataan tarkemmin neljännen tutkimuskysymyksen käsittelyssä.

Kiinnostus kirjoihin ja lukemiseen. Huolimatta edellä kuvatuista eroista lukupiiriin kuulumisen perusteluissa voidaan sanoa, että kirjallisuuteen liittyvä keskustelu erilaisine teemoineen on kummassakin lukupiirissä tapaamisten lähtökohta ja ydinosa. Perimmäisenä syynä lukupiiriin kuulumiselle voidaan usein nähdä puhdas *kiinnostus kirjoihin ja lukemiseen*, mikä näkyy lukupiirin jäsenten innokkaana lukuharrastuksena myös lukupiirin ulkopuolella (vrt. Rehberg Sedo 2002, 14–15).

Luetun jakaminen ja teosten analysointi. Osa (4 haastateltavaa) tutkimuksessa haastatelluista lukupiirien jäsenistä kuvasi kokevansa voimakasta tarvetta *keskustella lukemistaan teoksista* (vrt. González 1997, 234). Tätä tarvetta ei useinkaan tyydytä pelkästään tuttavien kesken luetusta vaihdetut mielipiteet:

”Ystäviäkin on, joita kun tapaa, sit jutellaan kaikesta muusta mutta ei oo aikaa syventyä jostakin kirjasta keskustelemaan että jos ne on lukuukkin kirjan, taikka voidaan sanoa ooksä luku sen tai tän, niin joo mä luin sen tykkäsin en tykänny mutta sellasta analyysia että minkä takia ei tai näin niin siitä ei oikein tuu mitään. Et ei se ihan että tykkäsin en tykänny ei ole kovin antoisaa.” (haastattelu S/3)

Lukupiiriläisille lukupiireissä tapahtuva luettujen *teosten analysointi* kerrontateknisten, tulkinnallisten ja kirjailijan sanomaa tavoittelevien pohdintojen kautta merkitsee lukukokemuksen täydentymistä ja teoksen tulkintamahdollisuuksien avartumista. Luetusta keskustelu koetaan mielekkääksi ja aidosti mielenkiintoiseksi. Lukupiireissä luettujen teosten äärelle pysähdytään yhdessä, jolloin teoksen tulkinnan syvyys voidaan saavuttaa kollektiivisesti.

Luetun jakaminen monipuolisesti ja syntyvien uusien oivallusten myötä tapahtuva *lukuelämyksen laajentuminen* korostui haastateltavien kuvaamissa kirjallisuusperusteissa. Kuusi haastateltavaa koki juuri sen olevan lukupiiritoiminnan keskiössä ja paras anti. Voidaankin sanoa, että lukupiireissä

”...erilaiset ihmiset ja erilaiset kirjat kohtaavat keskustelussa, lukukokemus ja kirjojen tuntemus laajentuvat ja avartuvat...” (haastattelu S/1).

Lukupiireissä jokainen jäsen tuo yhteiseen keskusteluun oman panoksensa ja oman subjektiivisen kokemuksensa omista lähtökohdistaan ja arvomaailmastaan käsin, jakaen lukukokemustaan muiden kanssa (vrt. Rehberg Sedo 2002, 20). Ääneen lausuttuna subjektiiviset kokemukset voivat muodostua koko ryhmän yhteiseksi tieto- ja tulkintavarannoksi, ja jokainen lukupiirin jäsen voi hyödyntää varantoa lukuelämyksensä laajentamiseen. Yhteisissä keskusteluissa huomataan

”...miten eri lailla erilaiset ihmiset kirjan näkevät, se oikeasti ihastuttaa ja välillä tyrmistyttää...” (haastattelu S/2)

ja kuullaan

”...kauheen fiksuja ideoita, fiksuja ajatuksia mitä mä en oo tullukaan ajatelleeks että ihan kauheen kiva kuulla toisten mielipiteitä...” (haastattelu S/3).

Lukukokemusta ja teoksen tulkintaa voidaan laajentaa myös tietoisesti suuntaan jos toiseen:

”...en lähtenyt hakemaan siinä varsinaisesti samanlaisuutta vaan nimenomaan erilaisuutta et näkis vähän niinkun eri...sit itsekin näkis sitä kirjaa jotenkin niinkun eri kantilta. Mut sitten se on jotain semmosta lisää mitä saa kun yksistään lukee niin saa jotain lisää sen lisäksi.” (haastattelu S/6)

Kirjallisuuden tuntemuksen laajeneminen. Lukupiirien ehdottomana antina ja kirjallisuusperusteiden suosituimpana kommenttina (8 haastateltavaa 14:sta) lukupiiriläiset kokivat *kirjallisuuden tuntemuksen laajentumisen*. Kirjallisuuden tuntemuksen laajentuminen liittyy ennen kaikkea kirjavalintaan, johon erilaiset ihmiset erilaisine mieltymyksineen tuovat oman lisänsä, jolloin lukupiirien lukemat teokset edustavat monipuolisesti erilaista kirjallisuutta ja monille entuudestaan tuntemattomia kirjailijoita. Havainto vahvistaa Rehberg Sedon (2003, 79) ja Hartleyn (2002, 55) tutkimustuloksia, joiden mukaan useat lukupiiriläiset liittyvät lukupiireihin saadakseen mahdollisuuden lukea kirjallisuutta, jota he eivät muuten lukisi. Myös tässä tutkimuksessa haastatelluista monet tunnistivat lukupiiriin liittymisessään tarpeen laajentaa omia lukutottumuksiaan aiemmin kartoittamattomiin suuntiin:

”...kirjojen lukemisen kannalta aivan olennainen merkitys on ollu se että kun siellä nostetaan niitä ihmeellisiä kirjoja aina esille, niin mä en löytäis niitä kirjoja ite...” (haastattelu K/1)

”Että tää varmasti että tulee lukeneeks semmosia kirjoja, ja se kirjallisuus avautuu ehkä jostakin semmosesta kohdasta, mitä ei itse sillai lähestyis...” (haastattelu S/6)

”Ja sit mä ehkä aattelin että vähän monipuolisemmin tulee luettua, kun sehän jää vähän kapeeks, kun sulla on omat juttus, taikka mä ainakin tiedän että mulla on semmoset suosikkini mitä mä bongaan ja mitä mä haen. Kyllä mä sitäkin odotin että kun toiset sanoo mulle mitä mä luen et se melkein väkisin laajentaa sitä minkälaisia kirjoja mä luen...” (haastattelu S/7)

Kirjallisuuden analysointitaitojen kehittyminen. Lukupiirien keskusteluiden lomassa lukupiiriläiset voivat *kehittää kirjallisuuden ja luetun analysointitaitojaan*. Lukupiirikirjaan kohdistuva, usein tavallista tarkkaavaisempi paneutuminen avaa tulkintamahdollisuuksien laajentumisen keskusteluissa. Lukupiiriläiset kertoivat kokevansa toisensa lukijoina usein hyvin erilaisiksi, jolloin itse kukin kiinnittää teoksessa huomiota erilaisiin kerrontateknisiin keinoihin ja tulkintamahdollisuuksiin. Eri huomioiden tullessa yhteisesti kerrotuiksi auttaa se jäseniä havaitsemaan teoksessa myös sellaisia seikkoja, joihin he eivät itse ole kiinnittäneet huomiota:

”...tavallaan sitä kirjan analysointia on kehittänyt kyllä ihan huimasti. Kun aikasemmin kun sitä luki niin sitä ajatteli että olipa hyvä, tai olipa huono tai olipa keskinkertainen. Mutta tässä sitä paneutuu eri tavalla ja lukee niinkun vähän rivien välejä ja tämmösiä...” (haastattelu S/4)

”...kun ajatellaan että joissakin kirjoissa on tämmöstä kerroksellisuutta, niin mä oon huomannu välillä että ihan niin kun mä en aina pääsis sinne rivien väleihin ...sit mä jotenkin aattelin että okei, siinä mä niinku kuulen mitä ihmiset on löytäny ja mitä vois olla...” (haastattelu S/7)

Lukupiirien keskustelut pakottavat osallistujat pohtimaan tarkemmin, miksi he pitivät tai eivät pitäneet tietystä teoksesta (vrt. Fister 2005, 307). Kuitenkaan kirjallisuuden analysoiminen ja syvällisiin tulkintoihin pääseminen lukupiireissä ei vaadi kirjallisuuden opintoja:

”Siis meidän kirjallisuuspiirissä ei oo kukaan varsinaisesti opiskellu mun mielestä kirjallisuutta, et siellä ei oo ketään sellasta joka tarjoais sellasta teoreettista raamia niinkään...siis se on niin kun jännä että meiltähän puuttuu se joku yhteinen viitekehys sinänsä kirjallisuuteen, et voitais niinkun joltakin tasolta heti lähteä, että mistä tässä nyt kirjana tai kirjallisuutena on kysymys...” (haastattelu K/5y)

Kirjallisuustieteellisten opintojen sijaan tärkeämpää on aito kiinnostus luettuun ja yhteiseen keskusteluun, johon jokainen tuo oman panoksensa niistä lähtökohdista käsin, joista hän on teosta lukenut. Kirjallisuusperusteet lukupiiriin kuulumisen taustalla muodostavatkin eräänlaisen rungon, jonka ympärille muiden seikkojen voidaan nähdä kietoutuvan. Hartleyn (2002, 127–128) ja Rehberg Sedon (2002, 19–21) tuloksia myötäillen voidaan sanoa, että vaikka osa haastatelluista korostikin ihmissuhteisiin liittyviä perusteita lukupiiriin kuulumisessa kaikkein tärkeimpinä, ovat

lukupiirin tapaamisten lähtökohtana ja olemassaolon perustana kuitenkin yhdessä luettavat ja tulkittavat teokset, sosiaalisen kanssakäymisen ja ajan myötä mahdollisesti syventyvien ihmissuhteiden ollen usein odottamaton, mutta positiivinen anti, jonka lukupiirin jäsenyys voi tarjota.

7.1.2 Ihmissuhdeperusteet

Marshall ym. (1995, Gonzálezin 1997, 223 mukaan) ovat todenneet, että lukupiireissä uudet ystävyysuhteet muodostuvat nopeasti, samoin kuin jo olemassa olevat syvenevät. Sosiaalinen aspekti on siis tärkeä ja olennainen osa lukupiiritoimintaa.

Kuinka tärkeiksi haastattelemani lukupiirien jäsenet kokivat ihmissuhteisiin liittyvät perusteet lukupiiriin kuulumisessaan? Voidaan sanoa, että tutkimusaineisto tukee Marshallin ym. (1995, Gonzálezin 1997, 223 mukaan) väitettä vain osin, koska osittain tutkimustulokset ovat päinvastaisia. Ensinnä voidaan kiinnittää huomiota väitteen alkuosaan, jonka mukaan lukupiirin jäsenten välille syntyy nopeasti uusia ystävyysuhteita. Kirjaston lukupiirissä väitteen ei voida sanoa toteutuvan, sillä kukaan haastatteleistani Kirjaston lukupiiriläisistä ei kokenut varsinaisesti ystävyystyensä muiden jäsenten kanssa. Jäsenet koettiin tuttaviksi, joiden kanssa oli mukava kokoontua keskustelemaan kirjoista ja joiden aidot, läsnä olevat persoonat olivat lukupiirin tärkeä anti, mutta lähinnä kirjoihin liittyvää keskustelua syventävänä seikkana. Väitteen loppuosa sen sijaan kuvaa melko osuvasti Kirjallisuuspiiriä, jonka pitkäaikaisen toiminnan aikana jäsenten välinen kanssakäyminen on luonnollisesti syventynyt.

”Se on kyllä mulle ainakin tärkeä, mä tykkään että mä kuulun siihen ja se on niinkun nyt hyvät ystävyysuhteet on ja kun ne on nää 20 vuotta pysyny ne samat kasvot, niin ei siinä oikeen osaa mitään muuta selittää kuin että se on kivaa.” (haastattelu K/3)

Kuitenkin myös Kirjallisuuspiirin jäsenet pohtivat haastattelutilanteissa usein pitkään ystävyyttä ja sen määritelmää kysyttäessä, kokevatko he muut lukupiiriläiset ystävikseen. Yhteenkuuluvuuden tunne sekä yhteishenki olivat affektiivisina seikkoina helpommin Kirjallisuuspiirin jäsenten tunnistettavissa. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitykseen palataan tarkemmin neljännen tutkimuskysymyksen yhteydessä, seuraavaksi käydään läpi ihmissuhteisiin liittyviä perusteita yleisemmällä tasolla.

Lukupiiriin kuulumisessa kirjallisuusperusteet ja ihmissuhdeperusteet yhdistyvät toisiinsa vahvasti, jolloin voidaan pohtia niiden erottamisen mielekkyyttä. Lukupiiriä ei olisi ilman kirjoja, eikä myöskään ilman ihmisiä. Ihmissuhdeperusteista voidaan kuitenkin erottaa huomionarvoisia seikkoja. Ihmisellä sosiaalisena olentona on sosiaalisia tarpeita, jotka vaativat ihmisten välistä kanssakäymistä eri muodoissaan. Osalle lukupiiriläisistä lukupiiri tarjosi mahdollisuuden näiden *sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen* motivoivan aihepiirin ympärillä. Useat lukupiiriläiset (6 haastateltavaa) kuvasivat lukupiirin muodostavan ison osan heidän hektisen työ- ja perhe-elämän ulkopuolisesta sosiaalisesta maailmasta ja ollen näin tärkeä osa elämää. Etenkin Kirjallisuuspiirissä sosiaalinen yhdessäolo jäsenten välillä korostui, ollen poikkeuksetta jokaisella haastateltavalla tärkeämmässä roolissa kuin kirjallisuusperusteet.

”...kyl se on se sosiaalinen, ne ihmiset enemmänkin kun ne kirjat. Sit tunnetaan kaikki toisemme jo niin pitkältä ajalta, se on semmosta helppoa keskustelua. Näitä meidän traditioita...” (haastattelu K/2)

Tärkeä osa ihmissuhdeperusteita oli kummassakin lukupiirissä *erilaisten ihmisten tapaaminen*. Ihmisten erilaisuus liittyy ennen kaikkea persoonaan, lukutapaan ja lukutottumuksiin. Kummassakin lukupiirissä jäsenten ammatillinen status on sivuseikka, esimerkiksi Kirjaston piirissä jäsenet eivät pääosin tiedä toistensa ammatteja tai työpaikkoja. Kirjallisuuspiirissä asia on toki toisin:

”Siis varmaan ne ihmiset, ja se ihmisten koostumus, mä tarkoitan että ihmiset on kovin erilaisia ammatillisesti ja koulutuksellisesti, et siellä on vaikka minkälaisia ihmisiä. Ja must se on kiva, kun siinä on, toisaalta ihan duunareita ja sit siellä on joitain ihan ylilääkäreitä, jotain tän tyylistä. Siis se skaala on ollu hirveen suuri. Mut on yhteistä ja erilaista.” (haastattelu K/5y)

Kuitenkin ammattien, samoin kuin harrastusten ja muun persoonallisen tietämyksen, osuus keskusteluissa liittyy etenkin tulkintoihin, joita lukupiirien jäsenet persoonallisista lähtökohdistaan käsin luetuista teoksista tekevät. Teoksia tulkittaessa ihmiset saattavat hyödyntää osaamistaan tai tietämystään joltain erikoisalalta antamatta kuitenkaan ammattiroolinsa tulla liiaksi esiin keskustelussa. Tärkeämpää on aito ja tasavertainen läsnäolo:

”Sekin on tällai niinkun vuosien saatossa lakannut merkitsemästä jos on koskaan merkinnytkään se että minkä ammattialan ihminen on. Että kyllä ne on ne persoonat jotka siellä, persoonat on läsnä, ei ne ammatit eikä mitkään varallisuudet.” (haastattelu K/1)

”Mutta tuota kyllä mä sanoisin että se on sillä lailla kiva, ihmiset ovat omana persoonanaan mukana ja lähtökohtana on tämä kirja. Ja mä tykkään justiin että siinä on ihmiset aitoina läsnä. Että jos ei olisi niin en minäkään siellä olisi. Että se on se ehdoton anti.” (haastattelu S/5)

Tärkeää on myös tietoisuus *kuulumisesta ryhmään* yhdessä samanhenkisten ihmisten kanssa. Kirjallisuuspiirissä samanhenkisyys palautuu useiden vuosikymmenien taakse opiskelijaradikalismiin vuosiin, useat kuvaavatkin haastatteluissa Kirjallisuuspiirin jäsenten yhteistä taustaa:

”...jotain yhteistä meissä on, joku semmonen ehkä, miten mä sanosin, tämmösten niinkun vasemmistoradikaalien ja tällasen porukan niin kun joku --- joku on semmonen pohja jossain 70-luvulla, 60-70-luvulla... Semmonen radikalisoitumisjuttu...” (haastattelu K/5x)

”...joku tämmönen yhteiskunnallinen radikalismi aikanaan sillon...hyvin aikanaan vasemmistolainen porukka ollut ...mikä yhdistää on se tietty asennoituminen jotenkin yhteiskuntaan...” (haastattelu K/1)

Vaikka Kirjaston lukupiiri on luonteeltaan erilainen, on myös siinä tunnistettavissa tärkeänä perusteena tietoisuus kuulumisesta yhteiseen, säännöllisesti kokoontuvaan ryhmään, jossa

”...on kaikki yhdessä tekemässä sitä vapaaehtoisesti.” (haastattelu S/2)

Aiempiä tutkimustuloksia täydentävästi haastateltavat, etenkin Kirjallisuuspiirin jäsenet, korostivat tärkeänä ihmissuhteisiin liittyvänä perusteena *ilon, naurun ja huumorin viljelemistä* lukupiirin tapaamisissa. Kahden vuosikymmenen aikana Kirjallisuuspiirin jäsenet ovat kehittäneet omien traditioidensa ohella oman humoristisen ja leikkimielisen kulttuurinsa, jossa hyväntahtoisesti sanailaan jäsenten välillä. Kirjallisuuspiirissä ryhmästä ja ryhmän yhteisestä huumorista onkin

usein tullut paras anti lukupiiriin kuulumisessa. Yhteinen huumori ja nauru merkitsevät lukupiirin jäsenilleen suoranaisten hauskanpidon ohella rentoutumista ja arjesta irrottautumista:

”...hauskuus tulee myöskin siitä että sitten voidaan aina klikkiytyä aina vähän ja tota yhdessä kiusata ja sitten taas..joo se on semmosta leikkiä... ihmisen pitää tankata iloo jostakin ja ihmisellä pitää olla tilaisuuksia loppuun saakka nauraa ihan niinkun turhan naurajina ja nauraa itsensä kuoliaaksi ja siis oikeesti semmonen hauskuus ihmisten kanssa, niin se on ollu semmonen että sitä on odottanut...” (haastattelu K/1)

7.1.3 Vapaa-ajan orientaatioon liittyvät perusteet

Haastatellut kahden lukupiirin jäsenet rakensivat haastatteluvastauksissaan lukupiireistään kuvaa kirjallisuuteen ja ihmissuhteisiin liittyvien perustelujen lisäksi vapaa-ajan orientaatioon liittyvillä seikoilla. Lukupiirin merkityksellisyyttä haastateltavien elämässä nostaa lukupiirien potentiaali tarjota lukupiirin jäsenille älyllistä stimulaatiota vivahteikkaiden keskustelujen merkeissä, *rentouttavaa vastapainoa työelämälle sekä kulttuuriseen kiinnostukseen vastaamista*. Rehberg Sedon (2003, 79) haastateltavien tapaan myös tässä tutkimuksessa haastateltavien lukupiirien jäsenet kuvasivat lukupiirien jäsenyyden tarjoavan heille miellyttäviä hetkiä ja sosiaalista yhdessäoloa yhteisen aiheen ympäröiminä. Lukupiireissä viihdytään, rentoudutaan ja pidetään hauskaa:

”Ei siinä oikeen osaa mitään muuta selittää kuin että se on kivaa.” (haastattelu K/3)

”Se on kuitenkin niinkun rentoutumiseks tarkotettu että sitten välillä tosiaan otsaa sileeks ja hurlumhei.” (haastattelu S/7)

Barstow (2003, 10) esittää artikkelissaan, että lukupiireihin osallistuville naisille osallistumisen tärkeimpänä motivaationa toimii usein ystävien tapaaminen ja keskustelunaiheet, jotka liittyvät muuhun kuin perheeseen tai työhön. Barstowin mukaan lukupiireissä lukeminen ei kumpua niinkään naisten suoranaista innostuksesta kirjoihin ja lukemiseen, vaan sen kautta saavutettavasta mahdollisuudesta sosiaaliseen yhdessäoloon perhe- ja työelämän ulkopuolella. Peilattaessa tätä havaintoa tarkastelun kohteena oleviin lukupiireihin, on väitteen paikkansapitävyyttä kritisoitava. On totta, että lukupiiriläisistä osa (viisi haastateltavaa) totesi lukupiirin olevan heidän elämässään tärkeä etenkin työn vastapainona. Haastateltavat kuvasivat, kuinka usein kiireinen

työelämä on vaatinut veronsa jättäen kaunokirjallisuuden lukemiselle ja siihen tarkemmin tutustumiselle vähemmän aikaa. Kun työelämän paine syystä tai toisesta on hetkeksi helpottanut, on lukupiiri tarjonnut monelle mahdollisuuden kirjallisuuteen ja lukemiseen syventymiseen. Toisaalta myös niin sanottujen ”ruuhkavuosien” aikana lukupiiri on toiminut eräänlaisena säännöllisyyttä sekä arkeen voimavaroja tarjoavana keitaana:

”Koko ajan työelämässä kaiken aikaa ja elämä on niin hektistä, ensin oli ne pienet lapset ja sitten kaiken vapaa-ajan on korvannu työ, eli aina täällä. Tää kirjallisuuspiiri, riippumatta siitä liittykö se kuinka paljon kirjallisuuteen tai ei, on mulle ollu sellanen... miten mä se nyt sanosin...semmosia varmoja keitaita tässä mun arjessa...joka on täyttänyt hirveästi elämää niin tää on ollu semmonen säännöllinen juttu siinä.”

(haastattelu K/1)

Barstowin väitteeseen viitaten on kuitenkin todettava, ettei kirjallisuus ole kummankaan lukupiirin tapaamisissa sivuseikka. Työn vastapainona sekä Kirjallisuuspiiri että Kirjaston lukupiiri kokoontuvat säännöllisesti keskustelemaan monipuolisesti kirjallisuudesta. Kirjallisuus on tapaamisten tärkein lähtökohta, ja lukupiiriläisiä yhdistää aito kiinnostus kirjoihin ja kirjallisuudesta keskustelemiseen.

Tutkimuksessa haastatellut lukupiiriläiset kuvasivat lukupiiriin kuulumisessaan erittäin tärkeänä vapaa-ajan orientaatioon sisältyvänä perusteluna lukupiiriä *keskustelukulttuuria ylläpitävänä* foorumina. Lukupiireissä ihmisten välinen keskustelu nähdään arvokkaana sinänsä, liittyipä se sitten kirjallisuuteen tai muihin teemoihin:

”Sitten mä oon aina tykänny ihan hirveesti keskustelemisesta sinänsä ja halunnu monessa muussakin yhteydessä niinkun kuulla mitä mieltä ihmiset on, minkälaisia ajatuksia niillä on ja miten toisella lailla jonkun jutun voi ymmärtää kun itte.”

(haastattelu S/7)

Lukupiireissä keskustellaan ja tarinoidaan, otetaan kantaa sekä ilmaistaan ajatuksia. Etenkin Kirjallisuuspiirissä pysähdytään usein ajankohtaisten yhteiskunnallisten asioiden äärelle:

”Otetaan kantaa asioihin, keskustellaan asioista, niinkun yhteiskunnallisista asioista sun muista asioista. Että se on myöskin sen foorumi.” (haastattelu K/1)

”Siinä on iso osa paitsi se kirjoista keskusteleminen niin myös muu yhteiskunnallinen keskustelu, tilanteista, erilaisista asioista, ollaan ilmeisesti sillai suht koht samalla tavalla jotenkin suuntautunu.” (haastattelu K/2)

Keskustelut heijastavat lukupiiriläisten arvomaailmaa ja maailmankatsomusta. Keskustelu toimii sekä mielipiteiden vaihdon välineenä, mutta myös laajemmin keinona oppia ymmärtämään muita ihmisiä ja maailmaa, sekä omaa paikkaansa siinä. Kuten Rehberg Sedo (2002, 13) toteaa, lukupiireissä ”useat ihmiset kokoontuvat yhteen luodakseen keskustelun välityksellä uusia keinoja itseymmärryksen kasvattamiseen sekä oman elämänpiirin jäsentämiseen.”⁴

7.1.4 Inhimilliset ja itsetuntemukseen liittyvät perusteet

Ihminen tarvitsee ympärilleen toisia ihmisiä tiedostaakseen ja ymmärtääkseen itseään. Minäkäsitys muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja läheisten ihmisten käsitys meistä vaikuttaa omaan käsitykseen itsestämme (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2000, 82–83, 85–86; Vuorinen, Tuunala & Mikkonen 1998, 59). Lukupiirin merkitys minäkäsityksen kehittymisessä tulee esille tutkimustuloksissa. Lukupiireissä itseä peilataan suhteessa muihin jäseniin, elettyyn elämään ja tullaan *samanaikaisesti hyväksytyksi omana itsenään*. Tämä on jäsenyyden perusteena arvokas ja merkityksellinen yksityiskohta.

”Kukaan ei tuomitse, saa ihan mitä tahansa siellä sanoa...Voi esiintyä kuinka tahansa, kaikki ymmärtää toisensa kuitenkin.” (haastattelu K/1)

”Me ihmiset ollaan toisillemme tärkeitä mun mielestä sellasina peilauskohteinakin. Että me kyllä puhutaan keskenämme siitä että mikä meitä yhdistää, mut sit me puhutaan myös siitä, et mikä meitä erottaa. Miten me ollaan erilaisia, miten meiän kehitys on menny. Jotenkinhan me ihmiset ollaan sellasia et me aina peilataan toisiimme --- On se semmonen tärkeä että tapaa joitakin ihmisiä pitkän ajan kuluessa, voi ikään kuin itseään ymmärtää ehkä suhteessa...” (haastattelu K/5y)

⁴ *“This is a large number of people coming together to create new ways of understanding themselves, their worlds and their places in it through dialogue”*

Itsetuntemukseen kuuluu myös ihmisen valmius tunnistaa omien vuorovaikutustaitojen positiivisia ja kehittämistä vaativia alueita (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2000, 85–86). Gonzálezin (1997, 245) mukaan lukupiiri voi auttaa näiden alueiden tunnistamisessa tarjoamalla lukupiirin jäsenille mahdollisuuden tarkastella itseään suhteessa sosiaaliseen puoleensa. Lukupiiri voi tarjota mahdollisuuden vuorovaikutustaitoihin lukeutuvan *itseilmänsä kehittämiseen*. Etenkin Kirjaston lukupiiriläiset kommentoivat lukupiirissä rohkaistuneensa ilmaisemaan itseään aiempaan nähden eri tavoin ja oppineensa jäsentämään omia ajatuksiaan niistä muille kertoessaan.

”Kun puhuu niin saa paremmin selkoa omista ajatuksistaan, keskustelun kuluessa tulee mieleen asioita joita ei tiennyt tietävänsä mutta sitten siinä saa sanottua.” (haastattelu S/2)

”Oon oppinu että kyllä mä uskallan sanoa mitä mieltä minäkin olen, että olen uskaltanut avata suuni vaikka emmä kauheen kriittinen yleensä ole että koetan ennemmin löytää sitä hyvää niissä kirjoissa. Oppii silläkin tavalla varmaan sitten ilmaisemaan itseänsä enemmän.” (haastattelu S/3)

7.2 Keskustelut lukupiirien tapaamisissa

Toinen tutkimuskysymys keskittyi tarkastelemaan lukupiirien tapaamisissa esille tulevia keskustelunaiheita sekä luetuista teoksista että muista aiheista. Lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden määrittelyssä keskustelu luetusta ja keskustelu muista aiheista oli aiempaan kirjallisuuteen tutustumisen perusteella jaettu kahdeksi erilliseksi osa-alueeksi. Samoin teemahaastattelurungossa teema-alue oli jaettu selkeästi kahteen eri kokonaisuuteen, joissa luettuun liittyvää keskustelua ja muita keskustelunaiheita tarkasteltiin omina osa-alueinaan. Haastattelujen aikana kävi kuitenkin selvästi ilmi, kuinka keskustelunaiheet lukupiirien tapaamisissa kumpuavat luettujen teosten herättämistä ajatuksista teosten rajojen ulkopuolelle laajentuen usein koko

”elämän mittasiks kysymyksiks” (haastattelu K/4x).

Näin ollen jaottelu selkeästi luettuun liittyviin aiheisiin sekä muihin aihealueisiin ei tutkimusaineiston perusteella vaikuttanut mielekkäältä. Toiseen tutkimuskysymykseen esitetäänkin vastaus siten, että kirjallisuuden ja muiden aiheiden erottelun sijaan:

1. ensin syvennetään aiempaa tietämystä luettuihin teoksiin liittyvästä keskustelusta
2. seuraavaksi kuvataan luetun ja lukupiirin jäsenten henkilökohtaiseen elämään sekä persoonallisuuteen liittyvien heijastumien suhdetta
3. lopuksi tehdään yhteenveto lukupiirien keskusteluiden merkityksestä lukupiirien jäsenille.

Kirjaston lukupiirin ja Kirjallisuuspiirin tapaamisten keskustelun aiheissa havaittiin selkeä ero. Kaikki haastatellut Kirjaston lukupiiriläiset korostivat painokkaasti kirjallisuuteen liittyvien aiheiden olevan keskusteluissa etusijalla muiden puheenaiheiden ollessa vähäisiä. Kirjallisuuspiirin tapaamisissa kirjallisuudesta keskustelu sen sijaan limittyi kiinteästi muuhun toimintaan sekä muihin puheenaiheisiin. Kirjallisuuspiiriläisten mielestä luetut teokset ovat vain osa lukupiirin toimintaa, vaikkakin tärkeä sellainen. Yhteistä lukupiireille oli tutkimusaineiston perusteella se, että molemmissa lukupiireissä luettuihin teoksiin liittyvä keskustelu oli vivahteikasta ja monipuolista. Lukupiireissä uskallettiin tuoda oma mielipide luetusta rohkeasti esille eriävien mielipiteiden ollessa yhtä lailla sallittuja kuin myötäilevien. Toisinaan tarkoituksenmukaisella provosoinnilla saatiin keskusteluun uusia vivahteita, ja keskustelua veivät eteenpäin eritoten toisistaan eriävät näkemykset ja niiden perusteleminen. Tämä tukee Hartleyn (2002, 79–81) tutkimuksen havaintoa, jonka mukaan hedelmällisimmät keskustelut lukupiireissä vaativat toteutuakseen riittävän määrän eriäviä mielipiteitä.

7.2.1 Kirjavasti kirjallisuudesta

Rehberg Sedo (2003, 81) on esittänyt huomion, jonka mukaan kirjallisuuteen liittyvän keskustelun monipuolisuus ja asema vaihtelee lukupiireissä ollen toisinaan toissijaisessa asemassa muuhun keskusteluun nähden. Rehberg Sedo (2003, 82) on havainnut myös Internetin lukupiirejä ja kasvokkain kokoontuvia lukupiirejä verratessaan, että lukupiirien jäsenet kokevat toisinaan kasvokkain kokoontuvissa lukupiireissä todellisen teokseen paneutumisen jäävän pinnalliseksi ajan puutteen vuoksi. Tämän tutkimuksen tulokset eivät täysin tue väitettä. Ensinnä voidaan sanoa, että vaikka kirjallisuuteen liittyvän keskustelun rooli vaihtelee myös Kirjaston lukupiirissä ja Kirjallisuuspiirissä, niin kummassakin lukupiirissä luettuihin teoksiin paneutuminen on keskittynyttä, intensiivistä ja tarkkaavaista. Lukupiireissä analysoidaan luetuista teoksista niin kerrontateknisiä keinoja kuin teoksen tulkintaan liittyviä elementtejä. Etenkin osallistuva havainnointi osoitti lukupiirien rikkaan kirjallisen liittyvän keskustelun. Toiseksi haastatelluista lukupiiriläisistä ainoastaan yksi koki lukupiirin rajallisen ajankäytön toimivan keskustelua

mahdollisesti rajoittavana tekijänä. Keskusteltaessa teoksen analyysin yhteydessä teoksen teemasta, tyylistä ja genrestä, haastateltava eritteli ajatuksiaan seuraavalla tavalla:

” Mä aattelin että tää on varmaan semmosta mikä varmaan, et jos se aika olis pitempi saattas tulla enempi. Et se on se puolitoista tuntia mun mielestä aika lyhyt aika --- Et jos on niin kuin toistakymmentä ihmistä ja kaikki sanoo jotakin niin, et se olis ehkä sitten nää teemat ja tämmöset asiat mitkä tulis siinä keskustelussa sitten myöhemmin...”
(haastattelu S/6)

Kommentti liittyy osittain Kirjaston lukupiirin toimintatapaan, jossa jokainen jäsen saa ensin puheenvuoron päällimmäisten ajatustensa jakamiseen, minkä jälkeen vapaalle vuoropuhelulle jää ensimmäisten kommenttien pituudesta riippuen vaihteleva määrä aikaa. Enemmistö haastateltavista koki keskustelun luetuista teoksista tyydyttävänä. Kuitenkin toisinaan etenkin Kirjallisuuspiiri innostuu liikkumaan keskusteluissaan varsin kauas teoksen aiheesta, jolloin osa jäsenistä voi olla

”...kauheen kiusaantunu tai joskus jopa kiukkunen kun ei siitä kirjasta puhuta, mikä on niinkun aiheena minkä takia ollaan menty, että puheet rönsyilee ihan kaikkeen muuhun että siitä kirjasta ei puhuta ollenkaan. Et mulle se on ihan sama, mä nautin siitä yhdessäolosta mutta x on taas niin innokas ja hyvä lukija sillä tavalla että sitä kiinnostais puhua siitä kirjasta. Et se ei niinkään oo kiinnostunut niistä muista aiheista mitä siellä puhutaan.” (haastattelu K/3)

7.2.1.1 Kerrontateknisten keinojen analyysi

Kerrontateknisten keinojen analyysissä lukupiiriläiset kiinnittävät huomiota ennen kaikkea teoksen kieleen, tarinaan ja tapahtumiin sekä teoksen henkilöiden luonteeseen ja käyttäytymiseen. Kielestä tehdään havaintoja ja kuvataan sen sujuvuutta ja kiinnostavuutta, pohditaan murteiden tai sanavalintojen uskottavuutta sekä arvioidaan kielen mukaansatempaavaa luonnetta. Esimerkiksi Kirjaston lukupiiriläiset kuvasivat osallistuvan havainnoinnin aikana teoksen kieltä seuraavasti: *”kuvaus oli ravisuttavaa ja syvällistä”, ”ei staattista, henkistä ja fyysistä liikettä”, ”räjähti ulospäin”, ”kieli tuhlailevaa, monologit vimmaisista”.*

Teoksen tarinan ja tapahtumien osalta kuvataan *ankkureita*:

”Kyllä siinä aika paljon tarina, se liittyy ensiksi siihen tarinaan, että kun ihmiset kertoo siitä kokemuksesta, joku käytti sellasta sanaa et ankkuri, et hänelle muodostu ankkuriksi siinä, mun mielestä se oli siinä lukupiirissä, et joku semmonen että hän tarttu niinkun siihen asiaan ja alkoi sitten hahmottaa sitä.” (haastattelu S/6)

Ankkuri tarkoittaa sellaista teoksessa esiintynyttä seikkaa, johon lukija kiinnittää huomiota teosta lukiessaan ja jonka ympärille hänen havaintonsa alkavat kiertyä. Ankkurina voi toimia esimerkiksi kiinnostava henkilöahmo, yksittäinen tapahtuma, teoksessa toistuva symbolinen elementti tai vaikkapa miljöokuvaus. Mazzarella (1999, 206) kuvaa ankkurin olemusta osuvasti: *”Kun luemme romaania, meitä eivät askarruta eniten suuret pohdinnot, vaan meihin jäävät elämään kuvina pienet, konkreettiset kohtaukset.”*

Teoksen *genren* ja *tyylilajin* analysointi eivät lukupiiriläisten mielestä ole keskeisiä keskusteluissa. Genreä ja tyyllilajia saatetaan kommentoida satunnaisesti, sen sijaan niihin kiinnitetään enemmän huomiota teoksia luettavaksi valittaessa. Esimerkiksi kumpikin lukupiiri sanoo tietynlaiseksi periaatteekseen sen, etteivät ne lue dekkareita, suoranaista tietokirjallisuutta tai romanttista viihdekirjallisuutta. Kummassakin lukupiirissä luetuissa teoksissa korostuu kotimainen nykykirjallisuus klassikkojen ohella. Genren ja tyyllilajin sijaan teoksissa esiintyvät *yhteiskunnalliset aiheet* herättävät usein suurta kiinnostusta etenkin Kirjallisuuspiirissä.

”Meillon joitakin ihmisiä jotka näkee selkeesti tämmöset yhteiskunnalliset ja poliittiset näkökulmat näihin kirjoihin, näistä aina syntyy niitä keskusteluita.” (haastattelu K/1)

”...sellaset yhteiskunnalliset teemat ilman muuta...” (haastattelu K/4y)

Kirjallisuuspiiriläisten kokema asennoituminen yhteiskuntaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen selittää luontevasti aihepiiriä käsitteleviin asioihin puuttumisen myös luettujen teosten osalta. Osallistuva havainnointi Kirjallisuuspiirissä valotti tätä huomiota. Luetun teoksen henkilöitä kuvattiin kommenteissa usein pohtien heidän asemaansa ja rooliaan yhteiskunnassa verrattuna heidän rooliinsa esimerkiksi isänä tai tyttärenä. Kommenteissa pohdittiin muun muassa etäisyyden ottoa markkinatalouteen, ”elämän karkulaisuutta” motiiveineen sekä kansainvälisen avustustyön luonnetta.

Myös Kirjaston lukupiirin osallistuva havainnointi syvensi käsitystä teoksen tarinan käsittelystä. Kirjaston lukupiiriläiset tekivät kommentteissaan osuvia tiivistyksiä teoksen tarinasta ja aiheesta kuten *”ihmisen matkasta yltäkyläisyydestä pelkistetympään”* tai *”erilaisten elämäntarinoiden ja kohtaloiden yhdistymisenä”*. Yhteiskunnallisten teemojen suosio vahvistaa Rehberg Sedon (2003, 83) havaintoa, jonka mukaan yhteiskunnalliset ja sosiaaliset teemat korostuvat etenkin kasvokkain kokoontuvien lukupiirien tapaamisissa. Yhteiskunnallisten aiheiden lisäksi Kirjaston lukupiiriläiset kiinnittivät huomiota myös teoksessa esiintyneeseen symboliikkaan ja pohtivat sen merkitystä laajemmin.

Sekä haastattelut että osallistuva havainnointi osoittivat, että teoksen henkilöhahmojen monipuolinen analysointi korostui kummassakin lukupiirissä. Lukupiireissä henkilöhahmoja analysoitiin tarkasti: käsiteltiin henkilöiden käyttäytymistä, motiiveja, uskottavuutta, inhimillisiä piirteitä sekä sisäistä kasvua. Luettujen teosten henkilöhahmojen luonteenpiirteitä käytiin keskusteluissa läpi monitahoisesti ja henkilöiden luonteen erilaisia piirteitä analysoitiin. Erään haastateltavan (S/1) mielestä etenkin henkilöhahmot, jotka ovat olleet *”onnettomia ja kaltoinkohdeltuja ihmisiä”* saavat aikaan hedelmällisen lähtökohdan keskusteluille. Keskusteluissa pyritään usein pääsemään kiinni teoksen keskeisen henkilöhahmon sisäiseen ajatusmaailmaan pohtimalla henkilön käyttäytymisen motiiveja ja esimerkiksi henkilön tekemien päätösten taustalla olevia seikkoja sekä seurauksia:

”Ne ihmiset, pohditaan jotenkin niitä henkilökuvia ja sitä ihmisten motiiveja ja ihmetellään jotakin asiaa, et miksi tapahtumat eteni niin kuin eteni et miksi joku ihminen käyttäytyi sillai kuin käyttäytyi.” (haastattelu S/6)

”Vähänkin poikkeevat parisuhteet koskettaa---et niinku koskettaa juuri uskottomuudet ja huonosti kohtelut ja tämmöset puhututtaa, ajatteluttaa, mut muutenkin niinkun ylipäättänsä, onko niinkun kylmän sorttinen, tekninen tai joku tällanen...näitten kirjan henkilöitten aikomuksia tai tarkoituksia tai tavoitteita, mihin niinkun pyritään.” (haastattelu S/7)

Mielenkiintoisena huomiona voidaan sanoa, että molemmissa lukupiireissä osallistuvien havainnointien aikana tietämys etenkin luettujen teosten henkilöhahmoihin liittyvästä keskustelusta syveni. Kahden lukupiirin keskustelujen havainnointi osoitti, että lukupiirin siirtyivät henkilöhahmoja analysoidessaan rohkeasti syvällisen tulkinnan tasolle pohtien etenkin

henkilöhahmojen kehitystä niin ihmisinä kuin kirjailijan aikaansaamina fiktiivisinä hahmoina. Kirjallisuuspiirin keskustelussa pysähdyttiin pitkäksi toviksi henkilöhahmojen äärelle pohtimaan henkilöhahmoissa esiin tullutta ristiriitaisuutta, teoksessa olevien henkilöiden välisten ihmissuhteiden rakentumista sekä henkilöiden välisten dialogien uskottavuutta sekä toimivuutta. Kirjaston lukupiirin keskustelussa pohdittiin ja arvioitiin etenkin henkilöiden tekoja suhteessa henkilöiden omaan elämään ja tehtyjen valintojen seurauksia sekä henkilöiden luonteen kehittymistä:

”Jotkut oli sitten sen henkilön luonteen nähny että se kehitty, minun mielestä taas ja muidenkin mielestä se romahti. (haastattelu S/3)

7.2.1.2 Tulkintaan tähtäävä pohdiskelu

Kerrontateknisten keinojen lisäksi lukupiirien keskusteluissa jätetään tilaa *tulkintaan tähtäävälle pohdiskelulle*. Kuten Mazzarella (1999, 21) toteaa: *”Emme voi palata muuttamaan lukemiamme kirjoja ja elämäämme elämää, mutta voimme löytää uusia tulkintamahdollisuuksia”*. Lukupiireissä luetun tulkintamahdollisuudet avautuvat monipuolisesti yhteisen keskustelun kautta. Lukupiiriläiset jakavat keskusteluissa *kokemuksiaan luetusta*, jonka myötä painottuu etenkin erilaisten lukukokemusten vertailu. Ihmetystä, ihastusta ja vihastusta herättäneitä seikkoja tuodaan esille samoin kuin pohdintoja kirjailijan teokseen kohdistamista päämääristä sekä *teoksen sanomasta*.

Erityisesti Kirjallisuuspiiri päätyy luetusta keskustellessaan usein pohtimaan kirjailijan kompetenssia kirjoittaa valitsemastaan aiheesta sekä kirjailijan uskottavuutta tietyn aihepiiriin, teeman tai elämänkohtalon kuvaajana. Osallistuva havainnointi vahvisti tätä haastatteluissakin selkeästi esille tullutta piirrettä. Ammattitautaltaan kirjava jäsenjoukko kykenee havainnoimaan erilaisten henkilöhahmojen motiiveja ja kirjailijan maailmankuvaa monelta eri kantilta yhdistäen teokseen liittyvään tulkintaan usein yhteiskunnallista pohdintaa. Esimerkiksi teosten henkilöiden motiiveja voidaan pohtia ja löytää niistä tyypillisiä, ajan henkeä leimaavia piirteitä: *”teoksen päähenkilön kuvaus vastasi päivänselvästi kuvausta nykyaikaisista business-enkeleistä”* (eräs Kirjallisuuspiirin jäsen osallistuvan havainnoinnin aikana). Myös Kirjaston lukupiirissä teokseen liittyvässä tulkinnassa pyritään saamaan selville kirjailijan tarkoitusperät, ja huomiota kiinnitetään esimerkiksi teoksessa esiintyneisiin yksittäisiin lausahduksiin, joiden merkitystä pyritään ymmärtämään.

7.2.1.3 Lukemattomat luetut teokset ja muu kirjallisuus

Hartleytä (2002) ja Fisteriä (2005) noudattaen sekä Kirjallisuuspiirissä että Kirjaston lukupiirissä *muusta kirjallisuudesta keskustelu* ja kirjavinkkien jakaminen ja saaminen toisilta lukupiirin jäseniltä on tyypillistä. Luetusta keskustellessa haetaan viittauksia muihin teoksiin ja mahdollista samankaltaisuutta tai erilaisuutta johonkin aiemmin lukupiirissä luettuun teokseen. Usein varsinkin Kirjaston lukupiirin tapaamisten alussa jäsenet saattavat kertoa viimeaikaisista lukukokemuksistaan toisille ja suositella tiettyjä teoksia luettaviksi. Samoin varsinaisen lukupiirikirjan kohdalla keskustelu laajenee kummassakin piirissä usein keskusteluksi kirjailijan muusta tuotannosta. Muusta kirjallisuudesta keskustelu ja lukuvinkkien saaminen muilta merkitsee parhaimmillaan sitä, että monesti innokkaina lukijoina lukupiiriläisten on helpompi löytää luettavaa sekä klassikoiden että uutuuskirjojen laajasta joukosta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että luetusta keskustellaan lukupiireissä monipuolisesti kerrontateknisten seikkojen, tulkintaan liittyvien pohdintojen sekä muuhun kirjallisuuteen liittyvien huomioiden limittyessä toisiinsa. Luonteidensa erilaisuudesta huolimatta kummassakin lukupiirissä syntyy syvällisiä keskusteluita, joiden syntymiselle toisten lukupiiriläisten läpikotainen tunteminen ei ole edellytys. Kuitenkin keskusteluiden luonteessa voidaan etenkin lukupiirien jäsenten välisen erilaisen sosiaalisen kanssakäymisen luonteen vuoksi havaita eroja. Haastatteluvastauksissa korostui mielenkiintoisena seikkana ajatus, jonka mukaan luetusta keskustellessa ja omaa lukukokemusta esille tuotaessa tuodaan väistämättä esiin myös piirteitä omasta itsestä ja persoonasta. Seuraavassa alaluvussa kuvataan tarkemmin, kuinka henkilökohtainen ja yhdessä luettu limittyvät keskusteluissa toisiinsa.

7.2.2 Maailmasta ja minästä

González (1997, 240) on havainnut, että lukupiireissä luettuihin teoksiin liittyvässä keskustelussa jäsenet hyödynsivät henkilökohtaista tietämystään sekä kokemuksiaan saavuttaakseen paremman ymmärryksen luetusta. González ei kuitenkaan tarkenna sitä, mitä lukupiirien jäsenet tarkoittivat näillä henkilökohtaisen elämän kokemuksilla ja kuinka suuri merkitys niillä oli luettuun liittyvän tulkinnan tekemisessä. Tässä tutkimuksessa etenkin Kirjaston lukupiirin jäsenten haastatteluissa ilmeni alusta lähtien melko selkeästi toistuvana teemana tutustuminen muihin lukupiiriläisiin luettujen teosten välityksellä. Kuten jo aiemmin on tuotu esiin, ei Kirjaston lukupiirissä ole ollut haastateltavien mielestä tapana käydä läpi henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioista juuri

lainkaan. Lukupiirin jäsenten välillä vallitseva tuntemattomuus kuitenkin rakoilee ajoittain lukupiirin jäsenten käyttäessä teokseen liittyvää tulkintaa muille julki tuodessaan elementtejä omasta elämästään, persoonallisuudestaan tai luonteenpiirteistään. Varsin usein jokin teoksessa esiintynyt seikka toimii *sillanrakentajana* teoksen maailman ja lukupiirin jäsenen maailman välisenä yhdistävänä tekijänä. Sillanrakentaja tarkoittaa jotain teoksessa esiintynyttä elementtiä, jonka välityksellä luettua reflektoidaan oman elämän kautta paljastaen siitä samalla jotain muille lukupiirin jäsenille.

”Toisten elämästä ei juurikaan tiedetä, mutta kirjojen kautta toisista saadaan vähitellen tietää enemmän. Kirjat toimivat näin ollen välineinä tutustumiseen.” (haastattelu S/1)

”Niin kyllä mun mielestä niitten kirjojen kautta on erilaisia juttuja tullut ja kyllä mä jotenkin aattelen jotenkin niin että ne on niitä häivähdyksiä ja sitten niissä viivytään vähän aikaa ja annetaan se tila ja sitten palataan vähän niinkun siihen asiaan tai siihen kirjaan mitä ollaan oltu puhelemassa.” (haastattelu S/7)

Lukupiirin jäsenten persoonallisen elämän heijastajina sillanrakentajat tulevat erityisesti esiin silloin, kun lukupiirin jäsenet ovat toisilleen suhteellisen vieraita. Esimerkiksi Kirjallisuuspiirissä vastaavanlaisia sillanrakentajia ei havaittu haastatteluissa eikä osallistuvan havainnoinnin aikana, minkä voidaan sanoa johtuvan eroista kahden lukupiirin jäsenten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Kirjallisuuspiirissä ei ole tarvetta sillanrakentajille, sillä jäsenten välinen verrattain välitön sosiaalinen kanssakäyminen ja pitkä yhteinen historia mahdollistavat myös sellaisista asioista keskustelemisen, jotka eivät liity luettuun teokseen. Sen sijaan Kirjallisuuspiirissä sekä haastatteluissa että osallistuvassa havainnoinnissa ilmeni selkeästi luettujen teosten toimiminen usein lähtökohtana keskusteluille, jotka yhdistyvät pian laajempiin aiheisiin:

”Niin ja sitten kun meillä ne kysymykset ei oo tietystikään pelkästään niis kirjois, kylhän ne laajenee niinkun tämmösiks elämän mittasiks kysymyksiks, mitä kukakin sinne tuo niin siitä saattaa syntyä hyvin laaja keskustelu eikä se nyt aina pysy niissä kirjan rajoissa ollenkaan.” (haastattelu K/4x)

”Ja sit se aina yhdistyy se kirjan teema siihen elämään mikä on, totta kai se rönsyy siitä, et se joku teema tai ajatus siitä et miten se on nyt se sama ajatus tai miten se on

muuttunut tai et kyllä siitä tulee semmosta yleistä maailman peilaamista tai ihmisenä olemisen peilaamista.” (haastattelu K/5y)

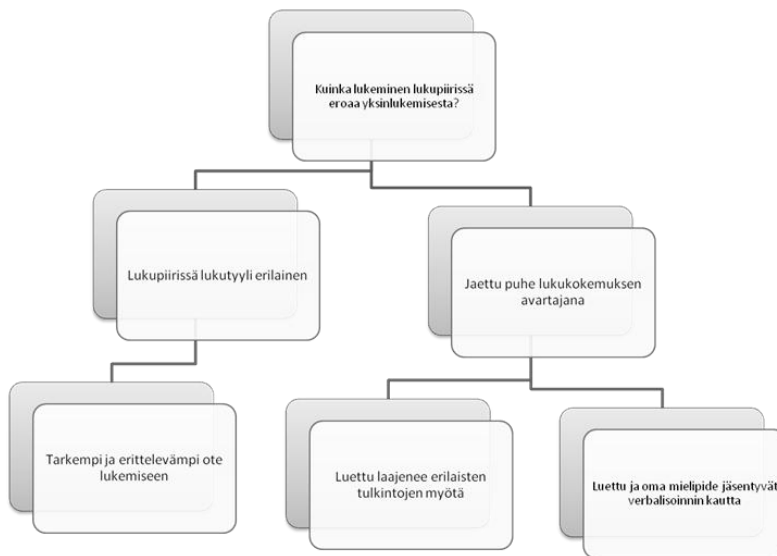
Ainoastaan Long (2003, 110) on kiinnittänyt huomiota siihen, millainen merkitys lukupiirin keskusteluilla loppujen lopuksi on lukupiirin jäsenille. Lukupiirin keskusteluja voidaan tarkastella muunakin kuin mukavana sosiaalisena yhdessäolona ja kirjallisuuteen tutustumisena. Longin (2003, 110) mukaan lukupiiri voi parhaimmillaan edesauttaa itsetuntemuksen kehittymistä, kun luettujen teosten teemoja peilataan omaan elämään. Huolimatta erilaisuudestaan sekä osa kirjallisuuspiiriläisistä että osa Kirjaston lukupiiriläisistä toi esiin lukupiirien keskustelut oman persoonallisen itsetutkiskelun mahdollistavina tapahtumina. Tämä huolimatta siitä, että lukupiireissä keskustellaan ennen kaikkea kirjallisuudesta. Lukupiirin tapaaminen on sosiaalinen kokemus, jossa ihmiset ovat aidosti läsnä toinen toistensa kanssa. Jaettaessa lukukokemusta kollektiivisesti voidaan ajatella, että samalla jaetaan aina myös jotain siitä subjektiivisesta minästä, joka lukutilanteessa on käynyt keskustelua tekstin ja kirjailijan kanssa:

”Aina kun puhutaan kirjasta, puhutaan myös itsestä. Välillä sitä oikein miettii et kuinka paljon mä oikeestaan puhun itsestä kun puhun tästä kirjasta.” (haastattelu K/5y)

Luetusta keskustelun kautta voidaan nähdä välähdyksiä muiden lukupiirin jäsenten mielen maailmaan ja myös omaan sisimpään. Esimerkiksi oman puheenvuoron jännittämistä Kirjaston lukupiirissä voidaan selittää osittain sillä, että kertoessaan omia, henkilökohtaisia kokemuksiaan lukemastaan antaa jäsen samalla myös muille jotain itsestään, vieraammassa piirissä tämä voi herättää erilaisia tunteita. Lukupiirin keskustelut sekä kirjallisuudesta että muista aiheista voidaankin tiivistää siten, että niissä on läsnä henkilökohtainen suhteutettuna sosiaalisuuteen. Luettaessa teoksia yksin tehdään niistä tulkintaa omien henkilökohtaisten intressien ja elämäkokemusten sekä – arvojen pohjalta ja näin ollen käsitellään ajoittain hyvinkin henkilökohtaisia asioita. Lukupiirin tapaamisessa tämä itse tehty tulkinta ja lukukokemus puetaan sanoiksi sekä esitellään se muille lukupiiriläisille, jotka voivat reflektoida sitä omiin tulkintoihinsa. Sosiaalisuus mahdollistaa lukukokemuksen syventämisen lisäksi itsereflektion. Vaikkei lukupiirissä suoranaisesti keskusteltaisi jäsenten henkilökohtaisesta elämästä, voidaan lukupiiriläisten kommentteissa usein nähdä heijastumina omasta henkilökohtaisesta elämästä. Siksi lukupiirien keskusteluiden merkitystä kuvattaessa on tärkeää huomioida sosiaalisten ja kirjallisuuteen liittyvien tarpeiden lisäksi myös kuvatun kaltaiset itsetuntemuksen kasvattamiseen liittyvät, usein varsin tiedostamattomat mahdollisuudet.

7.3 Lukukokemus lukupiirin jäsenenä

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, kuinka lukeminen lukupiirin jäsenenä eroaa yksinlukemisesta. Tutkimuksissa (kts. Barstow 2003, Hartley 2002, Rehberg Sedo 2002 & 2003) on todettu lukemisen lukupiirissä eroavan merkittävästi yksinlukemisesta. Kuitenkaan aiempi tutkimus ei ole tarkemmin kuvannut yksityiskohtaisemmin piirteitä, jotka muuttavat lukemista lukupiirin jäsenenä suuntaan tai toiseen. Tässä tutkimuksessa näitä yksityiskohtaisempia piirteitä kartoitettiin ja lukupiirin jäsenten kokemia eroja yksin- ja lukupiirin jäsenenä lukemisen välillä voidaan kuvata seuraavan kuvion avulla:

Kuvio 7. Lukeminen lukupiirin jäsenenä.

Lukupiirissä lukemisen ja yksinlukemisen väliset erot muodostuvat kahdessa vaiheessa:

1. itse lukemistapahtuma lukupiirin jäsenenä on usein erilainen aiheuttaen *muutoksia lukupiiriläisten lukutyylissä*
2. lukupiiritapaamisissa *jaettu puhe avartaa lukukokemusta*.

7.3.1 Erilainen lukemistyyli lukukokemuksen muuttajana

Haastatelluista lukupiiriläisistä 10 kertoi lukevansa lukupiirissä kullakin kerralla käsiteltävänä olevaa teosta eri tavoin kuin muita teoksia. Lukupiirin tuleva keskustelu toimii kannustimena *lukea lukupiirikirjaa tarkemmin ja huolellisemmin* sekä pyrkiä saavuttamaan teoksesta kattava ymmärrys tulevaa keskustelua varten. Useat lukupiiriläiset kuvasivat tarkemman lukutyylin tarkoittavan etenkin kirjailijan teokseen sijoittamien, piilossa olevien merkitysten tunnistamista:

”Lukupiirikirjaa luetaan myös tarkemmin kuin muita kirjoja, sillä lukupiirikirjasta pyritään saavuttamaan myös rivien väleihin kätkeyty merkitys.” (haastattelu S/1)

”Sittehan sitä lukee sillai tarkkaavaisena että mieltii että mitähän tästä sanoo, että tarkkailee vähän niitä vihjeitä mitä siinä annetaan.” (haastattelu S/2)

Lukupiirikirja pyritään hahmottamaan lukiessa kokonaisuutena, ja jotta keskustelussa kyettäisiin nostamaan esiin itseä kiinnostaneet seikat, saatetaan lukupiirikirja lukea toisinaan jopa kahteen kertaan.

”Ja se kyl auttaa, mulla ainakin se toinen lukeminen auttaa siihen kirjaan sisälle pääsyyn, vaikka mä en ehtis koko kirjaa toiseen kerta lukee, jo se uudestaan alottaminen, sata ensimmäistä sivua, se auttaa jo taas enemmän hahmottamaan sitä kirjaa, mulla se usein vaatii sen kirjan hahmottaminen niin kun kaks lukemista. Ja voi olla että siihen suhtautuu niin kun tietyssä mielessä vakavammin, kun se on siinä lukupiirissä, siitä sais jotain enemmänkin irti. Jos ei olis lukupiiriä niin en tiä kuinka usein sen sitten ottais sen kirjan toiseen kertaan.” (haastattelu K/4x)

Tuleva keskustelu toimii sekä Kirjaston lukupiirissä että Kirjallisuuspiirissä selkeästi kannustimena pysähtyä teoksen äärelle normaalia enemmän, keskittyen ja kokonaisuutta hahmottaen. Huolimatta tästä melko yhteneväisestä linjasta oli Kirjaston lukupiirin ja Kirjallisuuspiirin välillä havaittavissa selkeä ero siinä, kuinka vahvasti teosten lukemiseen lukupiirissä sitoudutaan. Enemmistö (6 haastateltavaa seitsemästä) haastatelluista Kirjaston lukupiiriläisistä kertoi lukevansa lukupiirikirjan aina loppuun asti, vaikkei luettavana oleva teos miellyttäisi itseä täysin. Lukupiirikirjan lukemiseen ollaan sitoutuneita ja sitä pidetään tehtävänä, jota ei helposti ohiteta. Lukupiirikirjan lukemisessa on neljän Kirjaston lukupiiriläisen mielestä toisinaan viitteitä suorittamisesta, mutta suorittaminen halutaan ryhmän vuoksi viedä loppuun asti. Itsestä epäkiinnostavat teokset halutaan lukea ennen kaikkea ryhmän vuoksi, sillä

”sosiaalinen tapaaminen muiden lukupiirin jäsenten kanssa on kantava voima, jonka avulla teokset saa luettua loppuun silloinkin, kun ne eivät ole oman maun mukaisia ja muut piirin jäsenet ja lukupiiri toimivat kannustimena lukea loppuun myös sellaisia teoksia, jotka eivät varsinaisesti miellytä itseä.” (haastattelu S/1)

Kirjallisuuspiirissä teosten lukemiseen sitä vastoin suhtaudutaan useimmiten siten, että luettavana oleva teos pyritään lukemaan tai ”kahlaamaan läpi”, mutta mikäli teos ei tunnu itseä miellyttävältä, ei teosta lueta loppuun vain tulevan keskustelun vuoksi:

”Jos mä koen että mä en pidä siitä niin kyl mä sen jätän sen lukematta, en mä sen piirin takia sitä niinkun lue.” (haastattelu K/2)

”Mä saatan olla että mä annan vielä yhden mahdollisuuden mut sit mä vaan jätän, en mä lue jos ei se tunnu sellaselta.” (haastattelu K/5y)

Eroa suhtautumisessa luettavana oleviin teoksiin voidaan selittää sillä, että Kirjallisuuspiirissä teos toimii usein vain lähtökohtana keskustelulle ja on osa tapaamista. Kirjallisuuspiirin tapaamisissa keskustelua muista aiheista riittää runsaasti, eikä teoksen käsittely jokaisella tapaamiskerralla ole tärkeimmässä roolissa. Kirjaston lukupiirissä teoksen käsittely on jokaisella kerralla kaikkein tärkein syy ihmisten yhteen kokoontumiselle. Näin ollen teoksen lukeminen koetaan keskeiseksi yhteisen keskustelun kannalta.

7.3.2 Jaettu puhe lukukokemuksen avartajana

Lukemistapahtuman lisäksi lukeminen eroaa yksinlukemisesta lukupiirissä tapahtuvan keskustelun vuoksi. Kuten jo aikaisemmin edellisten tutkimuskysymysten käsittelyn aikana on käynyt ilmi, merkittävä anti lukupiiriin kuulumisessa on luetusta tehdyn *tulkinnan laajentuminen* yhteisen keskustelun ja muiden mielipiteiden kuulemisen myötä. Saman teeman voidaan sanoa näkyvän vahvasti myös kolmannen tutkimuskysymyksen tuloksissa. Ryhmässä jaettu puhe avartaa lukukokemusta ja laajentaa luetusta tehtyä tulkintaa. 11 haastateltavaa kuvasi lukukokemuksensa muuttumista juuri luettuun liittyvän tulkinnan laajentumisen myötä. Erilaisten tulkintojen kuuleminen lisää avarakatseisuutta luettuun ja tuo uusia elementtejä teosten analysointiin.

”Mihinkä on liittynyt jotakin oivalluksia, tai sitten mitä ei oo käsittänyt, mikä on ihmetyttänyt tai mikä on inhottanut, niin sitten kun tietää että sitä käsitellään siellä lukupiirissä, niin siinä on niin kuin semmonen uteliaisuus että miten ne muut on tän, sitä niin kuin odottaa sitten, miten muut on kokenu.” (haastattelu S/6)

”Kyllä se keskustelu aina avaa uusia puolia ja semmosia näkymiä mitä ei ehkä aina niin tuu ajatelleeks. Et kyllä mä uskon että se kehittää se kirjallisuuspiirikin taitoo lukee ja tietysti se itse lukeminen. Ei kaikkea tarvitse itse kokea.” (haastattelu K/4y)

Oman puheenvuoron käyttäminen lukupiirin keskustelussa johtaa lukukokemuksen parempaan jäsentymiseen. Lukupiirissä luetusta teoksesta tehty tulkinta tehdään eksplisiittiseksi eli puhutaan auki ja *verbalisoidaan* muille ryhmän jäsenille, minkä voidaan nähdä *jäsentävän omaa luetusta tehtyä tulkintaa* entisestään. Kertoessaan ryhmän jäsenille teokseen liittyvistä havainnoista ja vaikutelmista jäsenet joutuvat pohtimaan tarkemmin, minkä vuoksi jokin asia teoksessa sai aikaan tietynlaisia reaktioita tai ajatuksia. Lukukokemuksen laajeneminen lukupiirissä ei siis näin ollen liity yksinomaan muiden mielipiteiden kuulemiseen, vaan myös oman ääneen lausutun mielipiteen kuulemiseen:

”Se on ihan totta, kun aikansa sitä pyörittelee sillai verbaalisesti, niin yhtäkkiä siitä löytääkin jonkun ihan uuden jutun, koska se ajatus nousee ikään kuin uudelle tasolle sen verbalisoinnin myötä. Kyllä, ilman muuta käy näin. Kyl se just se jaettu puhe on just sitä mikä nostaa sitä ajatteluakin uudelle tasolle. Kyllä mä oon ainakin kehittyny lukijana.” (haastattelu K/5y)

Yhteenvetona voidaan todeta, että lukeminen lukupiirin jäsenenä tuottaa eroja niin lukemistapahtumaan kuin luetusta saatuun kokemukseen ja tulkintaan. Perinteisesti yksinlukeminen voidaan nähdä keskusteluna lukijan, kirjailijan ja tekstin välillä. Lukupiirissä tähän keskusteluun yhdistyy jo kajastus tulevasta sosiaalisesta tilanteesta, jossa oma mielipide eksplikoidaan muille ryhmän jäsenille. Lukupiirin tapaamisessa jaetussa puheessa yhdistyvät sekä muiden että itse tehdyt, ääneen lausutut tulkinnat, jotka voivat viedä lukukokemuksen ja ajattelunkin uudelle tasolle.

8 SOSIAALINEN KANSSAKÄYMINEN LUKUPIIREISSÄ

Tässä luvussa esitetään vastaus neljanteen ja viimeiseen tutkimuskysymykseen, joka pyrki selvittämään lukupiirin jäsenten välisen sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä lukupiirin jäsenille. Vastaus esitetään kahden erilaisen lähestymistavan avulla. Ensin lukupiirien jäsenten välistä sosiaalista kanssakäymistä kuvataan osana pienryhmän toimintaa. Tutkimusaineiston lähempi tarkastelu paljasti tutkimuksen lukupiirit verraten erilaisiksi pienryhmiksi, joissa myös jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen sai erilaisia merkityksiä. Toiseksi esitetään tutkimusaineiston perusteella laadittu typologia lukupiirin jäsenistä, joilla sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirissä saa erilaisen merkityksen riippuen tavoiteorientaation sekä toiminnan sisällöllisen orientaation asteesta.

8.1 Lukupiirit sosiaalisina pienryhminä

Haastateltavat mainitsivat jokaisen teeman yhteydessä sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeänä osana lukupiirin toimintaa. Lukupiireissä rakentuva sosiaalisuuden kokemus voidaan tutkimusaineiston perusteella kuvata kahden keskeisen elementin avulla. Sosiaalisuus lukupiireissä rakentuu

1. lukupiiriläisten suhteissa muihin lukupiirin jäseniin
2. ryhmässä muodostuvan sosiaalisen kokemuksen kautta.

Lukupiiriläiset kokevat lukupiirin jäsenet usein merkityksellisiksi henkilöiksi omassa sosiaalisessa elämässään, mutta merkityksellisyys ei useinkaan liity ystävyysuhteiden kehittymiseen lukupiirin jäsenten välille. Lukupiirien jäsenet pohtivat omaa suhdettaan muihin lukupiiriläisiin pyrkien tunnistamaan eroja tuttavuuden sekä ystävyyden kehittymisen edellytysten välillä. Etenkin Kirjaston lukupiirissä suhde lukupiirin jäseniin koettiin poikkeuksetta tuttavuudeksi, joka sai erilaisia merkityksiä haastateltavan elämässä riippuen haastateltavan lukupiiriin kuulumisen lähtökohdista. Eräs haastateltava kuvasi lukupiirin muodostavan lähes kokonaan hänen työ- ja perhe-elämän ulkopuolisen sosiaalisen elämänsä, kuitenkin monet tekivät selkeän eron muiden ystävyysuhteidensa ja lukupiirituttavuuksiensa välille. Aiemmassa kirjallisuudessa (kts. Fister 2005 & Rehberg Sedo 2003) lukupiirit on usein nähty hedelmällisinä paikkoina uusien ystävyysuhteiden muodostumiselle. Kuitenkin tutkimusaineiston perusteella voidaan sanoa, että ystävyysuhteiden kehittyminen lukupiirin jäsenten välille vaatii sitä, että lukupiirin jäsenet avaavat persoonallisuuttaan ja omaa elämäänsä vastavuoroisesti ryhmässä, jolloin molemminpuolinen toisen ihmisen tuntemus pääsee kehittymään.

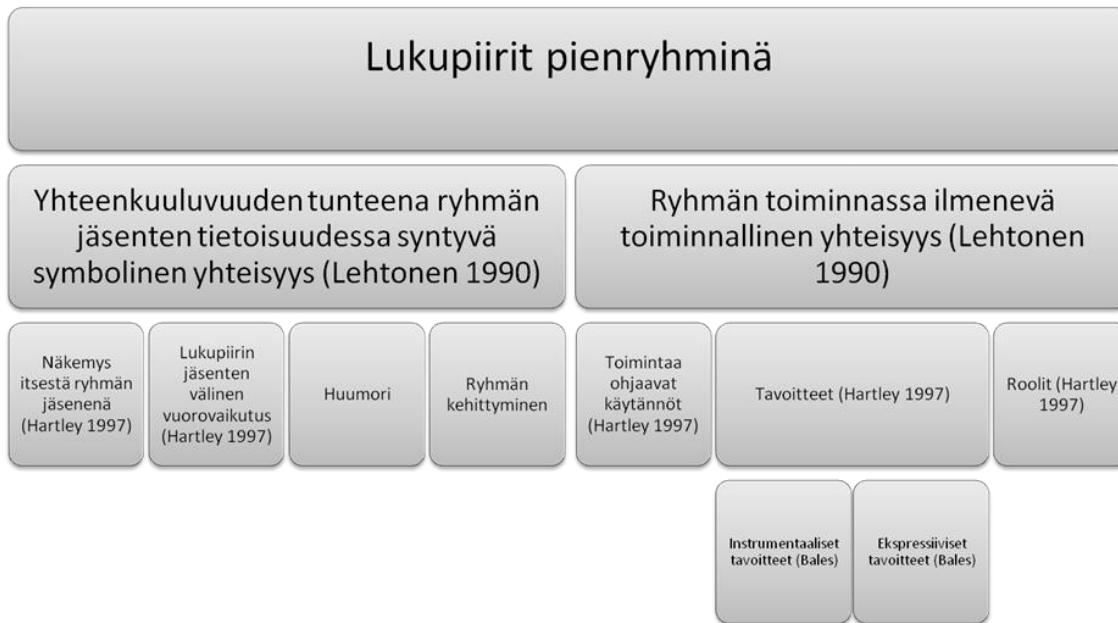
”Mun mielestä tää meidän piiri, kun me ihan vieraat ihmiset tultiin yhteen ja tavataan niinku puolitoista tuntia --- niinku yhteisessä tilassa. Ja vaikka meitä yhdistää kylläkin se luettu kirja muttei välttämättä mikään muu, niin se on aika pintapuolista sillä tavalla, se pintapuolisuus syntyy musta siitä tilanteesta, että ihmiset, enkä varmaan minäkään halua tai tohdi niinkun, kuinka mä sanoisin, pitäis antaa pikkusen enemmän ittestään että sais myös enemmän. --- Me ollaan kyllä vieraita toisillemme.” (haastattelu S/7)

Ystävyys-suhteita kuvatessaan haastateltavat toivatkin usein esiin halun tavata toista ihmistä tämän itsensä vuoksi sekä ystävien välisen toista tukevan asenteen elämän vaikeissa tilanteissa. Kirjaston lukupiirissä lukupiirin jäseniä ei koettu niin läheisiksi, että heille olisi jaettu henkilökohtaisia vaikeita asioita. Kirjallisuuspiirissä jäsenten välinen sosiaalisuus sai kirjavampia muotoja, sillä seitsemästä kaksi kuvasi Kirjallisuuspiirin jäseniä ystävikseen, kaksi haastateltavaa kuvasi osan Kirjallisuuspiirin jäsenistä olevan ystäviä ja osan tuttaviksi, ja loput kolme haastateltua kirjallisuuspiiriläistä kuvasi Kirjallisuuspiirin jäseniä läheisiksi tuttaviksi, muttei ystävikseen. Voidaankin sanoa, että myös pitkään toimineessa lukupiirissä jäsenet asettavat siinä kehittyneet ihmissuhteet erilaiseen merkitykseen. Eräs Kirjallisuuspiirin jäsen kuvaa ajatuksiaan seuraavasti:

”Mä en kyl sanois et ne on mun ystäviä. Riippuu tietysti miten sen määrittelee mutta ei, en mä sitä niin koe. Ne on kyllä tärkeitä ja läheisiä, mutta ei niitä voi kuvata semmosiks ystäviks joiden kanssa, silloin sitä haluais tavata sen ihmisen takia muutenkin tietenkkin, ei, ei ne kyllä oo ystäviä.” (haastattelu K/5y)

Huolimatta siitä, että tutkimuksessa tarkasteltuja lukupiirejä voidaan useiden piirteiden vuoksi pitää verrattain erilaisina, yhdistää kumpaakin lukupiiriä olemus pienryhmänä. Kuten jo aiemmin on kuvattu, tutkimuksessa mukana olleiden lukupiirien pienryhmäominaisuuksia tarkasteltiin Hartleyn (1997, 22–23) esittämien kriteereiden mukaan (sivu 28). Lisäksi kartoitettiin Lehtosen (1990, 23–25) kuvaamia, ryhmissä mahdollisesti ilmeneviä yhteisyyden muotoja, toiminnallista sekä symbolista yhteisyyttä. Seuraavaksi lukupiireissä ilmenevää sosiaalisuuden kokemusta kuvataan siten, että tutkimusaineistoa on analysoitu yhdistämällä Hartleyn (1997, 22–23) sekä Lehtosen (1990, 23–25) näkökulmat pienryhmäkriteereistä sekä yhteisyyden eri muodoista. Lukupiirien tavoitteiden kuvaamisessa on käytetty apuna Balesin (Lahikaisen & Pirttilä-Backmanin 2000, 156 mukaan) esittämää jakoa, jonka mukaan ryhmien tavoitteet voidaan jakaa *instrumentaalisiin*,

välineellisiin sekä ekspressiivisiin, jäsenten viihtyvyyteen liittyviin tavoitteisiin. Lukupiirejä voidaan kuvata pienryhminä seuraavan jäsennyksen avulla:

Kuvio 8. Lukupiirit pienryhminä.

Jäsennyksen mukaan lukupiirissä ilmenevä *toiminnallinen yhteisyys* konkretisoituu lukupiirien *yhteisesti sovituissa käytännöissä* sekä *lukupiirien jäsenten erilaisissa rooleissa*. Lukupiirien *toiminnan tavoitteet* toimivat samoin eritoten toiminnallisen yhteisyyden ilmentäjinä. Lukupiirien instrumentaalisina tavoitteina voidaan tutkimusaineiston mukaan nähdä kirjallisuuden tuntemuksen syventäminen ja aiemmin tuntemattomaan kirjallisuuteen tutustuminen, luettuihin teoksiin liittyvän analysointitaidon sekä tarkemman lukemistyylin oppiminen ja itseilmaisun kehittyminen keskusteluissa sekä keskustelukulttuurin ylläpitäminen. Ekspressiiviset tavoitteet sitä vastoin liittyvät lukupiirien jäsenten haluun pysyä ja viihtyä ryhmässä. Lukupiirien ekspressiivisinä tavoitteina voidaankin tutkimusaineiston mukaan nähdä rentoutuminen ja hauskan pitäminen, sosiaalisten kokemusten saaminen sekä voimaannuttavan työelämän vastapainon kokeminen.

Symbolista yhteisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta rakennetaan lukupiireissä etenkin yhteisen *huumorin* ja *yhteisen historian kautta*. Etenkin Kirjallisuuspiirissä lukupiiriläisten välisen huumorin avulla yhteisöä ja yhteisyydenkuuluvuuden tunnetta rakennetaan jokaisen tapaamisen aikana. Lukupiirien kehittyminen ajan kanssa merkitsee myös lukupiirien jäseniä yhdistävän ”lukupiirihistorian” kehittymistä, millä on symbolista yhteisyyttä luova vaikutus. Lukupiiriläisten *näkemyks itsestään ryhmän jäsenenä* ja ryhmään kiinnittyminen ovat myös lukupiiriläisiä tietoisesti yhdistäviä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta luovia tekijöitä.

8.1.1 Kirjaston lukupiiri pienryhmänä

Kirjaston lukupiirissä korostuu toiminnassa syntyvä toiminnallinen yhteisyys. Lukupiirillä on toimivat, alusta lähtien voimassa olleet käytännöt, joihin jäsenet ovat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä. Kirjavalinnan kiertäminen jäseneltä toiselle on tasapuolinen keino antaa jokaiselle mahdollisuus saada oma äänensä kuuluviin. Keskusteluissa jokainen saa puheenvuoron eikä siitä tarvitse kilpailla. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti kerran kuukaudessa kirjaston tiloissa, jolloin kokoontumisiin osallistuminen on helppo suunnitella etukäteen.

Lukupiirissä selkein rooli on ryhmän vetäjällä, joka huolehtii käytännön järjestelyistä, yhteydenpidosta kirjastoon sekä esimerkiksi kirjailijavierailuista. Myös tapaamisissa vetäjä johtaa keskustelua pitäen sen sallitun aikarajan puitteissa. Muista lukupiirissä ilmenevistä rooleista haastatteluissa saatiin hyvin varovaisia kuvauksia. Lukupiiriläiset eivät pääsääntöisesti joko halunneet lähteä erittelemään muiden jäsenten rooleja, tai vaihtoehtoisesti eivät tunnistanee ryhmästään vielä selkeästi eri jäsenillä erottuvia rooleja. Osallistuvan havainnoinnin aikana lukupiirissä erottui tutkijan näkökulman mukaan kolmen henkilön muodostama ydinjoukko, joka vei keskustelua eteenpäin ja loi huumorin avulla tunnelmaa kevyemmäksi. Tavoitteissa Kirjaston lukupiirissä korostuu instrumentaalisuus, mikä tulee esiin jo lukupiirin kirjatussa ”toiminta-ajatuksessa”: *”Lukupiiri on kirjoista kiinnostuneiden ihmisten kohtaamispaikka, jossa puheenaiheemme liittyvät kirjoihin.”* Kirjaston lukupiiri antaa kirjoista kiinnostuneille ihmisille mahdollisuuden keskustella kirjallisuudesta ja syventää siihen liittyvää tietämystään. Jäsenet myös viihtyvät ryhmässään, sillä lukupiirin ydinryhmä on säilynyt samana koko lukupiirin toiminnan ajan.

Symbolisen yhteisyyden voi Kirjaston lukupiirissä sanoa olevan kehittymässä. Haastatelluista lukupiiriläisistä kuusi kuvasi kokevansa tärkeänä seikkana lukupiirissään tunteen kuulumisesta yhteiseen ryhmään:

”No siitä se varmaan on, että me ollaan meidän lukupiiri.” (haastattelu S/4)

Jäsenten välinen vuorovaikutus on ryhmän käytäntöjen mukaisesti vielä hieman varovaista, mutta merkkejä kehittymisestä rohkeampaan ja avoimempaan suuntaan on havaittavissa. Kolme haastatelluista kuvasi sattumanvaraisia tapaamisia ryhmän ulkopuolella ja mukavia yhdessä vietettyjä hetkiä. Eräs lukupiiriläinen kuvasi kokevansa syvää hengenheimolaisuutta toisen

lukupiirin jäsenen kanssa. Kirjaston lukupiiriläiset kokivat tärkeänä yhteenkuuluvuuden tunnetta luovana tekijänä yhteisen lukupiirihistorian muodostumisen. Keskusteluissa saatetaan nykyisin viitata johonkin aiemmin luettuun teokseen ja palata siitä yhdessä tehtyyn tulkintaan:

”Mutta kyllä varmasti jonkinlainen historia, tai tän oman ryhmän historia alkaa jossain niinkun että...että tässä nyt tuli mieleen se niitten suhde siinä ja siinä kirjassa että jotain tässä oli samankaltaista...siis sillä lailla että tavallaan, että kun on jo monesta kirjasta yhdessä puhuttu niin sitten voidaan palata tähän kaikille tuttuun. Että silloin kun meitä suututti kun se tyttö siellä suostu koko ajan elämään sen miehen ehdoilla niin samalla lailla minua rupes tässä suututtaan että eiks se nyt vois...” (haastattelu S/5)

”Me ollaan luettu ne samat kirjat ja keskusteltu niistä samoista kirjoista että kyllä se on mun mielestä just se, ne kirjat. Et se on tavallaan se meidän historia ne kaikki kirjat mitä ollaan luettu.” (haastattelu S/2)

Kirjaston lukupiirissä ilmenevän symbolisen yhteisyyden osalta on tärkeä huomioida seikka, joka vaikuttaa ryhmän kiinteeyteen. Lukupiiri on alati avoin uusille jäsenille, jolloin lukupiirin tapaamisiin voi tulla uusia jäseniä milloin vaan. Vaikka uudet jäsenet otetaan avoimesti vastaan, aiheuttaa uusien jäsenten tulo ryhmään luonnollista uusien ja alkuperäisten jäsenten välistä varovaisuutta. Siksi Kirjallisuuspiiriin verrattuna Kirjaston lukupiirissä ryhmän koheesion syntyminen on vaikeampaa, koska ryhmä ei ole muilta suljettu.

8.1.2 Kirjallisuuspiiri pienryhmänä

Kirjallisuuspiiri on kahden toimintavuosikymmenensä aikana luonut omat käytäntönsä, joihin kuuluu tapaamisten rakenne ruokailuineen ja oheistoimintoineen. Kirjallisuuspiirin jäsenten välinen yhteenkuuluvuuden tunne ja ryhmähenki on nähtävissä kaikissa ryhmän käytännöissä ja toiminnoissa, jotka ovat piiriläisten mielestä *”näitä meidän traditioita”* (haastattelu K/2) ja *”meidän tätä kulttuuria”* (haastattelu K/1). Tavoitteissa korostuu ekspressiivinen ryhmässä viihtyminen kirjallisuuden ollessa tapaamisten lähtökohtana. Kirjallisuuden rooli tapaamisten välillä vaihtelee paljon, toisinaan luetusta teoksesta keskustellaan pitkälle aamuyöhön kun taas toisinaan teos ohitetaan muutamalla nopealla huomautuksella. Kirjallisuuspiiriläiset tunnistavat toisistaan rooleja, joista selvimmät ovat kullakin kerralla isäntänä, emäntänä ja alustuksen pitäjänä toimivien roolit. Keskusteluissa ei ole selkeää johtajaa, vaan keskustelua vie eteenpäin se, ketä keskustelunaihe tai

esimerkiksi tietty seikka luetussa teoksessa askarruttaa. Kirjallisuuspiirin voidaankin sanoa kumoavan osittain Barstowin (2003, 6) väitteen, jonka mukaan lukupiiri tarvitsee toimiakseen selkeästi erottuvan johtajan.

Symbolisesta yhteisyydestä selkein ulospäin havaittava merkki on Kirjallisuuspiirin huumori, jota ilmentää tapaamisten tärkeä ohjelmanumero, kirjavalinta. Long (2003, 135) on havainnut, että kirjavalinnan prosessi on erittäin tärkeä ryhmän koheesion muodostumiselle. Luettavia teoksia valitessaan ryhmä neuvottelee samalla siitä, minkälaista kirjallisuutta se ryhmänä arvostaa niin paljon, että sitä valitaan luettavaksi sekä yhteisesti keskusteltavaksi. Verrattaessa Kirjallisuuspiirin kirjavalintaa Kirjaston lukupiirin kirjavalintaan on ilmeistä, että Kirjaston lukupiirin demokraattinen kirjavalinta ei edistä ryhmän kiinteyden muodostumista, sillä sen kirjavalinta kuvastaa enemmän yksittäisen jäsenen neuvottelun tulosta kuin koko ryhmän yhteistä ajatus- ja arvomaailmaa kirjallisuudesta.

Kirjallisuuspiirissä kirjavalinta on värikäs, jopa useita tunteja kestävä prosessi, jossa jäsenet yrittävät saada oman kirjaehdotuksensa äänestyksessä olevien kirjojen joukkoon käyttäen hyväkseen huumorin värittämää manipulaatiota ja liittoutumista monien muiden keinojen joukossa:

”Kauheella riitelyllä. Se vie suurimman osan ajasta aina se kun jokaisella on aina kauhea määrä ehdotuksia tullessaan, kaikki lukee muutenkin paljon, niin sitten kaikki ehdottaa sitä omaansa, ja sitten joku valitaan olevinaan, ja sitten taas joku rupee sanoon että jos ei sittenkään otettais sitä että katotaas nyt näitä vielä. Joskus on menty äänestykseen sitten ja annetaan pisteitä että kuinka monta antaa millekin kirjalle ja sitten valitaan se mikä saa eniten pisteitä. Se vie kyllä, monta kertaa joutunu lähteen pois ennen kuin on päätetty kirja, jälkeenpäin sitten viimesiltä kuulee että mikä se nyt sitten on se kirja.” (haastattelu K/3)

”Ja se on semmonen ohjelmanumero, siinä voi vähän urheilla ja koittaa uittaa omaa näkemystään jollain juonikkaalla tavalla.” (haastattelu K/5x)

”Ja hankkia liittolaisia ja järjestää uusintaäänestyksen.” (haastattelu K/5y)

”Ja taktikoida sitten, miten äänestys tehdään.” (haastattelu K/5x)

”Se on yleensä hirveen hauskaa se valinta, siinä ei o mitään tolkkua, se on juuri sitä.” (haastattelu K/1)

Huumorin luoman yhteishengen ohella Kirjallisuuspiiri on tärkeä jäsenilleen myös peilauskohteena, johon verrata omia elämänarvoja ja valintoja:

”Ja sit tää on joku identiteetti-asia, et siellä on vahvistunu joku tämmönen ajatus että mimmosia, niinkun elämäntavan valintana, et mä miellän, et mä oon ihminen joka lukee kirjoja, et minä en ole ihminen, joka katsoo televisiota, minä olen ihminen joka lukee kirjoja. Ikään kuin tavoittelis jotain, kulttuuripersoona, jollakin tavalla et on tämmönen niinkun..et on se semmonen identiteetti, et jos sitä ihan oikeesti haluaa purkaa, niin tällaseenhan se menee, että mä oon niin kun jotenkin tämmönen kirjaihminen, enkä ihan tämmönen mikään pintaliittoi ihminen, ihan oikeasti, et näin se..tätä siinä varmaan niin kuin tavoittelee, et mitä haluais olla.” (haastattelu K/5y)

Lopulta jäsenten välinen symbolinen yhteisyys näyttäytyy tulevaisuuteen suuntautuvissa keskusteluissa, joissa pohditaan syvästi tulevia vuosia, jälleen huumorin värittämänä:

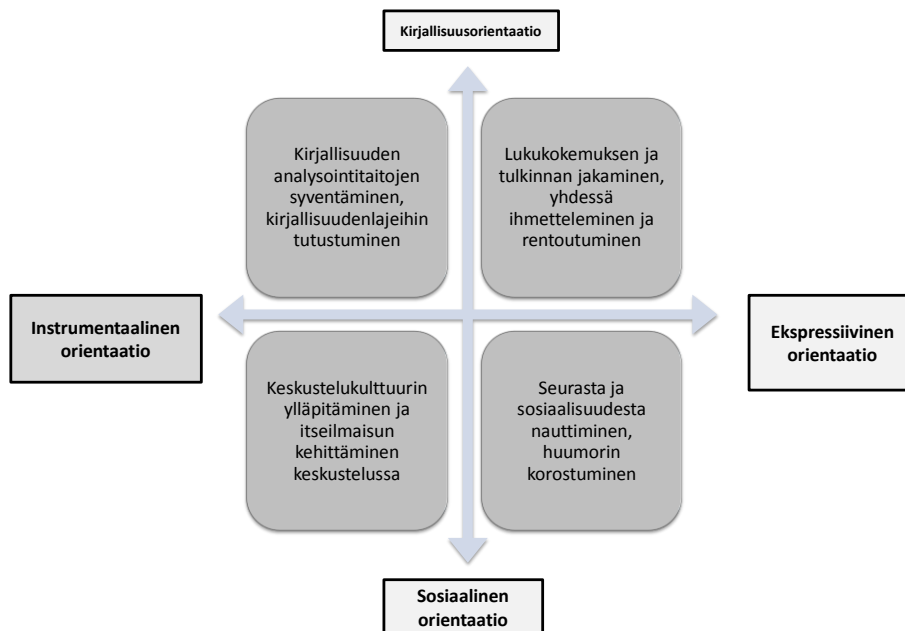
”Me ollaan joskus jopa mietitty sitä että yks meiän suunnitelma on se että me vallataan Koukkuniemestä se rannassa oleva rakennus ja me kalustetaan se itellemme ja valitaan sinne henkilökunta ja me ollaan tästäkin tehty suuret suunnitelmat. Mutta sitä ennen me ollaan näitä kaikkia leikitelty ajatuksella että mitäs sitten kun tullaan siihen huonoon kuntoon ja nää nuoret kokee meidät vaan huoltosuhteen kovenemisena että jos oltais viisaita niin nyt tehtäis se että ostettais joku vanha kansakoulu ja lähettäis sinne rakentaa jokaiselle se oma pesä mut sitten olis ne yhteiset fasiliteetit sitten siellä. Kaikkia tämmösiä niin kuin unelmoitu, tuskin se toteutuu koskaan...” (haastattelu K/1)

”Kyllä se ilmenee just näissä jutuissa, et mitä me sitten vanhoina pappoina, joita me aletaan jo aika lailla olemaan, et mitä me aiotaan tehdä. Et siitä on kaikennäköistä herjaa aina heitetään.” (haastattelu K/4x)

8.2 Lukupiirin jäsenyydet

Neljättä tutkimuskysymystä varten aineiston analyysia syvennettiin teemoittelun ja luokitusten jälkeen tyypittelyyn, jonka toteuttaminen on kuvattu alaluvussa 6.1.1 (s. 61). Tyypittelyssä tutkimuksessa mukana olleet lukupiiriharrastajat asetettiin nelikenttään, jonka ulottuvuuksina ovat:

- tavoiteorientaation ulottuvuus, jonka ääripäinä ovat instrumentaalinen ja ekspressiivinen orientaatio
- toiminnan sisällöllisen orientaation ulottuvuus, jonka ääripäinä ovat kirjallisuusorientaatio sekä sosiaalinen orientaatio.

Kuvio 9. Lukupiirin jäsenyydet.

Tyypittelyssä lukupiiriläisistä erotettiin neljä tyyppiä, joilla sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirissä saa eri merkityksen riippuen painotuksista nelikentän kahdella ulottuvuudella. Seuraavassa neljä lukupiiriharrastajatyyppeä esitetään suhteessa sosiaalisen kanssakäymisen merkitykseen.

Kirjallis-instrumentaalinen lukupiiriläinen (2 haastateltavaa)

Kirjallis-instrumentaalinen lukupiiriläinen kuvaa lukupiiriin kuulumisessaan konkreettisia päämääriä, joita hän sen kautta toivoo saavuttavansa. Tavoitteet liittyvät kirjallisuudentuntemuksen lisäämiseen sekä kirjallisuuden analysointitaitojen kehittämiseen kirjallisuuteen liittyvän harrastuksen kautta. Tähän tyyppiin kuuluva lukupiiriharrastaja arvostaa luettuun liittyvässä keskustelussa erityisesti kerrontateknisten keinojen analysointia ja kokee keskustelussa tapahtuvan lukukokemuksen verbalisoinnin jäsentävän lukukokemusta edelleen. Keskustelu muista aiheista on toissijaista ja se saisi mielellään saada lähtökohtansa luetun teoksen tematiikasta. Lukupiiriharrastaja on sitoutunut ryhmäänsä ja pyrkii lukemaan luettavana olevan teoksen jokaisella kerralla. Lukupiirikirjaa luettaessa tuleva keskustelu ohjaa lukutyyliä tarkemmaksi ja erittelevämmäksi kuin luettaessa muita teoksia. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitys on yhteisen keskustelun mahdollisuuksissa syventää ja tarkentaa luetun teoksen analysointia useampien näkökulmien myötä, minkä kautta oma kehittyminen on mahdollista.

Kirjallis-ekspressiivinen lukupiiriläinen (4 haastateltavaa)

Kirjallis-ekspressiivinen lukupiiriläinen kuuluu lukupiiriin viihtyäkseen, saadakseen uusia lukuelämyksiä ja tavatakseen muita ihmisiä yhteisen kiinnostuksen kohteen ympärillä. Tähän tyyppiin kuuluvan lukupiiriharrastajan tavoitteena on lukupiirin myötä syventää luetun teoksen tulkinnallista syvyyttä ja keskustelussa tulisikin korostua tulkintaan tähtäävä pohdiskelu. Keskustelunaiheet saavat kummuta teoksen aihepiiristä vapaasti yhä uusiin maailmoihin. Ekspressiivisen orientaation myötä tärkeää on miellyttävien ja voimaannuttavien hetkien kokeminen kirjallisuuteen liittyvän keskustelun ympärillä. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitys on jaetun puheen voimassa synnyttää uusia tulkinnallisia ulottuvuuksia luettuihin teoksiin.

Sosiaalis-instrumentaalinen lukupiiriläinen (3 haastateltavaa)

Sosiaalis-instrumentaalinen lukupiiriläinen näkee lukupiirien keskustelut mahdollisuutena oman itseilmaisun ja itsetuntemuksen kehittämiseen. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitys muodostuu yhteisissä keskusteluissa, joissa lukupiiriläinen pyrkii kehittämään omaa verbaalista itseilmaisuaan ryhmän jäsenenä. Kirjallisuus muodostaa keskusteluille luontevan lähtökohdan, kuitenkin perusteluissa kuuluu lukupiiriin painottuvat ihmissuhdeperusteet. Keskustelunaiheiden ei tarvitse liittyä kirjallisuuteen ja keskustelukulttuurin ylläpitäminen lukupiirissä nähdään arvokkaana sinänsä. Itsetuntemusta syvennetään itseilmaisun kehittymisen myötä ja peilaamalla itseä muihin ryhmän jäseniin tiedostetummin kuin muissa harrastajatyypeissä.

Sosiaalis-ekspressiivinen lukupiiriläinen (5 haastateltavaa)

Sosiaalis-ekspressiivinen lukupiiriläinen tavoittelee lukupiiriltään etenkin viihdyttäviä hetkiä, sosiaalisia kokemuksia ja rentouttavaa keskustelua. Kirjallisuus nähdään vain osana lukupiirin toimintaa, luontevana lähtökohtana kokoontua säännöllisesti yhteen keskustelemaan moninaisesti erilaisista aiheista. Lukupiirin tapaamiset toimivat arvokkaana vastapainona työelämälle ja lähtökohtaisesti muut lukupiiriläiset koetaan itselle merkityksellisiksi henkilöiksi. Myös ystävyysuhteet muihin lukupiiriläisiin korostuvat lukupiiriharrastajatyypissä. Huumori muodostaa oman tärkeän roolinsa lukupiiriharrastajan lukupiirissä viihtymiselle. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitys ihmissuhteiden ja sosiaalisen yhdessäolon myötä saa selvimmän merkityksensä kyseisessä lukupiiriharrastajatyypissä.

8.3 Yhteenveto

Lukupiirin jäsenyyppien tunnistaminen ja kuvaaminen mahdollistaa lukupiireissä tapahtuvan sosiaalisen kanssakäymisen tarkemman erottelun. Neljännen tutkimuskysymyksen tuloksista voidaankin kootusti todeta, että sosiaalinen kanssakäyminen liittyy kiinteästi lukupiirien olemukseen pienryhminä ja saa erilaisia merkityksiä riippuen siitä, millaisia tavoitteita ja odotuksia lukupiiriläisellä on lukupiirin kuulumiseen. Tutkimuksessa mukana olleet kummankin lukupiirin jäsenet jakautuivat eri jäsenyyppihin kirjallisuusorientaatioulottuvuudella tasaisesti. Sosiaalisella ulottuvuudella ero sen sijaan oli merkittävä. Kaikki sosiaalisesti ja instrumentaalisesti orientoituneet henkilöt löytyivät Kirjaston lukupiiristä, sen sijaan kaikki sosiaalisesti ja ekspressiivisesti orientoituneet henkilöt löytyivät Kirjallisuuspiiristä. Tätä eroa voidaan selittää eroilla Kirjaston lukupiirin ja Kirjallisuuspiirin luonteessa sekä toiminta-ajassa. Kirjallisuuspiirin pitkän yhteisen historian aikana sosiaalinen yhdessäolo on mahdollisesti alkanut painaa kirjallisuuteen liittyviä teemoja enemmän, jolloin lukupiirin arvo muodostuu etenkin toimivasta ja sallivasta ryhmädynamiikasta sekä symbolisesta yhteisyydestä lukupiirin jäsenten välillä. Demokraattisen toimintakulttuurinsa vuoksi Kirjaston lukupiiri tarjoaa oivan mahdollisuuden oman itseilmaisun kehittämiseen, kun jokaisella on mahdollisuus kertoa mielipiteensä luettuun liittyvästä teoksesta omalla puheenvuorollaan pelkäämättä, että kukaan puhuu päälle. Kirjaston lukupiirissä korostuukin jäsenten välinen toiminnallinen yhteisyys ja tietoisuus yhteisestä kiinnostuksen kohteesta.

Lukupiiri on jäsenilleen tärkeä sosiaalinen tapahtuma, mutta sosiaalisuudessa korostuvat usein ystävyysuhteiden muodostumisen sijaan muut asiat. Etenkin Kirjaston lukupiirissä jäsenet koetaan tuttaviksi, joita on miellyttävä tavata. Kuitenkin ihmissuhteiden kehittyminen ystävyudeksi vaatisi

usean jäsenen mielestä syvemmän tuntemisen, jota lukupiirissä ei jäsenten välisen, aiemmin kuvatusen tuntemattomuuden vuoksi selkeästi ole vielä tapahtunut. Sosiaalisuuden merkitys voidaan nähdä siinä, että lukupiirit täydentävät jäsentensä muuta sosiaalista elämää tarjoamalla mahdollisuuden keskusteluun myös sellaisista aiheista, jotka eivät muutoin tule keskusteluissa esiin, tarjoamalla mahdollisuuden tutustua erilaisiin ihmisiin sekä tarjoamalla mahdollisuuden kuulla erikäisten ihmisten mielipiteitä. Fyysinen ja tietoinen läsnäolo muiden ihmisten kanssa, keskustelukulttuurin ylläpitäminen omaa maailmankuvaa avartaen, rentoutuminen ja huumori sekä tunne ryhmään kuulumisesta saavat lukupiirien tapaamisista aikaan voimaannuttavia ja virkistäviä kokemuksia, joista lukupiirin sosiaalinen merkitys rakentuu. Lukupiirien jäsenten välisen sosiaalisen kanssakäymisen luonnetta ja merkitystä kuvattaessa tavoitteeksi ei tutkimuksen huomioiden mukaan pitäisi asettaa pelkästään lukupiirin jäsenten välisten ystävyysuhteiden kehittymisen kuvaamista ja tunnistamista. Sosiaalisen kanssakäymisen merkitys tulisi ymmärtää laajemmin ja nähdä sen saavan erilaisia painotuksia riippuen sekä lukupiirin luonteesta pienryhmänä että lukupiirin jäsenten erilaisista lähtökohdista lukupiiriin kuulumiselleen.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitetään pohdinta tutkimustuloksista, arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä kuvataan lopuksi tutkimustulosten antia kirjastotoiminnalle.

9.1 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus

Tutkimuksessa tarkasteltiin lukupiirissä tapahtuvaa sosiaalista kanssakäymistä. Siinä käsiteltiin lukupiiriin kuulumisen perusteluja, keskusteluja lukupiirin tapaamisissa, lukukokemusta lukupiirin jäsenenä sekä lukupiirin jäsenten välistä sosiaalista kanssakäymistä. Kuten González (1997, 233) ja Rehberg Sedo (2002, 21) kuvaavat, lukupiireissä kirjallisuudesta kiinnostuneet henkilöt voivat tavata muita kirjojen ystäviä viettäen aikaa kirjoista keskustellen samanmielisten henkilöiden kanssa ja tyydyttäen haluaan lukea enemmän sekä eri tavoin kuin yleensä. Lukupiiriläiset arvostavat lukemista ja ovat usein syvällisesti kiinnostuneita lukemisesta myös lukupiiriin ulkopuolella. Lukupiireihin kokoontuminen merkitsee heille luetun jakamista, täydemmän lukukokemuksen saavuttamista sekä itsensä haastamista entuudestaan tuntemattomaan kirjallisuuteen perehtymisen myötä (vrt. González 1997, 233; Rehberg Sedo 2002, 21).

Tutkimustulokset osoittavat, että lukupiirin jäsenyys tarjoaa mahdollisuuden laajentaa kirjallisuuden tuntemusta etenkin yhteisen keskustelun ja erilaisten lukukokemusten vertailun myötä. Rehberg Sedokin (2002, 19–20) havaitsi, että teosten tulkinnan syveneminen lukupiireissä on usein tärkeä lukupiiriläisten esittämä perustelu lukupiiriin kuulumiselle. Lukupiirien jäsenet kiinnittävät luetuissa teoksissa huomiota varsin erilaisiin seikkoihin, jolloin kerrontateknisten keinojen analyysi sekä teoksen tulkinta syvenevät. Rehberg Sedon (2003, 83) mukaan kasvokkain kokoontuvien lukupiirien keskustelut voivat kuitenkin olla vähemmän kirjallisuustieteelliseen analyysiin pyrkiviä kuin Internetissä kokoontuvien lukupiirien keskustelut. Rehberg Sedo selittää tätä väitettään tutkimukseensa (2003, 83) perustuvilla havainnoilla, joiden mukaan kasvokkain kokoontuvissa lukupiireissä jäsenet eivät uskalla kertoa todellisista ajatuksistaan yhtä rohkeasti ja avoimesti kuin Internetissä kokoontuvien lukupiirien jäsenet. Sosiaalinen kanssakäyminen aidosti ja fyysisesti läsnä olevien muiden lukupiiriläisten kanssa voi siis Rehberg Sedon mukaan toimia jopa esteenä kirjallisuuteen liittyvän keskustelun tason syventämisessä. Tässä tutkimuksessa luettuihin teoksiin liittyvän keskustelun havaittiin olevan keskittyntä, intensiivistä ja tarkkaavaista. Lukupiireissä analysoitiin niin kerrontateknisiä keinoja kuin teoksen tulkintaan liittyviä elementtejä. Keskustelussa uskallettiin tuoda oma mielipide luetusta rohkeasti esille eriävien mielipiteiden

ollessa yhtä lailla sallittuja kuin myötäilevien. Keskusteluista lukupiirien jäsenet kokivat saavansa älyllistä ja intellektuaalista stimulaatiota.

Barstowin (2003, 13–14) havaintojen mukaan yksinomaan naisista koostuvan lukupiirin keskusteluissa kiinnostusta herättävät usein teoksen henkilöiden luonteen hyvyys ja pahuus sekä henkilöiden perhe-elämän kuvaus. Lukupiirissä tutustutaan luetun välityksellä mielellään omasta elämänpiiristä poikkeaviin ihmiskohtaloihin ja maailmoihin, mutta tulkinnan tasolla jäädään valitettavan usein mukavuusalueelle eikä teoksista saavuteta kompetenssin tai motivaation puutteen vuoksi suurtakaan tulkinnallista syvyyttä. Tulkinnan laajeneminen edellyttäisi Barstowin (2003, 13–14) mukaan lukupiirien jäsenten sosioekonomisen taustan suurempaa vaihtelevuutta tai vaihtoehtoisesti ohjattua lukupiiritoimintaa, jossa ohjaaja auttaisi lukupiirin jäseniä kiinnittämään huomiota omia, ennakkoluulojen värittämiä havaintoja, laajemmin teoksen keskeisiin seikkoihin. Sekä Kirjaston lukupiirissä että Kirjallisuuspiirissä luettujen teosten henkilöhahmot herättivät runsaasti kiinnostusta ja keskustelua. Kuitenkaan tämän tutkimuksen tulosten perusteella ei voida puoltaa Barstowin edellä kuvattua väitettä. Lukupiirien keskusteluissa henkilöhahmoja analysoitiin tarkasti pyrkien pääsemään kiinni henkilöhahmojen sisäiseen ajatusmaailmaan, pohtimalla henkilöiden käyttäytymisen motiiveja sekä henkilöhahmojen kehitystä niin ihmisinä kuin kirjailijan aikaansaamina fiktiivisinä hahmoina.

Tutkimustulokset syventävät aiempaa huomiota (Barstow 2003, Hartley 2002, Rehberg Sedo 2002 & 2003), jonka mukaan lukeminen lukupiirissä eroaa yksinlukemisesta. Lukupiiri tuo lukukokemukseen merkittävän lisän muuttamalla lukemistyyliä tarkemmaksi sekä syventämällä tulkintaa keskustelussa. Tutkimustulokset kertovat lukupiirin jäsenten sitoutuvan lukupiiriharrastukseensa vahvasti, jolloin luettavaksi valitut teokset ja niiden tarkka läpikäyminen koetaan arvokkaiksi. Lukupiirin jäsenyys kannustaa jäseniä liikkumaan lukiessaan myös omilla epämukavuusalueilla sekä ylittämään omia kirjallisia ennakkoluuloja.

Tutkimustulokset osoittavat, että lukupiireissä keskustellaan kirjallisuuden ohella aktiivisesti myös ympäröivästä yhteiskunnasta, elämästä ja omasta itsestä. Luetuista teoksista kimmokkeen saaneet keskustelut käsittelevät laajasti ihmisenä olemista ja elämistä. Luettua peilataan omaan elämään ja persoonalliset heijastumat luetun ja henkilökohtaisen elämän välillä voidaan lausua ääneen sillanrakentajien avulla. Tutkimuksessa tunnistetut sillanrakentajat tarkoittavat luetuissa teoksissa esiintyneitä elementtejä, joiden välityksellä luettua reflektoidaan oman elämän kautta paljastaen siitä samalla jotain muille lukupiirin jäsenille. Sillanrakentajat voidaan yhdistää aiempaan

tutkimukseen todeten niiden olevan Rehberg Sedon (2003, 83) ja Gonzálezin (1997, 240) kuvaamia henkilökohtaisen elämän kokemuksia, joita hyödynnetään luettujen teosten tulkinnassa.

Tutkimustulokset kertovat lukupiirien rikastuttavan jäsentensä elämää kirjallisuuden tuntemuksen laajentumisen ohella myös tarjoamalla sosiaalisia kontakteja sekä työelämän vastapainoa ja toimimalla vireää keskustelukulttuuria ylläpitävinä foorumeina. Tutkimustulosten mukaan lukupiirien merkitys laajenee moninaisiin yhteiskunnallisiin ja psykologisiin pohdintoihin yhteisissä keskusteluissa. Myös itseilmaisun kehittyminen ja itsetuntemuksen lisääminen mahdollistuvat lukupiirien toiminnassa, sillä lukupiireissä luetuista teoksista keskustelu voi tarjota yksilöille tilaisuuden ymmärtää itseään ja henkilökohtaisia preferenssejään (Long 2003, Rehberg Sedon 2003, 67 mukaan). Luetun teoksen tarinaa ja henkilöhahmoja on mahdollista peilata oman elämän tapahtumiin sekä siinä tehtyihin valintoihin, lisäksi yhteinen kokemusten ja mielipiteiden jakaminen kollektiivisessa keskustelussa tuo minäkäsityksen kehittymiseen vuorovaikutukseen perustuvan lisäarvon. Kukin lukupiirin jäsen tuo luettuun liittyvät tulkintansa julki keskustelussa. Tulkintojen voidaan Rehberg Sedon (2002, 20) mukaan nähdä pohjautuvan kunkin jäsenen yksilölliseen merkitysjärjestelmään ja arvomaailmaan.

Tutkimusaineisto vahvistaa sitä tulosta (Hartley 2002, Rehberg Sedo 2002 & 2003), jonka mukaan lukupiiritoiminnan kiinteänä osa-alueena on sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirin jäsenten välillä yhdistyneenä luettuihin teoksiin. Haastateltavista ainoastaan neljä kertoi menevänsä lukupiiriin yksinomaan ”kirjan vuoksi”. Kaksi haastateltavaa kertoi menevänsä lukupiiriin lähes yksinomaan ihmisten kanssa tapahtuvan keskustelun vuoksi ja loput haastatelluista lukupiiriläisistä eivät voineet ”erottaa ihmisiä ja kirjoja toisistaan”. Lukupiirien tapaamisissa luetut teokset ja ihmisten välinen keskustelu muodostavatkin kiinteän kombinaation, jossa luettu teos muodostaa keskustelulle luontevan lähtökohdan. Lukupiirien olemus pienryhmänä tarjoaa individuaalisuutta korostavana aikakautena jäsenille yhteisön, jossa toiminnallinen ja symbolinen yhteisyys jäsenten välillä voi toteutua.

Tutkimustulokset kertovat myös sosiaalisen kanssakäymisen saamista vaihtelevista merkityksistä lukupiirin jäsenten välillä. Tutkimuksessa lukupiirejä käsiteltiin pienryhminä, jotka säännöllisellä toiminnallaan, yhteisesti sovitulla käytännöllään ja jäsenten sitoutuneisuudellaan luovat ympäristön sosiaaliselle kanssakäymiselle. Lukupiirien erilaisista luonteista riippuen niiden toiminnassa voi painottua toiminnallinen, yhteisessä keskustelussa merkityksensä saava yhteisyys. Ajan kuluessa ja yhteisen historian kehittyessä jäsenten tietoisuudessa syntyvä symbolinen

yhteisyys saavuttaa usein tärkeän aseman lukupiiriharrastuksessa. Sosiaalisen kanssakäymisen saama merkitys on vahvasti yhteydessä myös jäsenten tavoitteisiin ja toiveisiin lukupiiriharrastuksessa. Tutkimuksessa tunnistettiin neljä lukupiirin jäsenyyppiä, joilla sosiaalinen kanssakäyminen muiden lukupiirin jäsenten kanssa sai varsin erilaisia merkityksiä riippuen lukupiiriharrastajan orientaatioista toiminnan sisällön ja tavoitteiden suhteen. Huomion voidaan sanoa kertovan eritoten siitä, ettei lukupiireissä ilmenevä sosiaalinen kanssakäyminen välttämättä tähtää jäsenten välisten ystävyysuhteiden muodostumiseen. Sosiaalisuus voi saada merkityksensä esimerkiksi itseilmaisua kehittävänä tai keskustelukulttuuria ylläpitävänä aspektina. Huomio on tärkeä, sillä varsin usein aiemmassa lukupiireihin kohdistuvassa tutkimuksessa (kts. Fister 2005; Hartley 2002) jäsenten välille kehittyvät ystävyysuhteet on nähty lähes yksinomaan sosiaalisen kanssakäymisen lopputuloksena.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä laadittiin lukemisen sosiaalista ulottuvuutta lukupiireissä kuvaava jäsenyys, jossa aiemmasta tutkimuksesta tunnistettiin osa-alueet, joiden nähtiin muodostavan lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden. Osa-alueet olivat keskustelu luetusta, keskustelu muista aiheista sekä sosiaalinen kanssakäyminen lukupiirin jäsenten kanssa. Uusien tutkimustulosten valossa jäsenyystä on tarkennettu ja lukemisen sosiaalinen ulottuvuus voidaankin nähdä seuraavasti:

Kuvio 10. Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus.

Kuvio kokoaa yhteen tutkimuksen tärkeimmät havainnot, ja esittää lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden rakentuvan *neljästä keskeisestä elementistä*. Lukupiiri pienryhmänä luo toiminnalle puitteet, joissa esitetyn lukupiirin määritelmän mukaisesti korostuvat toiminnan säännöllisyys ja yhteisesti valitut käytännöt. Pienryhmän toiminta lukupiireissä koostuu keskustelusta, kirjallisuudesta, sosiaalisesta kanssakäymisestä sekä erilaisista jäsenyyteistä, jotka ovat toisiinsa kiinteästi yhteydessä. Tutkimus osoitti, että lukupiirien keskustelunaiheissa kirjallisuudesta nousseet teemat limittyivät lähes poikkeuksetta laajempiin aiheisiin sekä lukupiirien jäsenten henkilökohtaisen elämän heijastumiin. Näin ollen jäsenyyksessä ei ole mielekäästä erottaa eri keskustelunaiheita omiksi elementeikseen. Kirjallisuus sen sijaan on elementti, jonka voidaan nähdä sijoittuvan jokaisen lukupiirin toiminnan ytimeen riippumatta sen iästä, toimintaympäristöstä, tavoitteista ynnä muista seikoista. Samoin sosiaalinen kanssakäyminen on lukupiirien ydintoiminto, ja esitetty kuviossa itsenäisenä elementtinä. Tutkimuksessa tunnistetut lukupiiriharrastajatyypit muodostavat neljännen elementin, sillä lukupiiri syntyy jäsenistään, jotka kuitenkin ovat tavoitteiltaan ja toiveiltaan monin eri tavoin orientoituneita. Tiivistäen voidaan sanoa, että lukemisen sosiaalinen ulottuvuus kokoaa yhteen kirjallisuuden, keskustelun, ihmisten välisen sosiaalisen kanssakäymisen sekä lukupiirille jäsenten toimesta asetetut erilaiset tavoitteet ja toiveet. Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus konkretisoituu lukupiirien toiminnassa pienryhminä.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa tutkimusta tarkastellaan seuraavilla neljällä kriteerillä (kts. Kylmä & Juvakka 2007, 127–129):

1. uskottavuus
2. vahvistettavuus
3. refleksiivisyys sekä
4. siirrettävyys.

Uskottavuudella tarkoitetaan tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuutta sekä uskottavuuden osoittamista tutkimuksessa. Tutkimustulosten uskottavuus tarkoittaa sitä, että ne vastaavat tutkimukseen osallistuvien henkilöiden käsityksiä tutkimuskohteesta (Kylmä & Juvakka 2007, 128.) Tässä tutkimuksessa tulosten uskottavuutta pyrittiin varmistamaan hyödyntämällä menetelmätriangulaatiota. Kahta eri tutkimusmenetelmää käyttäen tutkimuskohde pyrittiin hahmottamaan eri näkökulmista. Näkökulmia yhdistämällä pyrittiin saavuttamaan kattava kuva tutkimuskohteesta. Uskottavuutta puoltaa havainto, jonka mukaan temahaastatteluja täydentävänä

aineistonkeruumenetelmänä osallistuva havainnointi tuotti tutkimuskohteesta haastatteluhavaintoja vahvistavia huomioita. Lisätietoa etenkin keskustelujen sisältöihin saavutettiin täydentävää aineistonkeruumenetelmää käyttäen. Lisäksi uskottavuuden vahvistamiseksi tutkimuksen tekijä toteutti jokaisen tutkimusvaiheen itse, ja esimerkiksi haastatteluaineistoja ensin litteroidessaan ja myöhemmin analysoidessaan saavutti tutkimusaineistosta kattavan tuntemuksen. Uskottavuutta vahvistaa myös aineistonkeruun ja analysoinnin limittyminen toisiinsa. Aineistonkeruu ja analysointi eivät olleet toisistaan irrallisia vaiheita, vaan aineiston analyysia toteutettiin aineistonkeräyksen rinnalla.

Haastattelu- ja analyysivaiheessa tutkija pyrki ymmärtämään tutkimukseen osallistujien merkitysmaailmaa, mutta näin tehdessään pyrki myös saavuttamaan ymmärryksen sanotun takana. Tutkija esitti analyysia tehdessään kysymyksiä, kuten Mitä haastateltu tarkoittaa sanoessaan näin? Mistä tämä havainto kertoo? Mitä tämä asia merkitsee tutkittavalle? Kuten laadullisessa tutkimuksessa aina, myös tässä tutkimuksessa on huomioitava se virhemahdollisuus, ettei tutkimuksen tekijä ole ymmärtänyt tutkimukseen osallistuvan henkilön merkitysmaailmaa siten, kun hän on sen haastattelun aikana kokenut.

Vahvistettavuus tutkimuksen luotettavuuskriteerinä tarkoittaa tutkimusprosessin läpinäkyvää kuvaamista. Tutkimusprosessin ja tehtyjen ratkaisujen tulee olla perusteltuja ja toisen tutkijan seurattavissa (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Tässä tutkimuksessa tehdyt valinnat on pyritty kuvaamaan tarkasti ja läpinäkyvästi koko tutkimusprosessin aikana. Tutkimusaihe on perusteltu, teoreettiseen viitekehykseen valittu näkökulma on tuotu esiin ja tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimuskysymykset on kuvattu. Tutkimusmenetelmän valinta on samoin kuvattu tarkasti kummankin tutkimusmenetelmän osalta. Menetelmätriangulaatioon päätyminen on samoin perusteltu. Aineiston analyysi eri vaiheineen on pyritty tuomaan läpinäkyväksi ja seurattavaksi. Analyysissa ja tulosten tulkinnassa tulee huomioida laadulliseen tutkimukseen alati sisältyvä piirre, jonka mukaan tutkimuskohteesta on laadullisessa tutkimuksessa mahdollista muodostaa erilaisia tulkintoja. Koska laadullinen tutkimus näkee todellisuuden moninaisena, ovat myös siitä tehdyt erilaiset tulkinnat mahdollisia (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Näin ollen myös tämän tutkimuksen aineistosta olisi mahdollista muodostaa erilaisia tulkintoja riippuen myös tutkija omasta merkitysmaailmasta. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, että vahvistettavuutta lisää omien tehtyjen valintojen perusteellinen kuvaaminen.

Refleksiivisyydellä tarkoitetaan tutkimuksen tekijän tietoisuutta omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tutkimuksen tekijä vaikuttaa tutkimusprosessiin väistämättä, mutta tutkimuksen tekijän on kyettävä arvioimaan, onko hänen omalla toiminnallaan ollut liian suurta vaikutusta esimerkiksi tutkimustulosten määräytymiseen. Eräs keino arvioida refleksiivisyyttä on reaktiivisuus, jolla tarkoitetaan (Koskisen, Alasuutarin & Peltosen 2005, 52 mukaan) tilannetta, jossa tutkija vaikuttaa tutkittuihin ihmisiin siten, että nämä muuttavat käyttäytymistään. Käyttäytymisen muutos perustuu siihen, että ihmiset tietävät olevansa tutkittavana. Reaktiivisuutta on tärkeää pohtia osana tutkimusten tulosten luotettavuutta, sillä jos aineisto on reaktiivisuuden vääristämä, voivat myös tällaisesta reaktiivisesta aineistosta tehdyt johtopäätökset olla vakavasti vääristyneitä tai virheellisiä.

Tässä tutkimuksessa reaktiivisuus pyrittiin huomioimaan jo ennen haastatteluiden aloittamista. Haastateltavien niin toivoessa he saivat haastattelurungon nähtäväkseen ennen haastattelua, mutta haastattelurungon pitäminen väljänä mahdollisti sen, etteivät haastateltavat tienneet varsinaisia haastatteluissa esitettyjä kysymyksiä etukäteen. Tämä mahdollisti sen, että haastateltavat pohtivat vastauksiaan tarkemmin vasta haastattelutilanteessa, eivätkä esittäneet esimerkiksi etukäteen laatimiaan vastauksia suoraan. Haastattelujen suhteellisen pitkä kesto toimi myös reaktiivisuutta vähentävänä tekijänä. Haastatteluissa vallitsi tunnelma siitä, että haastateltavat heittäytyivät pohtimaan lukupiiriään koskevia asioita syvällisesti ja tarkasti uskaltuen kertoa myös negatiivisluonteisia asioita sekä esittäen ajoittain myös kritiikkiä. Haastattelujen aikana tutkija pyrki kiinnittämään runsaasti huomiota esittämiensä kysymyksien sanamuotoihin ja välttämään johdattelevia kysymyksiä. Haastattelutekniikan kehittyessä haastattelija alkoi esittää runsaasti kysymyksiä kuten ”Kertoisitko tyypillisestä tapaamisestanne” sekä ”Mitä yhteenkuuluvuuden tunne voisi tarkoittaa lukupiirissä?” Haastattelujen aikana tutkimuksen tekijälle ei välittynyt sellaista kuvaa, että haastateltavat olisivat vastanneet sitä, mitä halusivat tutkijan vastattavan. Samoin osallistuvien havainnointien aikana tunnelma pyrittiin pitämään mahdollisimman luontevana välttämällä nauhoitusvälineiden käyttöä. Tutkija osallistui lukupiirin tapaamisiin tehden ainoastaan muistiinpanoja muiden puheenvuorojen aikana.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Laadullisessa tutkimuksessa siirrettävyyttä arvioitaessa on muistettava, ettei inhimillistä toimintaa, kuten kahden henkilön välistä luottamuksellista haastattelutilannetta, koskaan voi täysin samanlaisena siirtää toiseen tilanteeseen. Siirrettävyyden arvioimiseksi tutkijan tulee kuitenkin esimerkiksi kuvailla tutkimukseen osallistujia ja ympäristöä

riittävästi, jotta lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyttä (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tässä tutkimuksessa siirrettävyyttä on vahvistettu kuvaamalla tutkimusaineisto ja sen valinta tarkasti. Samoin teema-alueiden esittäminen on kuvattu omassa liitteessään pelkän haastattelurungon esittämisen lisäksi. Myös osallistuvista havainnoinneista laaditut, melko yksityiskohtaiset kuvaukset pyrkivät osaltaan antamaan lukijalle tietoa tutkimusaineiston keruusta ja tulosten siirrettävyydestä. Tuloksia esittäessä kahden tutkimuksessa mukana olleen lukupiirin varsin suuret erot on huomioitu ja tuotu esiin. Eroista huolimatta tutkimuksessa kyettiin tunnistamaan lukupiireissä samankaltaisina toistuvia elementtejä.

Lopuksi tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi voidaan pohtia menetelmävalintaa sekä sitä, saavutettiin tutkimuksen tarkoitus. Teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi soveltuivat tutkimusaiheeseen hyvin, sillä niitä käyttämällä tutkimuksessa saavutettiin vastaus jokaiseen tutkimuskysymykseen, ja kyettiin tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti syventämään aiempaa tietoa lukupiireistä. Samankaltaisten keskeisten elementtien tunnistaminen kahdesta verraten erilaisesta lukupiiristä vahvistaa osaltaan tutkimustuloksia, ja puoltaa näin ollen tarkastelunäkökulman valintaa. Pelkästään yhtä lukupiiriä tarkastelemalla neljän erilaisen lukupiiriharrastajatyypin tunnistaminen ei olisi ollut mahdollista, ja tulokset olisivat jääneet vajaiksi. Kahden lukupiirin vertailu auttoi rakentamaan tutkimuskohteesta kattavan ja moninaisen kuvan. Pienryhmänäkökulman valitseminen auttoi hahmottamaan lukupiirien toiminnan keskeisiä seikkoja sekä ymmärtämään lukupiirien tapaamisten sisältöä sekä jäsenten välistä ryhmädynamiikkaa.

Tutkimuseettisesti tutkimuksessa pyrittiin toimimaan luottamuksellisesti ja hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt saivat tutkimuksen tarkoituksesta ja aiheesta informaation ennen päätöstään osallistua tutkimukseen. Lupa osallistuvaan havainnointiin tiedusteltiin koko lukupiiriltä, ei vain haastatteluihin osallistuneilta henkilöiltä. Haastatteluissa haastattelun nauhoitukseen kysyttiin lupa jokaiselta haastateltavalta. Haastatteluaineisto säilytettiin ainoastaan tutkimuksen tekijällä ja haastattelutiedostot poistettiin käytetystä nauhurista litteroinnin jälkeen.

9.3 Lukupiirit ja kirjastotoiminta

Pohdittaessa, mitä tutkimus tarjoaa informaatiotutkimuksen tieteenalalle, on huomio kohdistettava ennen kaikkea kirjastotoimintaan ja suomalaiseen lukemisperinteeseen. Tutkimus on osoittanut, että erilaisista luonteistaan huolimatta lukupiirit toimivat lukemiskulttuuria ylläpitävinä yhteisöinä, joissa kirjallisuuteen tutustutaan laaja-alaisesti subjektiivisten tulkintojen ja kollektiivisen keskustelun integroitua toisiinsa. Tutkimuksen tarkastelun kohteena oli kaksi verrattain erilaista lukupiiriä. Kummankin lukupiirin periaatteiden mukaisesti lukupiirissä luettavien kirjojen tuli olla paikallisista kirjastoista saatavissa. Tätä taustaa vasten voidaan ajatella, että lukupiirit tulisivat enenevässä määrin nähdä kirjastojen aktiivisina asiakkaina. Lukupiirit voisivat tehostaa yhteistyötään kirjastojen kanssa esimerkiksi siten, että kirjasto varaisi kullakin kerralla luettavana olevaa teosta toimipisteeseen lukupiirin jäsenten määrän mukaisesti, josta se olisi lukupiirin jäsenten lainattavissa.

Kirjastoissa tapahtuva lukupiirit toiminta voi osaltaan tuoda kirjastonkäyttäjille uudenlaista mahdollisuutta osallisuuteen ja persoonallisemman kosketuksen saamiseen kirjastosta. Fyysisenä tilana kirjasto toimii lukupiireille varsin toimivana ratkaisuna usein keskeisen sijaintinsa ja neutraalin sekä rauhallisen ilmapiirinsä vuoksi. Kirjastot voidaan nähdä tiloina yksityisen ja julkisen sekä virtuaalisen ja fyysisen leikkauspisteessä (Almgren & Jokitalo 2010, 224). Kirjastosta tiloja lukupiireille valittaessa olisi hyvä huomioida tutkimuksen osoittama havainto, jonka mukaan lukupiirin jäsenten välistä kanssakäymistä ja etenkin lukupiiriin ryhmädynamiikan toimivuutta edesauttaakseen tilan tulisi olla ryhmän kokoon nähden sopivan tiivis. Silloin kun lukupiiri koostuu toisilleen entuudestaan tuntemattomista henkilöistä, ei fyysinen tila lukupiiriläisten ympärillä saisi olla liian suuri, jotteivät lukupiiriläiset kokisi konkreettisesti olevansa kaukana toisistaan. Esimerkiksi osa tässä tutkimuksessa haastatelluista Kirjaston lukupiiriläisistä koki lukupiirin jäsenten välisen kanssakäymisen rohkaistuneen, kun tila, jossa lukupiiri kokoontui, oli pienempi ja jäsenet istuivat konkreettisesti toisiaan lähempänä.

Kirjasto 2.0 – ilmiössä kuulutetaan yhteisöllisyyttä ja kirjastoa koko yhteisön kokoontumispaikkana. Kirjaston tulisi tulla ihmisten luo, kommunikaation ja yhteisöllisyyden kokouspaikaksi (Almgren & Jokitalo 2010, 220). Maailmalla kirjastoissa tapahtuva yhteisöllinen lukupiirit toiminta on jo löydetty. Lontoon kirjastoista löytyy lukupiirejä monenlaiseen makuun, kuten esimerkiksi kaksi- ja kolmekymppisten ryhmä, lukuesteisten äänikirjoja kuunteleva ryhmä, dekkareiden ystävien lukupiirit, lasten lukupiirit, perheiden lukupiirit, sarjakuvaromaanien

lukupiirit sekä urdunkielisten lukupiirit. Samoin Ruotsissa Gävlen kirjastossa kokoontuu maahanmuuttajille suunnattu lukupiiri, jonka vetäjänä toimii kirjastonhoitaja-kansalaisopiston opettaja – pari. Yhdysvalloissa Massachusettsissa nuortenkirjastonhoitaja on vetänyt suosittuja äitien ja tytärten yhteisiä lukupiirejä. Ruotsissa Helsingborgin kirjasto on vienyt lukupiirinsä astetta pidemmälle, ja kirjastossa toimiva lukupiiri toimii kirjallisuusterapeuttisena ryhmänä uupumusta sairastavilla naisille. Lisäksi Yhdysvalloissa Minnesotassa kirjastojen ylläpitämiä online-kirjakerhoja on muun muassa nuortenkirjoista kiinnostuneille, scifin ystäville, dekkareita seuraaville, romantiikan nälkäisille ja kaikille, jotka haluavat tutustua klassikoihin (Almgren & Jokitalo 2010, 196–198.)

Mahdollisuudet lukupiirien, kirjastojen ja lukijoiden yhdistämiseen ovat siis monet ainoastaan mielikuvituksen ollessa rajana. Kirjastojen lukupiirien keskustelujen sisältöä voitaisiin enenevässä määrin tuoda myös muiden kirjastonkäyttäjien tietoisuuteen. Uusissa käyttöliittymissä käyttäjien tekemien arvostelujen oheen olisi vaivattomasti mahdollista lisätä lukupiirin teoksesta tekemiä havaintoja, analyysia, tulkintoja sekä mielipiteitä. Näin lukupiireissä tuotettu lukemisperinne siirtyisi koko yhteisön kulttuuriseksi pääomaksi.

Lukupiireihin kohdistuva akateeminen kiinnostus on lukupiirien valtaisasta suosiesta huolimatta edelleen niukkaa niin maailmanlaajuisesti kuin Suomessakin. Lukupiirit tarjoavat mielenkiintoisen ja arvokkaan tutkimuskohteen niin kirjallisuudentutkimukselle, sosiologialle kuin informaatiotutkimuksellekin. Lukupiirien tarkastelu tiedonhankintatutkimuksen näkökulmasta on täysin kartoittamatta. Samoin lukupiirien ja kirjastojen suhde vaatii lisää empiiristä tutkimusta ja innovaatioita kehittyäkseen toimivaksi sekä kirjastojen että käyttäjien näkökulmasta. Lisäksi tässä tutkimuksessa esitetty malli lukupiirin jäsentyypeistä vaatii testaamista suuremmassa tutkittavien joukossa.

10 LÄHTEET

- Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011. Vaikutteita maailmalta. Helsinki: BTJ.
- Aronson, J. 1994. A pragmatic view of thematic Analysis. –The Qualitative report 2(1). Saatavilla [www-muodossa http://www.nova.edu/ssss/QR/BackIssues/QR2-1/aronson.html](http://www.nova.edu/ssss/QR/BackIssues/QR2-1/aronson.html)
- Avalos, M. A., Plasencia, A., Chavez, C. & Rascón, J. 2007. Engaging the Disengaged: Using Learning Clubs to Motivate Struggling Adolescent Readers and Writers. - Reading Teacher.61 (4), 318-329.
- Balling, G., Henrichsen, L. A. & Skouvig, L. 2008. Digital reading groups: renewing the librarian image. –New library world 109(1/2), 56-64.
- Barstow, J. M. 2003. Reading in groups: women's clubs and college literature classes. – Publishing research quarterly 18(4), 3-17.
- Begeny, J. C., Krouse, H. E., Ross, S. G. & Mitchell, R. C. 2009. Increasing Elementary-aged Students' Reading Fluency with Small-group Interventions: A Comparison of Repeated Reading, Listening Passage Preview, and Listening Only Strategies. - Journal of Behavioral Education. 18 (3), 211-228.
- Bird, S. E. 2003. The audience in everyday life: living in a media worl. New York: Routledge.
- Casey, H. K. 2008. Engaging the Disengaged: Using Learning Clubs to Motivate Struggling Adolescent Readers and Writers. - Journal of Adolescent & Adult Literacy. 52 (4), 284-294.
- Coffey, A. & Atkinson, P. 1996. Making sense of qualitative data. Complementary research strategies. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Devlin-Glass, F. 2001. More than a reader and less than a critic: literary authority and women's book-discussion groups. – Women's Studies International Forum 24 (5), 571-586.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadullisen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Fister, B. 2005. "Reading as a contact sport": Online book groups and the social dimensions of reading. - Reference and user services quarterly. 44 (4), 303-309.
- González, N. L. 1997. Nancy Drew: Girl's literature, women's reading groups, and the transmission of literacy. – Journal of Literacy Research. 29 (2), 221–251.
- Hapuli, R. 2010. Lukeminen – tietoa ja tunteita. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ. s. 16-25.
- Hartley, J. 2002. The reading groups book. 2002-2003 ed. Oxford, England: Oxford University.
- Hartley, P. 1997. Group communication. London & New York: Routledge.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Holmberg, K., Huvila, I., Kronqvist-Berg, M., Nivakoski, O. & Widén-Wulff, G. 2009. Kirjasto 2.0. Muuttuva osallistumisen kulttuuri. Helsinki: BTJ.
- Kaartinen, V. 1996. Aktiivinen oppiminen – lukijaksi ja äidinkielen opettajaksi. Turun yliopiston julkaisuja 128. Turku: Turun yliopisto.
- Kangaspunta, S. 2006. Yhteisöllinen digi-tv. Digitaalisen television uusi yhteisöllisyys, yhteisöllisyyden tuotteistaminen ja yhteisötelevisiön vaihtoehto: Acta Electronica Universitatis Tamperensis 560. Tampere: Tampereen yliopisto.
Saataavilla pdf-muodossa <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6744-2.pdf> Käytetty 18.10.2010
- Keski-Petäjä, T. 2010. Tutkimusmenetelmät, kvalitatiivinen tutkimusote –luentosarja. Tampereen yliopisto.
- Kirjastostrategia 2010, Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. Saataavilla pdf-muodossa
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi
i Käytetty 24.4.2010
- Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Koskivaara, N. 2010. Lukupiireissä harjoitetaan kirjallisuuden kansanvaltaa. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ. s. 170–179.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.
- Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. 2000. Sosiaalipsykologian perusteet. Helsinki: Otava.
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY. s. 21–43.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino.
- Leskelä-Kärki, M. 2010. Valkean huvilan kirjalliset illat: sivistystä nälän ja puutteen keskellä. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ. s. 85–102.
- Long, E. 2003. Book clubs: women and the uses of reading in everyday life. Chicago: University of Chicago Press.

- Lukkarinen, H. 2001. Ihmisten kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmiönä: fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa S. Janhonen J M. Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki:WSOY. s. 116–164.
- Lukupiirit. 2010. Artikkelin Suomen vanhan kirjallisuuden päivät ry:n Internet-sivustolla. <http://www.lukupiirit.fi/7> Käytetty 1.5.2011
- Matero, J. 2010. Lukupiiriromaanien viihdyttäviä ihmissuhdedraamoja. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ. s. 119–130.
- Matero, J., Hapuli, R. & Koskivaara, N. 2010. Lukijalle. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ.
- Mazzarella, M. 1999. Silloin en koskaan ole yksin. Lukemisen taidosta. Helsinki: Tammi.
- Meriranta, M. 2009. Kirjallisten teosten tulkitseminen ja arvottaminen sekä niitä koskeva keskustelu internetin lukupiiryhteisössä: tapaustutkimus Kirsi Pihan ylläpitämästä lukupiiristä. Pro gradu –työ, Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Suomen kieli ja kulttuuritieteet, Kirjallisuus. Joensuu: Joensuun yliopisto
- Mäkinen, I. 2009. Kirjastot ennen kansallisaatetta: yleisten kirjastojen esihistoria 1800-luvun alkuun. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Kutsannus. s. 13–72.
- Nishikawa, K. 2006. Reading Oprah: How Oprah's Book Club Changed the Way America Reads. - American Literature. 78(3), 652-654.
- Pennington, D. C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Alkuteos: The social psychology of behaviour in small groups. suom. Marja Ahokas. Helsinki:Gaudeamus. -> miten oikeasti laitetaan?
- Pruitt, J. 2010. Gay men's book clubs versus Wisconsin's public libraries: political perceptions in the absence of dialogue. -Library Quarterly. 80(2), 121-141.
- Putnam, R. 2000. Bowling alone. The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Radway, J. A. 1984. Reading the romance: women, patriarchy, and popular literature. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Rehberg Sedo, D. 2002. Predictions of life after Oprah: A glimpse at the power of book club readers. - Publishing Research Quarterly. 18 (3), 11-22.
- Rehberg Sedo, D. 2003. Readers in reading groups: an online survey of face-to-face and virtual book clubs. - Convergence: The Journal of Research into New Media Technologies. 9(1), 66-90.
- Riihimäki, K. 2003. Kansalaisopistojen taide- ja kulttuuritoiminnan yhteisöllinen vaikuttavuus. - Kunnanvaltuutettujen ja opistohenkilöstön näkemykset kuuden pirkanmaalaisen kansalaisopiston taide- ja kulttuuritoiminnan yhteisöllisistä merkityksistä ja kehitystarpeista. Teoksessa Kansalaisopisto – kulttuuria ja elämänlaatua kuntaan. Kaksi tutkimusta kuuden kansalaisopiston

toiminnan yksilöllisistä ja yhteisöllisistä merkityksistä. 2005. Kansalaisopistotoiminnan kulttuuriyhteisöllinen vaikuttavuus – hanke.

Riikonen, H. 2010. “Suuria sanoja tyhjä täynnä?": lukukokemuksia Paulo Coelho teoksista sekä kokemusten jakaminen Lukupiiri-blogin kirjallisuuskeskusteluissa. Pro gradu – työ, Jyväskylän yliopisto, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, kirjallisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Saatavilla pdf-muodossa

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24879/URN_NBN_fi_jyu-201008182475.pdf?sequence=5

Ross, C. S. 1999. Finding without seeking: the information encounter in the context of reading for pleasure. - *Information processing & Management*. 35 (6), 783–799.

Silverman, D. 2005. *Doing qualitative research. A practical handbook*. Second ed. London: SAGE Publications.

Toivio, Laura. 2010. Kirjojen ahmijat lukijoina: tapaustutkimus lukupiirin tyttöjen lukuelämyksistä. Pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Kirjallisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla pdf-muodossa

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24923/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201008312510.pdf?sequence=1> Käytetty 17.10.2010

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1.-2. Painos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tunturi, J. 2010. Lukuseurat ja lukuhalu. Teoksessa J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) *Lukupiirikirja*. Helsinki: BTJ. s. 62-73.

Virtanen, J. V. 2010. Johtajana sairaalassa. Johtajan toimintakenttä julkisessa erikoissairaalassa keskijohtoon ja ylimpään johtoon kuuluvien lääkäri- ja hoitajataustaisten johtajien näkökulmasta. Sarja A-2:2010. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Vuorinen, R., Tuunala, E. & Mikkonen, V. 1998. *Psykologian perusteet. Psyhyke-mielen maailma*. Helsinki: Otava.

Whittingham, J. L. & Huffman, S. 2009. The effects of book clubs on the reading attitudes of middle school students. - *Reading Improvement*. 46 (3), 130–136.

11 LIITTEET

LIITE 1. Teema-alueiden esittäminen haastattelutilanteessa.

Keski-Petäjää (2010) lainatakseni teemahaastattelussa on kyse ennen kaikkea merkitysten tutkimisesta. Teemahaastattelussa ovat läsnä sekä tutkijan että tutkittavan merkitysmaailmat, ja haastattelun onnistuminen on vahvasti yhteydessä siihen, kuinka hyvin nämä merkitysmaailmat kohtaavat. Esittäessäni teemahaastattelun kysymyksiä pidin mielessäni tämän lähtökohdan ja pyrin toiminnallani varmistamaan, että haastattelun aikana puhuimme haastateltavan kanssa samasta asiasta. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että teemahaastattelurungon sisältämät abstraktiot muokattiin konkreettisiksi osakysymyksiksi ja liian vaikeiksi havaittuja kysymyksiä selvennettiin tarvittaessa (vrt. Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 110).

Ensimmäinen teema-alue toimi aiheeseen johdattelvana alueena, jonka aikana haastateltavalta kerättiin tärkeimmät taustatiedot. Haastattelujen aikana ensimmäisen teema-alueen sisältöön lisättiin tiedustelu osallistumisesta internetin lukupiireihin sekä radiossa toimivan lukupiirin kuuntelutottumukset. Kyseinen teema-alue sisälsi helpohkoja kysymyksiä, joihin vastaamisen kautta haastattelua vietiin eteenpäin kohti ensimmäisiä varsinaisia sisältökysymyksiä toisessa teema-alueessa. Toisen teema-alueen aikana haastateltavan kanssa keskusteltiin ensin niistä syistä, minkä vuoksi hän alun perin liittyi lukupiiriin sekä lukupiirin annista. Tämän teema-alueen aikana haastattelukysymykset pidettiin vielä melko neutraaleina, ja haastateltavan esille tuomiin seikkoihin syvennyttiin tarkemmin myöhemmin sen teema-alueen kohdalla, joihin ne sisältyivät. Esimerkiksi mikäli haastateltava kertoi liittyneensä lukupiiriin laajentaakseen näkökulmaansa kirjallisuuteen, palattiin tähän huomioon tarkemmin kuudennen teema-alueen (Lukukokemus lukupiirin jäsenenä) kohdalla. Toinen teema-alue pysyi melko lailla samanlaisena haastattelusta toiseen.

Kolmannessa teema-alueessa pysyttiin ajallisesti melko pitkään jokaisen haastateltavan kanssa. Teema-alueen alkuperäiset kysymykset muuttuivat yksityiskohtaisemmiksi haastattelujen kuluessa. Esimerkiksi sen sijaan, että olisin esittänyt kysymyksen ”Millaisia seikkoja luetusta nousee esille?” esitin kysymyksiä kuten ”Millaisia huomioita esitetään teoksen kielestä?”, ”Pohditteko tapaamisessa teoksen sanomaa?” sekä pyynnön ”Kertoisitko tyypillisestä tapaamisestanne”, jossa pyrin hyödyntämään narratiivista lähestymistapaa. Kolmannesta teema-alueesta päästiin sujuvasti neljänteen, jossa keskusteltiin tarkemmin niistä muista aiheista, joita lukupiirin tapaamisissa nousee esille. Muiden keskusteltujen aiheiden muistaminen jälkeensä osoittautui haastavaksi. Monet Kirjaston lukupiiriläisistä totesivat, ettei tapaamisissa käsitellä mitään muuta kuin kyseisellä

kerralla luettua teosta tai kirjallisuutta laajemmin. Kuitenkin haastattelujen kuluessa sain oivalluksen kysyä muista aiheista käsiteltyjen teosten kautta. Siirryin kysymään Kirjaston lukupiiriläisiltä kokevatko he, että luetuissa teoksissa olleet asiat toimivat pohjana muulle keskustelulle ja toisiin tutustumiselle. Tämä osoittautui hyväksi huomioksi, sillä se avasi teema-aluetta monipuolisemmin. Ajatus liittyy siihen, että erilaisten elämäkokemusten kautta suodattuneet lukukokemukset voivat rikastuttaa keskustelua. Kirjallisuuspiirissä muiden keskusteltujen aiheiden esiin tuominen oli helpompaa, mutta käsitykseni niistä jäi kuitenkin mielestäni riittämättömäksi, minkä vuoksi kohdistin osallistuvan havainnointini aikana havainnot neljännen teema-alueen sisältöön.

Viides teema-alue käsitteli jäsenten välistä sosiaalista kanssakäymistä ja ystävyysuhteiden muodostumista. Teema-alueen käsittely osoittautui mielenkiintoiseksi, sillä lukupiiriläiset pohtivat usein syvällisesti ja eritellen luettujen teosten ja sosiaalisuuden suhdetta lukupiirissään. Myös tämän teema-alueen kohdalla kysymykset muuttuivat yksityiskohtaisemmiksi, jolloin esitin kysymyksiä kuten Kuinka uskot sosiaalisen kanssakäymisen muuttuvan ajan kanssa? Kuinka hyvin koet tuntevasi muut lukupiirin jäsenet? Kaipaatko sosiaaliseen kanssakäymiseen jotain lisää? Tuletko ensisijaisesti lukupiiriin ihmisten vai kirjojen vuoksi? joista etenkin viimeinen kysymys osoittautui näennäisestä yksinkertaisuudestaan huolimatta paljon pohdintaa aiheuttavaksi.

Kuudes teema-alue käsitteli lukukokemusta lukupiirin jäsenenä. Aiemmat tutkimukset olivat osoittaneet, että lukeminen lukupiirin jäsenenä koetaan usein erilaiseksi kuin yksinlukeminen. Kuitenkaan aiemmassa tutkimuksessa ei ollut tarkasti eritelty, mitkä olivat lukupiiriläisten mielestä keskeisiä eroa tuottavia seikkoja. Myös kuudennen teema-alueen käsittely oli jokaisessa haastattelussa ajallisesti melko pitkä ja melko abstraktit alkuperäiset kysymykset muuttuivat sarjaksi yksityiskohtaisempia kysymyksiä, kuten ”Koetko, että luettu jäsentyy paremmin silloin kun se verbalisoidaan?”, ”Luetko lukupiirikirjaa eri tavoin kuin muita kirjoja? Kertoisitko kuinka lukeminen eroaa lukupiirikirjan ja muun kirjan välillä?” ”Koetko lukupiirin kannustimena lukea loppuun myös itseä vähemmän miellyttäviä teoksia?” Teema-alueen käsittely oli erittäin hedelmällistä, sillä sen avulla saatiin vastauksia aiemman tutkimuksen jättämiin aukkokohtiin.

Viimeisessä teema-alueessa kartoitettiin tiettyjen pienryhmäominaisuuksien ilmenemistä lukupiireissä. Haastateltavien kanssa käytiin läpi teemahaastattelurungossa olleet Hartleyn (1997, 22–23) esittämät pienryhmäkriteerit kohta kohdalta. Varsinkin lukupiirin tavoitteiden kysyminen aiheutti pitkä pohdintoja ja eritteleviä vastauksia. Ryhmäidentiteettiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

kuvaamaan haastatteluissa siirryttiin käyttämään käsitettä yhteishenki, joka oli haastateltaville helpommin hahmotettavissa. Haastateltavilta kysyttiin usein mitä yhteishenki lukupiirissä voisi tarkoittaa ja mitä sen syntyminen lukupiirissä vaatisi, lisäksi tiedusteltiin kokeeko haastateltava tunteneensa yhteishenkeä muiden lukupiirin jäsenten kanssa. Haastattelujen aikana viimeiseksi kysymykseksi muotoutui kysymys lukupiirin ja identiteetin kehittymisen yhteydestä. Alun perin tätä yhteyttä oli tarkoitus tiedustella jo toisen teema-alueen aikana, mutta aihe osoittautui siinä määrin abstraktiksi, ettei sitä kannattanut sijoittaa haastattelun alkupuolelle. Identiteetin vahvistumista kysyttäessä kysyttiin usein ”Peilaatko itseäsi lukijana muihin lukupiirin jäseniin?” ”Koetko saaneesi vahvistusta tekemillesi elämänvalinnoille lukupiirin kautta?” Näitä kysymyksiä ryhdyttiin käyttämään, kun kaksi haastateltavaa oli tuonut omaehtoisesti esiin huomioita identiteetin kehittymisestä. Kysymyksiä ei näin ollen esitetty jokaiselle haastateltavalle, vaan tutkijan oman arvion mukaan ainoastaan niille, joiden kanssa oli sivuttu identiteettiä käsitteleviä asioita jo aiempien kysymysten aikana.

LIITE 2. Osallistuvan havainnoinnin apulomake Kirjaston lukupiirissä.

Jäsen	Tarina	Henkilöt	Genre	Kieli	Takautumat	Mitä kirjailija haluaa sanoa	Muuta	Rooli ryhmässä	Mitä muita aiheita tuoesille keskusteluun
-------	--------	----------	-------	-------	------------	------------------------------	-------	----------------	---

LIITE 3. Osallistuvan havainnoinnin apuväline Kirjallisuuspiirissä

Teos	Sillanrakentajat	Yhteiskunnalliset aiheet	Harrastukset	Perhe	Työ	Huumori	Rooli ryhmässä	Muita huomioita
------	------------------	--------------------------	--------------	-------	-----	---------	----------------	-----------------

LIITE 4. Osallistuva havainnointi Kirjaston lukupiirissä

Tutkija osallistui Kirjaston kirjaston lukupiirin tapaamiseen syksyllä 2010, kyseisellä tapaamiskerralla piirissä käsiteltiin Marja-Liisa Niemen teosta *Miten niin valo*. Tapaaminen pidettiin kirjaston pienessä lukusalissa, jonka ison pöydän ympärille lukupiiriläiset kerääntyivät. Paikalla oli tutkijan lisäksi 12 lukupiirin jäsentä, myös kaikki tutkijan haastattelemat henkilöt olivat paikalla. Tapaaminen kesti 1h 30 minuuttia. Osallistuvan havainnoinnin aikana tehdyt kenttämuistiinpanot on koottu tiivistetyksi kuvaukseksi käyttäen apuna Silvermanin (2000, 142, Milesin & Hubermanin 1984 mukaan) ehdottamia kysymyksiä, joita kenttämuistiinpanoille voidaan esittää tiivistämään kerätyt havainnot:

- millaisista tapahtumista, tilanteista ja osallistujista havainnointi koostui?
- mihin tutkimuskysymykseen havainnointi antoi lisäinformaatiota?

Tapahtumat

Lukupiirin kokoontumista voidaan kuvata neljän erilaisen tapahtumaepisodin avulla: aloitus, keskustelu, lopetus ja lukupiirin hajaantuminen. Aloitus-episodissa lukupiirin vetäjä saapuu paikalle, ja lukupiirin jäsenet orientoituvat tapaamisen alkamiseen. Vetäjä ottaa alusta lähtien ”vetovastuun” keskustelussa: hän kertoilee ensin omia kuulumisiaan ja ensin yleisiä asioita tuleviin tapahtumiin liittyen, keskustelua herää kyseisellä kerralla käsiteltävänä olleen teoksen saatavuudesta ja yleisesti kirjavalinnoista. Tämän keskustelun jälkeen vetäjä johdattaa keskustelun itse teokseen. Vetäjä antaa puheenvuoron henkilölle, joka on valinnut kyseisellä kerralla luettavana olleen teoksen ja pyytää tätä avaamaan keskustelun alustuksellaan. Aloitus-episodia seuraa varsinainen keskustelu, jonka etenemisessä lukupiirin vetäjällä on edelleen vahva vastuurooli. Alustuksen jälkeen vetäjä pyytää kutakin paikalla olevaa jäsentä järjestyksessä kertomaan omia ajatuksiaan ja mielipiteitään luetusta tuoden niitä esiin myös omalla kohdallaan. Jokainen saa puheenvuoron ja jokaista kuunnellaan. Osa keskustelijoiden kommentteista saa aikaan myös vapaata, vastavuoroista keskustelua muutaman lukupiiriläisen välillä. Erityisesti negatiiviset kommentit vievät keskustelua eteenpäin, jolloin teoksesta pitäneet erittelevät tarkemmin teoksessa olleita seikkoja, jotka olivat ajatuksia herättäviä. Kun jokainen paikallaolija on sanonut mielipiteensä, jatkuu keskustelu hetken aikaa muutaman lukupiiriläisen kesken. Lukupiirin vetäjä vie tapaamista melko pian kohti lopetus-episodia toteamalla lopetusta orientoivasti: ”Mikäli kenelläkään ei ole enää kommentteja teokseen liittyen siirrytään seuraavalla kerralla luettavana olevan teokseen.” Tämän jälkeen lukupiiriläinen, jonka vuoro on valita seuraavaksi luettava teos,

kertoo mikä se on ja miksi hän on valinnut juuri sen. Tämän jälkeen vetäjä kertoo vielä seuraavan tapaamisen päivämäärän ja lopettaa kokoontumisen. Lopetusta seuraava episodi, hajaantuminen, kuvaa sitä, kuinka lukupiiriläiset hajaantuvat varsinaisen kokoontumisen jälkeen kukin tahoilleen. Jäsenten välille ei juuri synny vapaamuotoista keskustelua esimerkiksi päällyysvaatteita puettaessa ym. Useat lukupiiriläisistä jäävät vielä kirjastoon kiertelemään ”hyllyjen väleihin”, mutta saavat vaikutelman, jossa lukupiiriläiset palaavat eräänlaiseen vierauden tilaan sen jälkeen, kun heitä yhdistävä rakennelma on poistunut ympäriltä. Lukupiiriläiset ovat olleet hetken yhdessä ja yhteydessä toisiinsa, kun lukupiiri on päättynyt, on myös tämä yhteys katkennut kunnes lukupiiri seuraavan kerran kokoontuu.

Tilanteet: Keskustelu luetusta

Luetusta keskustelussa korostuvat jäsenten mielipiteet siitä, miellyttikö teos heitä vai ei perusteluineen. Jokainen lukupiiriläinen tuo kommentissaan esiin huomioita teoksen tarinaan liittyen, myös huomiota teoksen kielestä ja henkilöistä ovat keskiössä. Kuten haastatteluissa oli jo havaittu, teoksesta nousevat esiin aihe, henkilöt, kieli ja kuvaus. Lisäksi kommentteissa kiinnitetään huomiota teoksen sanomaan ja symboliikkaan: monet lukupiiriläisistä pohtivat mistä teoksessa oikeastaan onkaan kyse ja mikä merkitys oli tietyillä usein toistuvilla symbolilla, kuten valo ja veden eri olomuodot.

Tarina:

- mistä teos kertoo, päähenkilöiden tarinat yhdistyvät, teoksessa kuvataan kriisejä, symbolit vesi, lumi, jää ja valo (4) = symboli tiedostamiselle, oivalluksen valo, elämän valoistuminen, pimeästä valoon, kirkas valo sysäsi henkilöiden elämät yhteen kolarissa, yksittäisen kohtausten analysointi (”tukka lähti lentoon”, ”sairaala kuin peto joka imaisee sisäänsä”), kohtausten kuvaus herkulliseksi, millainen teos oli lukuelämyksenä, negatiivinen mielipide (2), teoksen aihe: synkkä tarina kolmesta naisesta, ihmisen matka yltäkylläisyydestä pelkistetympään, teos kertoo naisista ja naisten elämänkohtaloista, erilaisista elämäntarinoista ja kohtaloista, teoksen aiheena naisen elämä, analyysia parisuhdekuvauksesta, miehille ei anneta tilaa, kuvaus oli ravisuttavaa ja syvällistä, ei staattista, henkistä ja fyysistä liikettä, ”räjähti ulospäin”, liikuttiin omalla epämukavuusalueella, teoksessa tuotiin esiin asioita, jotka surettivat ja itkettivät, avasi ulottuvuuksia

→ kommenteissa teoksen aiheeseen liittyen tehtiin usein tiivis, yhteen virkkeeseen mahtuva yhteenveto, jossa kiinnitettiin huomiota siihen, mistä teoksessa oikeastaan oli kyse. Analyysi vietiin syvemmälle kuin pelkkiin ilmeisiin seikkoihin. Esim. ”kyseessä matka yltäkylläisyydestä pelkistetympään elämänmuotoon”

Henkilöt

- päähenkilöinä kolme naista, joiden muutos ”tulee näyttämölle”, miehiä kuvataan naisen silmin (kommentti havainnoijan huomioon siitä, millaisina miehet teoksessa esitetään), naisten elämän traagisuus, henkilöt ovat elämässään raiteiltaan suistuneita ihmisiä, joiden ajatuksia kuvataan, henkilökuvauksesta: arvioida tekoja suhteessa itseen, vuorovaikutuksessa muiden kanssa

Kieli

- hirtehisuumoria, kielen taidokkuus, tajunnan virta, kieli vimmaista, monologit tuhlailevia, taidokasta, hyvä, esimerkkilause

Mitä kirjailija haluaa sanoa

- kirjailija haluaa kuvata eheytymistä, selviytymistä, toivoa, muutoksen läpikäyminen ja siitä selviytyminen

Tilanteet: Sillanrakentajat

Lukupiirin keskustelussa etusijalla oli ehdottomasti luetusta keskustelusta: kommenteissa luetuun liittyen viitattiin pariin otteeseen muiden kirjailijoiden teoksiin, muuten pystyteltiin melko uskollisesti käsiteltävässä teoksessa. Muutamia sillanrakentajia, joiden kautta keskustelu siirtyi jossain määrin pois luetusta, nousi keskustelussa esille. Nekin liittyivät kuitenkin kirjallisuuteen hiukan laajemmassa mittakaavassa. Osa lukupiiriläisistä toi kommenteissaan ponnekkaasti esiin sen, ettei pitänyt luetusta. Näiden kommenttien pohjalta heräisi keskustelu, jossa pohdittiin kirjallisuuden luonnetta ajatellen ”huonoja kirjoja”: keskusteluun osallistujat pohtivat, onko niin sanottuja huonoja kirjoja lainkaan olemassa ja mitä huono kirja itse asiassa tarkoittaa. Samoin keskustelussa tuotiin esiin oma pitämättömyys tiettyyn teokseen kohdistuen eräänlaisena haasteena itselle lukijana: vaikka ei pitäisi jostain teoksesta, voidaan se kokea haasteena oppia uutta ja lukemista kannustavana voimana halu ymmärtää teoksesta ja kirjailijan sanomasta. Eräs lukupiiriläinen pohti pitkään eritellen, onko olemassa mitään kirjaa josta ei olisi pitänyt juuri sen

vuoksi, että kaikkia kirjoja hän on kyennyt analysoimaan ja analyysin kautta oppinut paljon myös niistä teoksista, jotka lukiessa eivät häntä ole varsinaisesti miellyttäneet. Lukupiirin vetäjä syventää keskustelua esittämällä kysymyksen ”voisitteko lukea toiseen kertaan romaanin, josta ette pitäneet ensimmäisellä kerralla?” ja kohdistaa sen niille, jotka ovat pitäneet Miten niin valo – teoksesta. Vastauksissa korostuu analyttinen ote lukemiseen: suurin osa voisi kuvitella lukevansa tällaisen teoksen uudelleen, sillä se avartaa lukijan näköalaa. Keskustelu laajenee siten, että eräs jäsen tuo esiin huomion itsestään lukijana: hän oli parikymmenvuotiaana lukenut tietyn teoksen ja tehnyt siihen merkintöjä. Lukiessaan samaisen teoksen merkintöineen 20 vuoden kuluttua jäsen oli päässyt näkemään itsensä lukijana ja kurkistamaan omiin silloisiin ajatuksiinsa, jotka nyt olivat tuntuneet hassuilta ja nyt teoksesta tehty tulkinta erosi runsaasti aikaisemmin tehdystä.

Luettavana olleen teoksen etusivulla oli sitaatti Wirginia Woolfilta, alustuksen pitäjä kiinnitti huomiota sitaattiin ja luki sen tapaamisessa ääneen. Sitaatin lukemisen pohjalta alkoi keskustelu, jossa pohdittiin verraten syvällisesti ylipäättään ihmisten mahdollisuuksia elämässä ja yhteiskunnallisia seikkoja ihmisten mahdollisuuksiin liittyen.

Tilanteet: Tunnelmat

Tunnelmilla tarkoitetaan sitä, millainen vaikutelma tutkijalle välittyi lukupiirin tunnelmasta hänen ollessaan tapaamisessa mukana. Tutkija saapui paikalle aikaisin, jolloin hän pystyi seuraamaan piirin tunnelmia alkaen siitä, kun ihmiset alkoivat saapua paikalle. Aluksi tunnelma tuntui hiukan jäykältä, jäsenet kyllä tervehtivät toisiaan mutta keskustelua heidän välilleen ei aluksi syntynyt. Vetäjän saapuessa paikalle tunnelma muuttui, jäsenet tuntuivat ikään kuin latautuvan ja suuntaavan huomionsa ja energiansa keskusteluun. Voisi sanoa, että tässä vaiheessa jäsenet tulivat läsnä oleviksi toisilleen. Keskustelun ja kommenttien aikana tunnelma oli rento ja vapautunut. Piirissä oli pari jäsentä, jotka loivat rentoa ja vapautunutta tunnelmaa humoristisilla kommentteillaan, jotka saivat aikaan naurua ja hyväksyntää. Kommenteissa uskallettiin esittää muista eriäviä mielipiteitä selkeästi ja ponnekkaasti, eriävät mielipiteet hyväksyttiin ja ne herättivät runsaasti keskustelua. Teoksesta puhuttiin syvällisesti elämän suuria kysymyksiä käsitellen ja teokseen liittyvän keskustelun aikana lukupiirissä vallitsi intensiivinen ja keskittynyt, mutta kuitenkin vapautunut tunnelma. Toisilleen vieraat ihmiset kykenivät siis yhteisen kiinnostuksen kohteen kautta löytämään yhteyden toisiinsa. Kuitenkin tämä yhteys tuntui katkeavan, kun teokseen liittyvä keskustelu lakkasi. Lukupiirin vetäjä olisi voinut antaa tilaa jäsenten väliselle keskustelulle enemmän, tutkijalle

jäi vaikutelma, että osa lukupiirin jäsenistä olisi saattanut keskustella teoksesta pidempäänkin mielellään.

Luettuun liittyvän keskustelun aikana saavutettiin siis intensiivinen ja syvälinen ote, ja tutkija koki tietynlaisen yhteyden syntymisen lukupiiriläisten välille. Keskustelussa koettiin mielenkiintoisia ihmettelyn tunteita, kun paljastui, että osa jäsenistä oli tulkinnut teoksen lopun täysin eri tavoin kuin toinen osa. Tutkija pääsi itsekin osalliseksi tästä ihmetyksen tunteesta, sillä oli itsekin lukenut teoksen ja tulkinnut sen samoin kuin osa muista.

Tunnelmaan vaikutti erittäin tärkeänä tekijänä huumori ja yhteinen nauraminen; tässä tunnelmanluomisessa merkittävä rooli oli henkilöllä X.

Osallistujat: Ryhmädynamiikka

Tutkija oli haastatellut seitsemää piirin jäsentä ennen havainnointia, joten hänen oli helppo tarkkailla etenkin näiden henkilöiden roolia lukupiirin tapaamisessa. Tapaamisen aikana hahmottui selkeä ydinryhmä, joiden kommenttien ympärille keskustelu keskittyi ja joista se laajeni. Ryhmässä oli kolme henkeä, joista yksi oli hyvin analyyttinen ja erittelevä teoksen suhteen, hän kuvasi teosta monipuolisesti ja vei keskustelua eteenpäin monitasoisilla huomautuksillaan teokseen liittyen. Kaksi muuta ydinryhmään kuulunutta tekivät samoin teoksesta teräviä havaintoja ja keskustelivat muita innokkaammin. Toinen näistä henkilöistä oli myös huumoria viljelevä. Tutkija uskoo, että myös eräs muu henkilö kuuluu tähän ydinryhmään, kyseisellä kerralla hän ei ollut lukenut teosta, joten hän ei siksi kyennyt kommentoimaan sitä paljon. Ydinryhmää yhdisti se, että he olivat kaikki pitäneet teoksesta erittäin paljon. Kaksi ydinryhmään kuulunutta henkilöä istui vierekkäin ja heidän kesken syntyi keskustelua myös muuten. Osa lukupiiriläisistä vaikutti hiukan hiljaisilta ja ujoilta, he esittivät vuorollaan kommenttinsa mutta eivät osallistuneet keskusteluun muuten. Haastattelun perusteella tutkija tiesi, että eräs jäsenistä jännitti oman kommenttinsa esittämistä etukäteen kovasti: oli mielenkiintoista huomata, kuinka kyseinen henkilö vuoronsa tullen esitti oman mielipiteensä vahvasti, eikä jännittämistä huomannut lainkaan.

Roolit todennäköisesti jakautuvat lukupiirin tapaamisissa melko pitkältä sen mukaan, mitä mieltä oli teoksesta, näin ollen roolit ovat varmastikin vaihtelevia. On luonnollista, että samaa mieltä teoksesta olleet löytävät siitä enemmän yhteistä keskusteltavaa kuin ne, jotka eivät teoksesta

pitäneet. Kuitenkin rooleja enemmän ryhmästä hahmottuu ehkäpä kuva erilaisista lukijoista ja erilaisista tavoitteista lukemisen suhteen:

- analyyttiset, erittelevät huomiot
- lukeminen useampaan kertaan, huomioiden syventäminen
- eläytyminen henkilöiden kohtaloihin
- heittäytyminen
- ”tunnepitoinen” lukeminen

Ryhmänä lukupiiri toimii hyvin ajatellen tavoitteitaan, kuitenkin teoksesta keskustelu saattaisi vielä entisestään syvennettyä, mikäli sille annettaisiin hiukan enemmän aikaa. Vuorovaikutus ryhmän jäsenten välillä on asiallista ja keskittyy keskusteluun luetusta. Koska jäsenet ovat toisilleen verraten tuntemattomia eivätkä tapaa esimerkiksi vapaa-ajallaan muutoin, on vuorovaikutus melko varovaista. Aloitteita vuorovaikutuksen laajenemiseen ei ole nähtävissä. Vetäjällä on tärkeä rooli ryhmän kokoajana ja koossa pitävänä voimana: ryhmän vetäjän poistuttua muuttuvat jäsenet toisilleen vieraammiksi, eikä keskustelua esimerkiksi hyllyjen välissä juuri tapahdu.

Havainnointi antoi lisäinformaatiota ennen kaikkea toiseen tutkimuskysymykseen valottaen lukupiirin keskustelun kulkua sekä sisältöä. Samoin havainnoinnin aikana tutkijan oli mahdollista aistia itse lukupiirin jäsenten välinen ryhmädynamiikka, jota haastateltavat olivat jo haastatteluissa kuvailleet. Tutkijan vaikutus uutena ja ulkopuolisena henkilönä tulee ottaa huomioon ryhmädynamiikkaa kuvatessa, tästä huolimatta ryhmän jäsenten välinen sosiaalisuus ja tilanteen aikana koetut tunnelmat vastasivat hyvin haastateltavien kuvauksia.

LIITE 5. Osallistuva havainnointi Kirjallisuuspiirissä

Tutkija osallistui Kirjallisuuspiirin tapaamiseen marraskuussa 2011. Kyseisellä kerralla paikalla olivat kaikki lukupiirin jäsenet, eli 16 henkilöä tutkijan lisäksi (9 naista ja 7 miestä). Kyseisellä kerralla lukupiirissä oli käsiteltävänä teoksena Juha Itkosen romaani Kohti.

Tapahtumat

Kirjallisuuspiirin tapaamisessa ei voida erottaa samankaltaisia selkeitä episodeja kuin Kirjaston kirjallisuuspiirin tapaamisessa. Tapaamisen kulkua rytmittivät luontevasti ruokailu ja kahvitarjoilu sekä myöhemmin iltapala. Keskustelu kirjallisuudesta sekä muista aiheista limittyi muuhun toimintaan. Ainoastaan aloitus-episodina voidaan pitää illan isäntäparin tervetuliaispuheenvuoroa ja sitä seurannutta yhteistä keskustelua liittyen ajankohtaisaiheisiin.

Tilanteet: Keskustelu luetusta

Keskustelu luetusta alkoi illan isännän pitämällä alustuksella, jossa esiteltiin teoksen tarina tiiviisti ja kuvattiin teoksessa esiintyneitä teemoja ja yhteiskunnallisia näkökulmia. Lisäksi alustuksessa pohdittiin kirjailijan uskottavuutta aiheen kuvaajana. Alustuksen jälkeen keskustelu teoksen aihepiirien ympärillä liikkui vapaasti, keskustelussa korostui teoksen henkilöhahmojen monipuolinen analysointi, teoksen rakenteiden käsittely sekä teoksen aihepiirin esiintyminen reaali maailmassa. Myös teoksen kieltä analysoitiin jäsenten puheenvuoroissa.

Tarina:

- teoksessa ei ole yhteiskunnallista aspektia, kirjailija yrittää todistaa että katastrofit jalostavat ihmistä, kirjailija rakentaa tarinassa hyvän asetelma, mutta loppu ei täytä odotuksia, tarina käsitteli elämän karkulaisuutta ja etäisyyden ottoa, miksi ihmiset haluavat ottaa etäisyyttä, kuvattiinko teoksessa etäisyyden ottoa markkinatalouteen, tapahtumapaikka oli kulissi, avustustyön luonne

Henkilöt

- henkilöissä ristiriitaisuutta, eivät olleet mustavalkoisia, päähenkilö isänä ja ihmisenä, yhteiskunnan tukipilari, henkilöt teoksessa eivät olleet kiinnostavia, ihmissuhteiden rakentuminen henkilöiden välillä, henkilöiden motiivit, miksi henkilöt toimivat niin kuin toimivat, olivatko henkilöt uskottavia, mistä henkilöiden päätökset kertoivat, teoksessa ei otettu kantaa olivatko henkilöt tai heidän tekonsa hyviä tai pahoja, henkilöiden välisten

sisarussuhteiden analysointi, toisen päähenkilön luonteen pitkälinen pohdinta ”Jussi oli lasikaappipoika” = Jussin käsitys itsestään oli saatu äidiltä, isä pakotti Jussin ulos lasikaapista ja kasvatti pojasta kivikovan, vanhempien päinvastaiset toimintatavat

Kieli

- sujuvasti kirjoitettua tekstiä, tekstissä ei mitään uutta, raskasta luettavaa, yksittäisen dialogin analysointi, teoksen nimen analysointi (Kohti-> kohti mitä?, osa kirjasarjasta?)

Tilanteet: Keskustelu muista aiheista

Tapaamisen aikana käsiteltävänä olleen teoksen aihepiiri yhdistyi laajempiin aiheisiin ja keskustelu rönsysi vapaasti teoksen ja muiden aiheiden välillä. Esimerkiksi kun teoksen tapahtumat sijoittuivat Tsunamista toipuvaan Aasiaan ja kuvasivat siellä tapahtuvaa länsimaista avustustyötä, pohdittiin keskustelussa laajasti avustustyön motiiveja, luonnetta sekä länsimaisten ihmisten halua lähteä avustustyöhön. Keskustelu liikkui laajasti myös muussa kirjallisuudessa ja etenkin kirjavalinnan aikana käytiin läpi monipuolisesti kiinnostavia uutuuskirjoja sekä puntaroitiin tulisiko lukupiirissä lukea enemmän klassikoita kuin uusia teoksia. Keskustelussa muusta kirjallisuudesta käsiteltiin esimerkiksi käsitettä avainromaani tai paljastusromaani ja kirjailijan moraalialue paljastusromaanin kirjoittajana. Lisäksi keskustelussa nousivat esille monet ajankohtaiset aiheet, jotka olivat olleet muun muassa paikallisessa lehdistössä viime aikoina esillä. Keskusteluun liittyi luontevasti myös kuulumisten vaihtaminen ja jäsenet kertoilivat tulevasta eläkkeelle jäämisestään, lapsistaan, lastenlapsistaan, lemmikeistään sekä harrastuksistaan. Kuten jo haastatteluissa oli käynyt ilmi, ei henkilökohtaisten asioiden läpikäyminen ollut kuitenkaan tapaamisen keskiössä, vaan tärkein rooli oli yhteisellä yhdessäololla, nauramisella sekä keskustelulla liittyen kirjallisuuteen ja ajankohtaisasioihin.

Tunnelmat ja ryhmädynamiikka

Tapaamisen aikana tunnelma oli alusta lähtien vapautunut ja huumorin värittävä. Tapaamisen aikana naurettiin paljon ja ulkopuolinen havainnoiija kykeni aistimaan jäsenten välisen yhteisen huumorintajun ja hauskanpidon lähtökohdan. Jäsenten välinen leikkimielinen sanailu oli runsasta ja loi osaltaan tunnelman vapautuneeksi. Teokseen liittyvän keskustelun osalta positiivisena seikkana näyttäytyi osallistujien runsas lukumäärä: useampi keskustelija vei keskustelua eteenpäin heittäen aika ajoin kysymyksen muille jäsenille. Näin toimien teos saatiin käsiteltyä monipuolisesti, vaikkei keskustelussa ollut samanlaista struktuuria kuin esimerkiksi Kirjaston lukupiirissä. Ryhmästä erottui viisi henkilöä, jotka osallistuivat teokseen liittyvään keskusteluun kaikkein vilkkaimmin.

Myös muut ryhmäläiset osallistuiivat vähintäänkin kuuntelemalla muiden ajatuksia teokseen liittyen. Jäsenet toivat kommentteissaan luettuun liittyen esiin oman erityisosaamisensa ja tarkastelivat luettua usein sen läpi. Kirjallisuuden tuntemus näyttäytyi piirissä erittäin laajana ja monipuolisena.

Ryhmädynamiikan osalta merkittävimpana yhteishenkeä luovana tekijänä tutkijan kokemana oli yhteinen huumori, jota tuotiin esille esimerkiksi kirjavalinnassa. Ryhmässä myös korostetaan leikkimielisesti varsin usein sitä, että ryhmään ei ”niin vaan tulla, vaan ryhmään täytyy pyrkiä”. Kirjallisuuspiirillä on selkeä yhteinen historia ja vuosien saatossa kertyneet lukemattomat yhteiset kokemukset, joiden muistelun kautta yhteishenkeä vahvistetaan entisestään.

Kuten Kirjaston lukupiirissä, myös Kirjallisuuspiirissä osallistuva havainnointi vahvisti haastattelujen aikana syntyneitä käsityksiä ja mielikuvia sekä konkretisoi etenkin keskustelun kulkua ja sisältöä. Toisaalta havainnointi toi Kirjallisuuspiiriin jäsenten väliseen kanssakäymiseen liittyen arvokasta lisäinformaatiota: aiemmin haastatteluiden aikana kirjallisuuspiiriläiset olivat usein määritelleet toiset Kirjallisuuspiiriin jäsenet tärkeiksi ja läheisiksi ihmisiksi, mutteivät välttämättä ystäviksi. Tutkija oli pohtinut runsaasti, mikä erottaa nämä toiset piiriläiset henkilökohtaisista ystävistä. Havainnoinnin aikana tutkijalle konkretisoitui se, mitä haastateltavat olivat kertoneet: suurin painoarvo Kirjallisuuspiiriin tapaamisessa vaikutti olevan ryhmän yhteinen yhdessäolo ja huumori, ei niinkään henkilökohtaisten asioiden jakaminen, mikä läheisten ystävien kanssa on usein tärkeä ystävyysuhdetta ylläpitävä seikka. Näin ollen osallistuvan havainnoinnin kautta saatiin lisäinformaatiota myös neljänten, lukupiiriin jäsenten välistä sosiaalista kanssakäymistä tarkastelleeseen tutkimuskysymykseen.

LIITE 6. Lukupiiriharrastajatyypien laatiminen.

Havainnointikohde	Haastattelun koodi, lukupiiri/numero. (Parihaastatteluissa K/11 sekä K/12 vastaukset on eroteltu kirjaimilla x ja y)											
	S/1	S/2	S/3	S/4	S/5	S/6	S/7	K/1	K/2	K/3	K/4	K/5
Perusteluissa painottuu kirjallisuus	X	X		X		X	X					
Perusteluissa painottuvat ihmissuhteet		X	X		X			X	X	X	x y	x y
Perusteluissa painottuu vapaa-ajan orientaatio				X			X	X				
Perusteluissa painottuu itetuntemuksen kehittyminen		X	X		X							
Kerrontateknisten keinojen analyysi	X		X			X						

Havainnointikohde	S/1	S/2	S/3	S/4	S/5	S/6	S/7	K/1	K/2	K/3	K/4	K/5
Tulkintaan tähtäävä pohdiskelu		X		X	X		X	X	X	X	x y	x y
Muuhun kirjallisuuteen tutustuminen	X		X	X	X	X	X	X		X	x y	x y
Lukukokemus eroaa tulkinnan laajentumisen vuoksi				X			X		X	X	y	y
Lukukokemus eroaa lukutyylin eroavaisuuden vuoksi	X	X	X		X	X		X			X	
Verbalisointi jäsentää lukukokemusta	X	X	X	X	X	X	X				x y	y
Ryhmä kannustin	X	X		X	X	X					x y	

Havainnointikohde	S/1	S/2	S/3	S/4	S/5	S/6	S/7	K/1	K/2	K/3	K/4	K/5
Ei suorittamista ryhmän vuoksi							X	X	X	X		x y
Keskustelu muista aiheista tärkeää								X	X	X	x y	x y
Keskustelukulttuurin ylläpitäminen tärkeää		X	X		X			X	X	X	x y	x y
Ei keskustelua muista aiheista	X	X	X	X	X	X	X					
Sosiaaliset kontaktit tärkeintä		X							X	X		X
Ystävyysuhteet									X	X	x y	X
Vaihtotalous								X			x y	X

Havainnointikohde	S/1	S/2	S/3	S/4	S/5	S/6	S/7	K/1	K/2	K/3	K/4	K/5
Tapaamiset lukupiirin ulkopuolella		X					X	X	X	X	x y	x y
Kirjallisuus tärkeintä			X	X	X	X	X					
Ihmiset 50 % / Kirjat 50 %	X							X			x y	y
Tavoitteet instrumentaalisia	X	X	X		X	X						
Tavoitteet ekspressiivisiä				X			X	X	X	X	x y	x y
Toiminnallinen yhteisyys korostuu	X		X		X	X	X					
Symbolinen yhteisyys korostuu		X		X				X	X	X	x y	x y

Kirjallisuusorientaatio / Instrumentaalinen orientaatio

Perusteluissa painottuu kirjallisuus
Muuhun kirjallisuuteen tutustuminen
Ei keskustelua muista aiheista
Kirjallisuus tärkeintä
Ihmiset 50 % / Kirjat 50 %
Kerrontateknisten keinojen analyysi
Lukukokemus eroaa lukutyylin eroavaisuuden vuoksi
Verbalisointi jäsentää lukukokemusta
Ryhmä toimii kannustimena
Tavoitteet instrumentaalisia
= S1, S6

Kirjallisuusorientaatio / Ekspressiivinen orientaatio

Perusteluissa painottuu kirjallisuus
Perusteluissa painottuvat ihmissuhteet
Muuhun kirjallisuuteen tutustuminen
Tulkintaan tähtäävä pohdiskelu
Lukukokemus eroaa tulkinnan laajentumisen vuoksi
Verbalisointi jäsentää lukukokemusta
Tavoitteet ekspressiivisiä
Kirjallisuus tärkeintä
Kirjallisuus 50 % / Ihmiset 50 %
= S4, S7, K4y, K5y

Sosiaalinen orientaatio / Ekspressiivinen orientaatio

Perusteluissa painottuu itsetuntemuksen kehittyminen
Perusteluissa painottuvat ihmissuhteet
Lukukokemus eroaa lukutyylin eroavaisuuden vuoksi
Verbalisointi jäsentää lukukokemusta
Tavoitteet instrumentaalisia
Keskustelukulttuurin ylläpitäminen tärkeää
= S2, S3, S5

Sosiaalinen orientaatio / Instrumentaalinen orientaatio

Perusteluissa painottuvat ihmissuhteet
Perusteluissa painottuu vapaa-ajan orientaatio
Keskustelu muista aiheista tärkeää
Keskustelukulttuurin ylläpitäminen tärkeää
Sosiaaliset kontaktit tärkeintä
Kirjat 50 & / Ihmiset 50 %
Ystävyysuhteet
Vaihtotalous
Tapaamiset lukupiirin ulkopuolella
=K4x, K5x, K1, K2, K3